

Наша Ніва

№ 10 (512) 23 сакавіка 2007

www.nn.by

П Е Р Ш А Я Б Е Л А Р У С К А Я Г А З Э Т А ISSN 1819-1614

Заснаваная ў лістападзе 1906. Адноўленая ў траўні 1991. Выдавец: Прыватнае прадпрыемства «Суродзічы». Выходзіць штотыднёва, у пятніцы

Дзень Волі

Мілінкевіч заклікаў на Кастрычніцкую

Маніфэстацыя 25 сакавіка.
Старонка 6.

«Я прэзыдэнт дэмакратычнай часткі грамадства»

Выключна шчырае
інтэрвію Мілінкевіча.
Старонка 8.

Чыстка падручнікаў

Праляскоўскі й Чаргінец
маняцца паправіць
школьныя праграмы

літаратуры. Старонка 14.

Паліто за чатыры мільёны

Невядомыя старонкі
гісторыі БНР. Старонка 3.

Беларускую сьвініну

чакае лёс цукру. І іншыя
навіны гаспадаркі.
Старонка 20.

Гарадзенскі смак

Адраджаючы
рэгіянальную кухню.
Старонка 42.

23 сакавіка вечарына «Нашай Нівы»

ў Горадні

Запрашаем усіх гарадзенскіх чытачоў у
пятніцу, **23 сакавіка, а 19.00**, на вечарыну
«Нашай Нівы». Гаворка пойдзе пра гарачыя
тэмы нашага жыцця. Таксама будуць
прэзэнтаваныя сакавіцкі нумар часопісу
«ARCHE» і новая кніга Андрэя Дынька і
Андрэя Скурка «Беларусь за дзесяць
падарожжаў».

Сьпявае Тацяна Беланогая.

Сустрэча адбудзецца ў грамадзкай прыёмнай
АГП (Гарадзенцы ведаюць гэтае
памяшканьне — раней там месцілася
майстэрня Іваноўскага). Гэта на вул.
Будзённага 48а, уваход з двара.

Анталёгія «Жанчыны выходзяць з-пад кантролю: беларускае жаночае апавяданьне».

У зборнік увайшлі творы найлепшых сучасных аўтарак: Наталкі Бабінай, Вольгі Бабковай, Таццяны Барысік, Марыі Вайцяшонак, Евы Вежнавец, Марыі Роўды ды іншых. Сыціпляя і прынцыповая, шчырая і пасьядоўная кніга пра тое, як быць жанчынай у Беларусі — з прадмовай Іны Кулей.

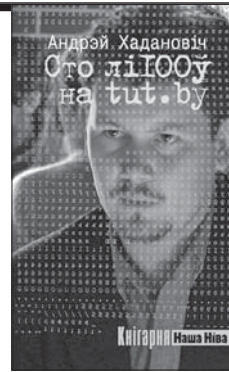
Выдатны падарунак да ўсіх вясных сьвятаў.

Пётра Рудкоўскі. Паўстаньне Беларусі

«Пётра Рудкоўскі мне нагадвае Максіма Багдановіча — і першы, і другі адразу па прыходзе ў беларускае пісьменства (першы — у прыгожае, а другі — ужо ў інтэлектуальнае) радыкальна зьмянілі яго стыль і занялі ў ім вядучыя пазыцыі.

Як талент Багдановіча, талент Рудкоўскага чысты і ясны. Пётра — чалавек высокай духоўнасьці і сумленнасьці. У галіне гуманістыкі гэта значыць, што для яго няма забароненых тэмаў ды табуяваных постацяў».

З прадмовы Валера Булгакава

Андрэй Хадановіч. Сто лі000ў на tut.by

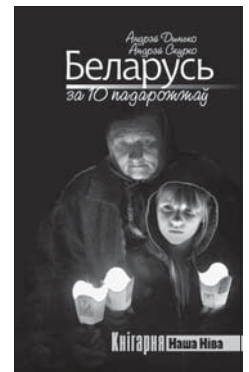
Новая кніга паэта, якога няма патрэбы прэзентаваць.

Андрэй Дынько, Андрэй Скурко. Беларусь за 10 падарожжаў

«Гэта кніга падарожных эсэ, але аўтараў мала цікавяць помнікі культуры і прыроды ў звыклым значэньні гэтага слова. Калі гэта й турызм, то антрапаэтнатурызм. Аўтараў цікавяць насельнікі нашага часу, культурныя зьявы, дыялекты быцьця. Тое, што хвалі гісторыі, а часам і яе разец, фармавалі стагодзьдзямі і што можа зьнікнуць за дзесяцігодзьдзе ўніфікаванае тэлевізійнае культуры.

Кніга складзеная так, каб чытачу лягчэй было праехаць тымі самымі маршрутамі, толькі гэта ня кніга-шпаргалка, а кніга-падказка. Сваю Беларусь няхай кожны напіша сам».

З прадмовы да кнігі

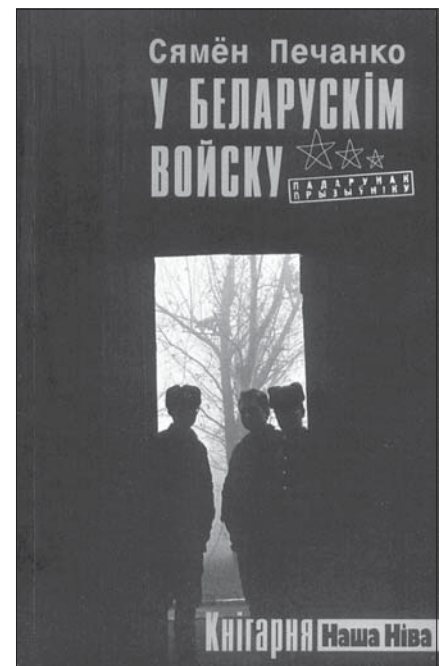

Печанко, С.
У беларускім войску: Падарунак прызыўніку. — Вільня: Інстытут беларусістыкі, 2007. — 72 с.

Сямён Печанко. У Беларускім войску. (Падарунак прызыўніку)

Кніга — адмысловы падручнік для хлопца, што зьбіраецца ісьці ў войска, маючы ў сабе запал беларушчыны. Папярэджаны — значыцца ўзброены.

З прадмовы Сяргея Балахонава

КАЛІЖ АРЦЕМА ЛІВЫ

Пра лёс украінскай пазыкі ўраду БНР і часы, калі Горадня была сталіцай краіны, піша гісторык Андрэй Чарнякевіч.

Паліто за чатыры мільёны

У кастрычніку 1918 г. да жыцця быў пакліканы новы ўрад БНР на чале з Антонам Луцкевічам, які адначасова спаўняў абавязкі міністра замежных спраў. У склад ураду ўвайшлі Аркадзь Смоліч, Аляксандар Цьвікевіч, Васіль Захарка, Лявон Заяц і Язэп Варонка. Апошні, аднак, у хуткім часе адмовіўся ад пасады беларускага міністра, заняўшы месца міністра беларускіх спраў ва ўрадзе Літвы.

Другая сталіца БНР

Пасля заняцця бальшавікамі Менску, Рада міністраў БНР пераяжджае ў Вільню, а адтуль у сярэдзіне сьнежня 1918 года — у Горадню, пры гэтым урад падзяліўся: А.Цьвікевіч і А.Смоліч, да якіх пазьней далучыўся В.Захарка, па справах грашовай пазыкі апынуліся ва Ўкраіне, тады як А.Луцкевіч і Л.Зяц засталіся ў Горадні. 1 лютага 1919 г. гарадзенскі склад ўраду пашырыўся за кошт Кузьмы Цярэшчанкі, які заняў пасаду міністра ўнутраных спраў. Аднак ужо 18 лютага Луцкевіч, у сувязі з ад'ездам у Вільню, склаў абавязкі стар-

шыні Рады міністраў і міністра замежных спраў на карысьць А.Смоліча, а часовае кіраўніцтва ўрадам прыняў на сябе Л.Зяц.

Толькі на пачатак сакавіка 1919 г., калі Горадня апынулася амаль з усіх бакоў атачанаая польскім войскам, адбываюцца падзеі, якія па сутнасці пераўтварылі яе на некалькі тыдняў у неафіцыйную сталіцу БНР. Атрымаўшы ў сярэдзіне лютага 1919 г. ад украінскага ўраду дзяржаўную грашовую пазыку, А.Цьвікевіч, А.Смоліч і В.Захарка едуць у Бэрлін. Адтуль яны, падзяліўшы каштоўны груз, каб гэтакім чынам зьбіць са сьледу палякаў, якія арганізавалі сапраўднае паліваньне на ўкраінскія грошы, пасабку дабіраліся да Горадні.

У горадзе тым часам рыхтаваліся да сустрэчы беларускіх дзеячоў. «...Хутка стучаць калёсы чыгункі, везучай пана А.Цьвікевіча ў Коўна, — пісала «Бацькаўшчына», — але яшчэ хутчэй калоцяцца сэрцы беларусаў, чакаючых пана А.Цьвікевіча і яго вестак...».

Адначасова Л.Зяц пасылае кур'е-

раў у Вільню да А.Луцкевіча. 10 сакавіка той тэрмінова вяртаецца ў Горадню, дзе зноў прыступае да спаўнення сваіх паўнамоцтваў.

Праз чатыры дні, з Коўна прыяжджае А.Цьвікевіч. Ранкам 15 сакавіка 1919 г. адбылося, па сутнасці першае ў Горадні, паседжаньне Рады БНР, на якім было вырашана выехаць усім кабінэтам у Бэрлін. Тады ж урад пастанавіў узяць усе выдаткі па пахаваньні гарадзенскага беларускага настаўніка А. Грыкоўскага на свой рахунак.

Ужо наступнага дня замест Нямецкыні было вырашана ехаць у Інстэрбург, адкуль А.Луцкевіч павінен быў накіравацца ў Бэрлін, а ўсе астатнія — на перамовы зь літоўскім урадам у Коўна. Адначасова плянавалася адчыніць Генэральнае консульства ў Варшаве, каб атрымаць фармальнае прызнаньне БНР з боку польскага ўраду. Было вырашана скарыстаць аўтарытэт і сувязі Рамана Скірмунта,

Паліто за чатыры мільёны

Працяг са старонкі 3.

які таксама знаходзіўся ў Горадні. Скірмунт быў прызначаны членам надзвычайнай замежнай дэлегацыі ўраду і атрымаў паўнамоцтвы весьці перамовы з урадам Польшчы аб прызначэнні ў Варшаву Генэральнага консула БНР.

На гэтым жа паседжанні К.Цярэшчанка выступіў з дакладной запіскай аб арганізацыі на акупаванай плямамі і бальшавікамі тэрыторыі Беларускай камісарыятаў, якія б выконвалі ролю часовых адміністрацыйных органаў БНР. На чале губэрні прызначаўся камісар, два яго памочнікі і сакратар. Акрамя гэтага, плянавалася заснаваць губэрнскі беларускі камітэт з прадстаўнікоў паветаў, губэрнскіх беларускіх інстытутаў і ўсіх палітычных партыяў, якія стаялі на грунце беларускай дзяржаўнасці. Прадстаўнікі паветаў з'яўляліся б негалоснымі камісарамі ўраду БНР. Камісарам ураду БНР на Гарадзенскую губэрню вырашана было прызначыць П.Алексюка. У сувязі з палітычнымі варункамі ў губэрні, П.Алексюку прадпісвалася весьці працу патаемна як ад акупантаў, так і ад мясцовых грамадзян. На пачатак працы камісарыату было выдана 10 тысяч ма-

рак авансу.

Другім пасля А.Цьвікевіча з Бэрліну ў Горадню прыехаў В.Захарка. Наступнага дня ў горад прыбывае амэрыканская місія, а зь імі і апошні зь сябраў украінскай дэлегацыі – Аркадзь Смоліч.

21 сакавіка беларускі ўрад збіраецца ў поўным складзе: А.Луцкевіч, А.Цьвікевіч, К.Цярэшчанка, Л.Заяц, В.Захарка і А.Смоліч. Галоўным пытаннем паседжаньня была атрыманая ад украінскага ўрада пазыка ў 4 млн карбованцаў, зь якіх 100 900 рублёў былі атрыманыя гатоўкай і здадзеныя В.Захарку, а яшчэ 3 млн аўстрыйскіх кронаў — пераведзеныя ў Аўстра-Вугорскі банк, а пераводны ліст быў аддадзены А.Цьвікевічу і пакладзены ў Вене на яго імя. Акрамя таго, 1,666 тысяч нямецкіх марак былі пераведзеныя ў Бэрлінэр Райхс-Банк, а пераводны ліст здадзены ў Бэрліне В. Ластоўскаму. Усе грошы былі пакладзены на імя старшыні рады міністраў БНР А.Луцкевіча. Улічваючы фатальны фінансавы стан большасці беларускіх міністраў, няма нічога дзіўнага ў тым, што ўрадаўцы першае, што зрабілі, гэта склалі «Выдатковую ведамасьць на пэнсію і сутачныя радзе Народных міністраў БНР...». Частка грошай з украінскай пазыкі заставалася ў Го-

радні да пачатку красавіка 1919 г.

У канцы сакавіка ў клубе «Беларуская хатка» адбываецца ўрачысты вечар у гонар беларускага ўраду. Усе пакоі клубу аказаліся запоўненымі. Першым выступіў Антон Луцкевіч. Глумаччы прычыны хуткага ад'езду з гораду, ён зьвярнуўся да беларусаў з заклікам не кідаць працы на нацыянальнай ніве да часу, пакуль Беларусь ня стане незалежнай.

У адказ яму шэраг беларускіх дзеячоў заявілі, што яны толькі гэта і рабілі і да гэтага імкнуцца. Пазней слова ўзяў прадстаўнік ППС, папрасіўшы прабачэння за тое, што ня ведае беларускай мовы. «Для мяне Беларусь, — сказаў лідэр гарадзенскіх ППС-аўцаў, — гэта другая Радзіма, бо я тут нарадзіўся на сьвет». Ён паабяцаў, што польскія сацыялісты зробіць усё, каб Беларусь стала незалежнай дзяржавай, аднак дадаў: «Мы прывядзём Беларусь да незалежнага жыцця як рэспубліку, братнюю для Польшчы», пасля чаго Антон Борык падняў тост: «Няхай жыве Беларусь з Польшчай!» Шмат хто падтрымаў А.Борыка і, падняўшы чаркі ў бок пляка, выпілі іх. Гэта не спадабалася Я.Курлаву, К.Езавітаву і прадстаўніку яўрэйскай гміны, нейкаму яўрэйскаму прафэсару. Ужо трохі падпіўшы, прафэсар пайшоў выступаць. Ён заявіў, што Беларусь да гэтага часу ніколі не была незалежнай, таму беларусы зробіць вялікую справу, калі здолеюць дамагчыся ад іншых народаў прызнаньня ўласнай незалежнасці. Словы прафэсара аспрэчыў Б.Квяцінскі, былы выкладчык беларускай настаўніцкай сэмінарыі ў Сьвіслачы. Б.Квяцінскі даводзіў, што Беларусь ня толькі была незалежнай, але нават клапацілася пра іншыя дзяржавы, такія, як Літва, і толькі саступіла ўплывам польскай культуры.

Нягледзячы на тое, што вячэра адбывалася ўсяго праз тыдзень пасля сьмерці беларускага настаўніка А. Грыкоўскага, яна атрымалася вельмі аптымістычнай і абышлася амаль што ў пяць тысячаў ост-рублёў. Цікава, што грошы на банкет у гонар ад'езду беларускага ўраду за мяжу, складалі толькі вядомыя беларускія

Урад БНР прымае літоўскую вайсковую місію. Горадня, 1919 г.

дзеячы.

Украінская пазыка адчыняла перад беларускім прэм'ер-міністрам дарогу на мірную канфэрэнцыю ў Парыж. 23 сакавіка А. Луцкевіч разам з А. Смолічам, А. Цьвікевічам і Л. Зайцам выязджаюць з Горадні, трохі пазьней ад'ехаў К. Цярэшчанка. Апошнім з урадоўцаў у красавіку горад пакінуў В. Захарка.

Распачалася гісторыя ўраду БНР на выгнанні.

Далейшы лёс «украінскіх грошай», пасля таго як з Горадні ад'ехаў апошні зь міністраў ураду БНР, складваўся ня менш драматычна. Урадоўцы першапачаткова забралі з Горадні толькі частку з гатовых грошай. Хутчэй за ўсё, пэўная сума яшчэ вясной 1919 г. заставалася ў Паўла Алексюка як Гарадзенскага губэрнскага камісара БНР. Напярэдадні 24 красавіка П.Алексюку з Бэрліну прыйшла тэлеграма ад А.Луцкевіча: «bitte smolitsch zu nachrichtigen dasz ich warte berlin also man soll nachrichten nur kondratowitsch und zwei herren und sofort meine palto schicken» — А.Луцкевіч прасіў тэрмінова пераслаць яму праз Смоліча... паліто! Цяжка сабе ўявіць, каб у такі драматычны момант, калі вырашаўся лёс краіны, старшыня ўраду ў першаю чаргу клапаціўся б аб уласным адзеньні. Сапраўдны змест тэлеграмы становіцца зразумелым, калі змяніць слова «пальто» на «грошы»... Ужо ў канцы красавіка, пасля таго як горад быў заняты польскім войскам, у Горадню прыехалі А.Смоліч і В.Ластоўскі з тым, каб вывезці апошняю частку з украінскага крэдыту...

Галоўная праблема, аднак, зь якой сутыкнуліся беларускія дзеячы, аказалася нават ня ў тым, каб атрымаць уласна пазыку ад украінскага ўраду, а ў тым, каб зьняць прадугледжаную дамовай суму з банкаўскіх рахункаў. Найбольш балючае расчараваньне чакала на А.Луцкевіча, калі ён прыехаў з Горадні ў Бэрлін, дзе раптам высветлілася, што зьняць грошы з рахунку ў «Бэрлінэр Райхс-Банк» немагчыма — літаральна напярэдадні на запатрабаваньне Савецкага ўраду нямецкі бок замарозіў усе ўкраінскія актывы. Замест таго каб адразу накіравацца ў Парыж, беларускі прэм'ер вымушаны быў яшчэ амаль месяц чакаць, пакуль удалося атрымаць грошы зь венскага банку, губляючы самае каштоўнае — час. Калі А.Луц-

кевіч нарэшце дабраўся на канфэрэнцыю, ягоная прысутнасць там амаль страціла сэнс — на палітычнай мапе «новай» Эўропы месца для незалежнай Беларусі ўжо не засталася...

Але ўрадоўцы не гублялі надзеі змяніць сытуацыю на сваю карысць. Большая палова з наяўнай гатоўкі пайшла на ўтрыманьне беларускай дэлегацыі ў Парыжы і Бэрліне, як і наагул на «раскручваньне» беларускага пытання на міжнароднай арэне — выдавецкую дзейнасць, спробу фармаваньня беларускіх вайсковых частак з былых палонных, перамовы і раўты, дыпмісіі ці гэтакія «экзатычныя» праекты, як пляны па набыцьці амэрыканскіх харчовых складоў — «стокаў», што засталіся па заканчэньні Сусьветнай вайны на тэрыторыі Францыі, з мэтай далейшай іх рэалізацыі на радзіме. Уласна на разьвіцьцё беларускага руху на Беларусі, якая, за выключэньнем усходняй часткі, да канца лета 1919 г. амаль уся апынулася пад польскай акупацыяй, пайшло менш за палову ўкраінскага крэдыту, улічваючы і тыя сумы, што яшчэ вясной 1919 г. былі перададзеныя з Горадні ў занятыя бальшавікамі Вільню і Менск.

У сярэдзіне 1919 г. беларускі бок робіць чарговую спробу атрымаць апошняю частку з украінскага крэдыту. У якасьці кур'ера ўраду БНР у ліпені 1919 г. у Камянец-Падольскі да міністра замежных справаў Украіны А.Лявіцкага выехала сакратарка Варшаўскага БНК Аўгінья Аляксук — сястра Паўла Алексюка. Яна мела заданьне ад А.Цьвікевіча завезці і абмяняць нерэалізаваны ў Бэрлінскім Райхс-банку пераказ на 1,5 млн карбонаў зь украінскай дзяржаўнай пазыкі ўраду БНР. З Варшавы А.Аляксук дабралася да Луцку, адкуль, пераапрунуўшыся сялянкай, — у Камянец-Падольскі, дзе прэм'ер-міністар УНР Б.Мартас выдаў ёй пасьведчаньне на грашовы пераказ у Венскі банк на 3 млн крон. 9 жніўня 1919 г. Аўгінья Аляксук вярнулася ў Варшаву. Дарэчы, за свой учынак рашэньнем Рады міністраў БНР яна атрымала 1,5 тыс. марак, а Беларускае Прэс-Бюро зьмясьціла паведамленьне «Геройскі подзвіг адной патрыёткі»... «Што да паперы, што вязе Аляксучанка, дык з гэтым ужо мы тут дамо неяк рады. Даручы гэта Дубейкоўскаму...» — пісаў да А.Цьвікевіча 9 жніўня невядомы адрасат, маю-

чы на ўвазе той самы грашовы пераказ за подпісам украінскага прэм'ера. Аднак, зь незразумелых прычынаў і на гэты раз украінскія грошы застаюцца ў Бэрлінскім Райхс-банку.

Тым часам у канцы жніўня 1919 г. А.Луцкевіч накіроўваецца на запрашэньне кіраўніка польскага ўраду І.Падарэўскага з Парыжу ў Варшаву, каб паспрабаваць атрымаць прызнаньне незалежнасьці Беларусі з боку Польшчы. У выніку, аднак, частка беларускіх дзеячоў на чале з В.Захаркам і П.Крэчэўскім выступалі супраць А.Луцкевіча, абвінавчваючы прэм'ера ў прапольскай арыентацыі. Асабісты канфлікт набывае вельмі хутка характар палітычнага расколу, у якім не апошняю ролю адыграў і той факт, што гэта менавіта праціўнікі А.Луцкевіча зь ліку так званай «Бэрлінскай групы» мелі на руках большую частку з рэшты грошай. Калі 24 лістапада П.Крэчэўскі і В.Захарка выязджаюць з Бэрліну праз Прагу ў Менск на чарговае паседжаньне Рады БНР, яны, «на ўсякае ўсё», пакідаюць у адным з праскіх банкаў 200 тысяч марак з урадавай касы. У выніку расколу, што адбыўся 13 сьнежня ў Менску, паўстаюць два беларускія ўрады — стары, на чале з А.Луцкевічам, і новы — урад Вацлава Ластоўскага. І хоць ужо праз тры дні — 16 сьнежня — Васіль Захарка склаў на рукі А.Луцкевіча «Балянс касы паўнамоцніка ўрада БНР», уласна грошы засталіся нават не ў В.Ластоўскага, а ў таго ж В.Захаркі...

Гісторыя ўкраінскай пазыкі ўраду БНР на гэтым ня скончылася, бо заставалася ўвесь час яшчэ не рэалізаваная частка крэдыту ў Бэрлінскім Райхс-банку. Зь вялікай доляй верагоднасьці можна сьцьвярджаць, што беларускі ўрад — на гэты раз на чале з В.Ластоўскім — скарыстаўся з украінскіх грошай з дапамогай... Літвы. Паводле ўмоваў беларуска-літоўскай дамовы, падпісанай у канцы 1920 г., літоўскі бок згаджаўся фінансаваць беларускі антыпольскі рух на Віленшчыне і Гарадзеншчыне. Пры гэтым ковенскі ўрад і сам пакутаваў на недахоп сродкаў. Сытуацыю выратавала Нямецчына, якая мела свой інтарэс у аслабленьні польскай дзяржавы і стала кантактаваць зь літоўскім урадам. У выніку, хутчэй за ўсё, украінскі крэдыт быў выдадзены з Бэрліну ў Коўна, адкуль ён пайшоў на фінансаваньне антыпольскай партызанкі.

Мілінкевіч заклікаў на Кастрычніцкую

Улады прапануюць для святкавання плошчу Бангалор.

19 сакавіка заяўнікі акцыі 25 Сакавіка сустрэліся з гарадзкімі ўладамі, каб абмеркаваць фармат акцыі на Дзень Волі. Сустрэча прайшла ў Менскім гарвыканкамме ў прысутнасці намесніка старшыні гарвыканкаму Міхаіла Ціцянкава, начальніка менскай міліцыі Анатоля Куляшова і пракурора гораду Мікалая Куліка.

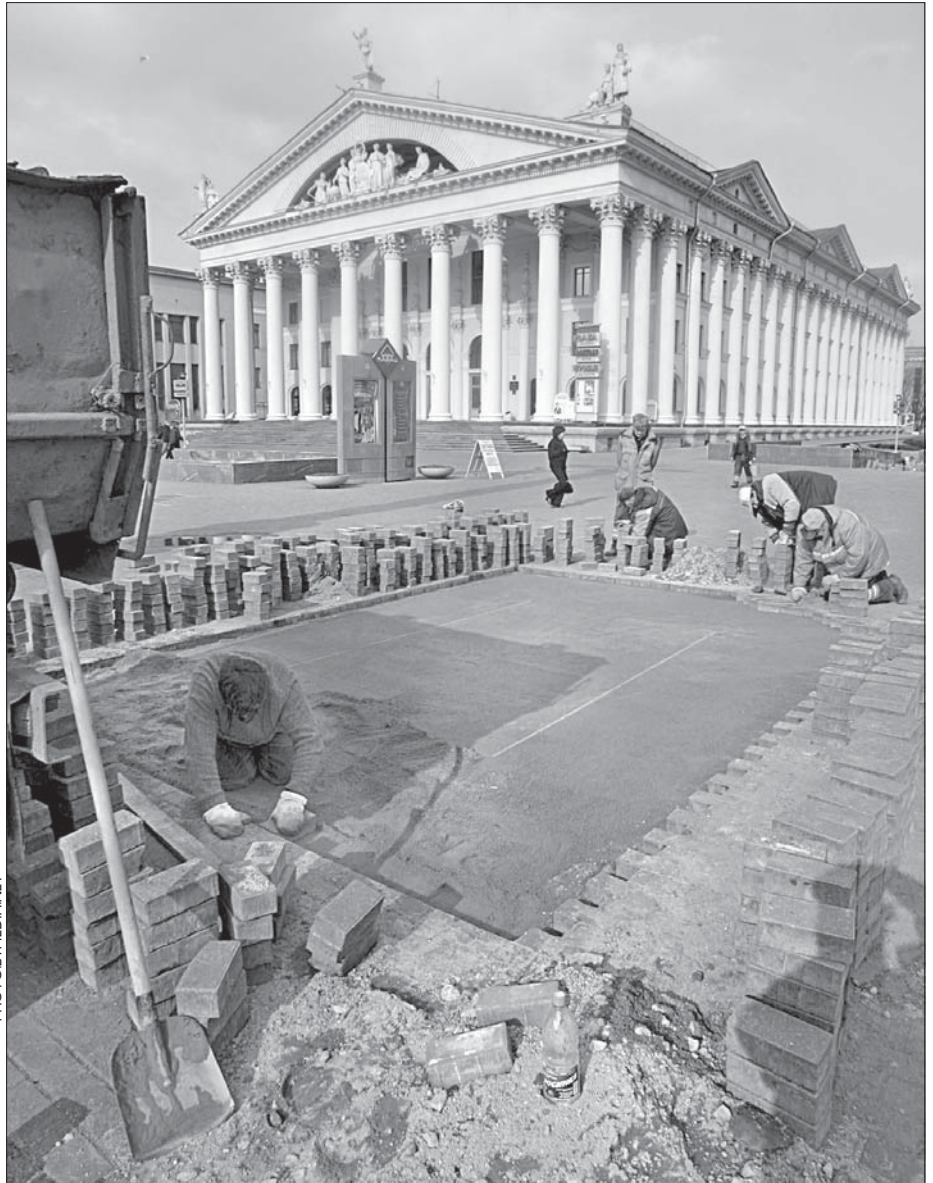
Заяўнікам акцыі было абвешчана, што правядзеньне акцыі 25 Сакавіка на Кастрычніцкай плошчы «немагчыма». Быў прапанаваны альтэрнатыўны варыянт: збор удзельнікаў ля Акадэміі навук і мітынг на плошчы Бангалор. Таксама арганізатарам нагадалі пра магчымую адказнасць за парушэнне правілаў правядзення мітынгаў.

Аляксандар Мілінкевіч заявіў, што рашэнне гарвыканкаму пра змяненне фармату шэсця не прымальнае, яно пярэчыць Канстытуцыі. «Мы прапанавалі ўладзе кампраміс і засведчылі, што самі настроены супраць канфрантацыі. Сваёй адмовай ўлада прадаманствала, што не ўсведамляе рэальнай сытуацыі ў краіне».

Сп. Мілінкевіч заявіў, што 25 Сакавіка а 12-й гадзіне пойдзе на Кастрычніцкую плошчу.

СП

Напярэдадні Дня Волі на Кастрычніцкай плошчы пачаліся земляныя работы. Ці гэта закладка падмурку пад помнік Першаму Намёту?

PHOTOBYMEDIA.NET

У Петрапаўлаўскай царкве адбыўся 18 сакавіка Малобен аб памнажэнні любові. А ў каталіцкай Катэдры 25 Сакавіка а 8.15 адбудзецца Саборная малітва за Беларусь, аб міры, згодзе і паразуменні ў грамадстве.

Дзень Волі пачнецца на гадзіну раней

25 сакавіка адбудзецца пераход на «летні» час. Стрэлкі гадзіннікаў пераводзяцца на адну гадзіну наперад.

Старшыня Эўрапарляменту павіншаваў беларусаў з Днём Волі

Ганс-Герт Пётэрынг: Для Беларусі наступае вырашальны момант

Старшыня Эўрапейскага парламэнту Ганс-Герт Пётэрынг накіраваў віншаванні з нагоды 25 Сакавіка Аляксандру Мілінкевічу і беларускаму народу.

— Для Беларусі наступае вырашальны момант, калі яна мусіць выбраць — альбо рухацца ў бок супрацоўніцтва з

Эўрасаюзам, як гэта зрабілі Грузія і Украіна, альбо заставацца ў якасці апошняй эўрапейскай дыктатуры, — адзначаецца ў лісьце старшыні Эўрапарляменту.

Ганс-Герт Пётэрынг падкрэсліў, што «святкаваньне Дня Волі будзе важным

«Дзяржаўная плошча — не прыватная крама»

Званкі на «Свабоду»: людзі абуроюцца кіраўніком сталічнае ідэалагічнае вэртыкалі.

Спадар: «Вось слушаў выказваньні, разважаны чыноўніка наконт Кастрычніцкай плошчы, які сказаў літаральна «гэта дзяржаўная плошча». Хацелася б запытацца ў яго, а няўжо ў нас зьявіліся нейкія прыватныя плошчы на вуліцах. Можна быць, і вуліцы хто ў прыватную ўласнасьць узяў ці ў нейкую калгасную? Ці можна, нам параяць у Трасьцяныцы на звалках зьбірацца ці на палігонах? Вось яго надрыўны крык — «Гэта дзяржаўная плошча!» — хай адкажа, ці ёсьць ужо прыватныя. Можна, хто ўжо і аэрадромы дзе якія ўзяў ва ўласнасьць? Перадайце, калі ласка, маё пытаньне гэтаму чыноўніку. Дзякуй».

Анастас Семяновіч: «Таварышы-«лукашысты», Вы робіце вялікую памылку, калі кажаце, што плошча Каліноўскага зьяўляецца дзяржаўнай, то бок таварыша Лукашэнкі. Хто будзе выконваць Канстытуцыю? Любы спадар ці спадарыня маюць права на мітынг, каб выказаць свае думкі. Наконт сёньняшняй улады. Я ўпэўнены, што народ прыйдзе менавіта на плошчу Каліноўскага».

Спадарыня: «Адзін чыноўнік даволі агрэсіўна сказаў, што не атрымаецца Кастрычніцкую плошчу, яна дзяржаўная. А беларускі народ, на шыі якога сядзіць гэты чыноўнік, гэта што? Не дзяржава?! Любы грамадзянін, які мае беларускае грамадзянства, мае права прыйсьці на дзяржаўную плошчу. Наконт назвы плошчы Каліноўскага. Чыноўніка здзіўляе і абурае гэта назва. Кастусь Каліноўскі — гэта герой Беларусі. І да назвы дзяржаўнай плошчы Беларусі імя гэтай асобы пасуе больш, чым безаблічная назва «Кастрычніцкая». Дзяржаўная плошча — не прыватная крама, яна пабудавана на народныя грошы. Народ мае права ёю карыстацца. Хатняй маёмасьцю няхай распараджаюцца, а плошчаю будзе распараджацца беларускі народ».

24 гадзіны на суткі ў Менску працуе тэлефон радыё «Свабода» 266-39-52. Вы можаце задаць пытаньне, падзяліцца навінамі, а таксама выказаць сваё меркаваньне пра падзеі ў Беларусі і сьвеце.

тэстам для рэжыму Лукашэнкі і пакажа Эўропе, наколькі сур'ёзныя ягонныя нядаўнія словы адносна збліжэньня з Эўропай».

«Нягледзячы на трывожныя сыгналы зь Менску пра ціск на грамадзянскую супольнасьць і нават пагаршэньне сытуацыі з правамі чалавека, я застаюся аптымістам і шчыра веру, што надыдзе дзень, калі Беларусь нарэшце стане свабоднай, дэмакратычнай і адкрытай краінай», — дадае Пётэрынг.

МБ

Вінцук Вячорка: «Сцэнар уручэньня адмовы выклікаў усьмешку»

«Сцэнар уручэньня адказу, прыдуманы ідэалагічнай управай гарвыканкаму, выклікаў хіба сумную ўсьмешку. На ўзвышэньні сядзела тыпажная «тройка»: М.Ціцянкаў, праваруч ад яго — міліцэйскі генэрал, а леваруч — пракурор. Мы, заяўнікі, сядзелі далёка ўнізе. Пракурор і міліцыянт пагрозьлі-

іва нас пужалі, а пасля спрабавалі дамагчыся подпісаў пад папярэджаньнем. Мы адмовіліся. Увесь спэктакль здымала БТ на чале зь Леднікам.

Аргкамітэт будзе абмяркоўваць сытуацыю й прымаць наступныя рашэньні. Усе ранейшыя рашэньні захоўваюць моц».

АПЫТАНЬНЕ НА САЙЦЕ NN.VY

Ці пойдзеце Вы на маніфэстацыю 25 Сакавіка?

Так	281 (69.0%)
Не	21 (5.2%)
Яшчэ ня вызначыўся	35 (8.6%)
Буду сачыць за падзеямі ў онлайн	70 (17.2%)

Усяго прагаласавала: 407

Баранавіцкія аўтобусы зьбеларусіліся

Па просьбе жыхароў усе моўныя інфарматыры на гарадскіх маршрутах пяройдуць на падзабытую родную мову. «Гэта высілак: у нас аж 24 маршруты, на кожным з якіх зусім не адзін аўтобус. Але празь некалькі месяцаў праца будзе поўнасьцю завершана, — абяцае намесьнік дырэктара аўтапарку Іван Лапкоўскі. — Мы зразумелі: беларускамоўнае абвяшчэньне прыпынкаў стане гонарам нашага гораду».

bulletinonline.org

Віцебскі БТМ патрабуе адстаўкі Радзькова

Віцебская абласная рада Таварыства беларускай мовы 18 сакавіка прыняла заяву, у якой патрабуе адстаўкі міністра адукацыі Аляксандра Радзькова. «Міністэрства выціскае беларускую мову і беларускую літаратуру з вучэбнага і выхаваўчага працэсу», — гаворыцца ў заяве.

БТМ заклікае «вярнуць у навучальныя ўстановы краіны курс «Беларусазнаўства»; аднавіць выкладаньне гісторыі і географіі Беларусі на беларускай мове; вярнуць у адукацыйныя стандарты для ўсіх ВНУ курс «Бела-

У Эўропе працягваецца маштабная акцыя салідарнасьці зь Беларуссю. У 40 гарадах помнікам завязалі раты, гэтак патрабуючы даць слова беларускаму народу.

руская мова: прафэсійная лексіка»; адмяніць забарону на афіцыйныя сустрэчы з пісьменьнікамі ва ўстановах культуры і адукацыі».

Ул.інф.

Я прэзыдэнт дэмакратычнай часткі грамадства

Выключна шчырае інтэрвію Мілінкевіча.

19 сакавіка споўніўся год, як у Беларусі адбыліся прэзыдэнцкія выбары. 19 сакавіка 2006 г. беларусы выйшлі на Плошчу, праявіўшы нябачаныя за апошнія 10 гадоў смеласьць і ступень самасьведомасьці. Пра падзеі, што разгарнуліся на выбарах-2006, пра падзеі, што адбыліся за апошні год — то бок пра тое, што было, ёсьць і чаго ж нам, беларусам, чакаць, у інтэрвію АФН распавёў экс-кандыдат у прэзыдэнты Беларусі Аляксандар Мілінкевіч.

— Год таму беларусы выйшлі на Плошчу. Там былі як тыя, хто прыйшоў падтрымаць Вас асабіста, так і тыя, хто прыйшоў дзеля дэмакратыі, то бок дзеля саміх сябе. Што б Вы сказалі гэтым людзям?

Аляксандар Мілінкевіч: Прыйшло вельмі шмат людзей. Трэба ўлічваць, што Беларусь — не Украіна і ня Сэрбія, дзе людзям трэба было проста ўстаць і пайсьці. Тут была пагроза. Была і афіцыйная пагроза, і страх вялікі быў. Гэта цудоўныя, мужныя людзі.

Я ведаю матывацыю многіх. Яны мне самі казалі падчас сустрэчаў — а раптам там вырашаецца лёс краіны, а я тут сяджу, тэлевізар гляджу. Гэта была такая маральная матывацыя. Я не скажу, што вельмі многія верылі ў магчымасьць перамогі на Плошчы, але пачувацца годным чалавекам, чалавекам мужным хацелася вельмі многім.

Я праехаў краіну ўздоўж і ўпоперак падчас кампаніі і ведаю, што не было б той Плошчы, калі б тысячы і тысячы людзей не працавалі па ўсёй краіне. У выніку склалася ўражаньне, што ўсё-такі перама-

ны блізкія.

Я лічу, для таго каб перамагчы, трэба болей людзей. Так, вуліца перамагае. І ў нашых умовах, калі існуе таталітарны рэжым, выбары не дапамагаюць зьмяніць уладу і не зьмяняюць. Значыцца, застаецца толькі вулічная маніфэстацыя. Але павінна быць псыхалогічная перавага, трэба болей людзей. Тая колькасьць, якая была, была недастатковай для паходу па горадзе.

Вельмі вялікая адказнасьць і ў палітыка, які бярэ і паказвае пальцам — пайшлі.

Глядзець на людзей, якія ня з намі.

— Пры якой сытуацыі вуліца можа перамагчы ў Беларусі?

— Я ня ведаю, калі гэта здарыцца. Гэта можа адбыцца раптоўна і, магчыма, бяз нас. Таму што ня толькі палітыкі і грамадзкія актывісты, іхняя праца вызначаюць, колькі людзей выходзіць на вуліцу. Настрой грамадства. Ён можа зьмяніцца, напрыклад, калі людзі адчуваюць, што ўлады недзеяздольныя.

— Ці вы лічыце, што цяпер улада недзеяздольная таму, што прэзыдэнта няма ў краіне?

— Вельмі важна, як будзе выглядаць улада ў вачох людзей, а не ў вачох апазыцыі. Калі людзі зразумеюць, што ён баіцца. Ня ведаю прычынаў ягонаў такой доўгай адсутнасьці. У вачох людзей пакуль улада адносна стабільная і дзеяздольная. Так, многім не падабаецца, многія жадаюць жыць бяз страху, без усялякай

ідэалёгіі. Апаніць вельмі складана, калі адбудуцца перамены ў сьведомасьці.

Я б не пераацэньваў ролю палітыкаў ці структураў, таму што, калі ўзяць такія краіны, як Чэхія, Польшча ў 80-я гады — гэтыя краіны падобныя на Беларусь.

Тады людзі проста несьлі інфармацыю, людзі проста выкрывалі, паказвалі прыклад годных паводзінаў. Вазьміце польскую «Салідарнасьць». Яны ж не плянавалі перамогаў. Калі б у іх запыталі, а калі вы возьмеце і зьменіце камуністычны рэжым на дэмакратычны? Наўрад яны гэта ведалі. Яны проста працавалі. Цудаў не бывае, ёсьць паступовы працэс, на які мы ня надта ўплываем, а ёсьць момант, калі трэба прымаць рапэньне. Таму я не магу сказаць, калі пераможа вуліца. Нехта лічыць, што, можа, у час парлямэнцкіх выбараў. Я ўпарты праціўнік таго, каб чакаць 2011 г. Я мяркую, што на іх нічога не адбудзецца. Будзе нават горш.

Я б не пераацэньваў ролю палітыкаў ці структураў.

— Так, але беларуская апазыцыя, адрозна ад польскіх і чэскіх палітыкаў, акурат вельмі мала інфармацыі даносіць людзям.

— Ёсьць агромністы прывал у працы. Калі казаць пра Палітраду аб'яднаных дэмакратычных сілаў, дык мы зрабілі неверагодна мала за гэты год. Гэта нагадвае групу эксэртаў, якія нешта абмяркоўваюць, нейкія заявы робяць, але сур'ёзнай працы не было. Палітыка — гэта пастаянная пра-

ца зь людзьмі, гэта прыцягненьне людзей на свой бок, у гэтым пляне мы спрацавалі са знакам «мінус».

— Чаму, як вы мяркуюце?

— Таму што ў час выбараў калі і быў посьпех, а я мяркую, ён быў, хай не на 100%, дык праз тое, што ўсе аб'ядналіся і не спрачаліся, не дыскутавалі аб плятформах, не казалі, якая мусіць быць ідэалёгія. Проста гаварылі, што нам не стае свабоды. І вакол гэтага слова «свабода» аб'ядналіся вельмі розныя людзі. У мяне Сяргей Калякін (лідэр Партыі камуністаў беларускай) быў кіраўніком штабу. Зразумела, што нашыя погляды дужа розняцца. А пасля выбараў пачаліся разборкі, і мы як палітычная кааліцыя аказаліся недзеяздольнымі.

Агульна кажучы, палітычная кааліцыя — гэта вельмі малая частка дэмакратычных сілаў. Малая, але мае вельмі вялікую адказнасьць. Вось калі мы гаворым, што мы — адзіны цэнтар і хочам усіх аб'яднаць, мы мусім самі прадэманстраваць кансалідацыю, толькі тады вакол сябе можна аб'яднаць каго іншага.

— Які ўдзел узялі вы ў гэтых разборках? Вы неаднаразова казалі, што Вас зацягваюць у гэтыя разборкі. Чаму Вы дазваляеце сябе зацягваць, а ня самі «зацягваеце» іншых у карысныя справы?

— Перадусім адказны я, калі я старшыня палітрады, дык няма чаго наракаць на іншых.

Канечне, памылкі ёсьць. Пасля выбараў я меркаваў, што трэба пакінуць усё, як ёсьць, і прапапоўваў Сяргею Калякіну застацца кіраўніком штабу і працягваць працаваць. Я ўважаў, што мы ня мусім разыходзіцца па

партыйных кватэрах. Але потым усё рэзка змянілася.

Я меў тады два варыянты, 25 чысла, калі я абвясціў пра стварэнне руху «За свабоду!». Ад мяне патрабавалі стварэння гэтага руху, гэта ня я прыдумаў.

— **А хто патрабаваў?**

— Людзі. Проста людзі, якія за мяне галасавалі. Яны казалі: «Мы ня пойдзем у партыі, нам там нецікава, і грамадзкія арганізацыя вашыя нам таксама ня вельмі. Можа, мы зробім што-кольвек, створым рух». Я зусім шчыра абвясціў тады пра гэта і да сёння ня ведаю, ці слухна зрабіў, што спрабаваў будаваць рух праз Палітычную раду. То бок, праз лідэраў палітычных партыяў. Я думаў, яны будуць цэнтрам кансалідацыі. Але я памыліўся. Мне проста не далі стварыць гэты рух. Мы ж пачалі запіс тады сама ў парку Янкі Купалы (25 Сакавіка 2006 г.), але партыі казалі, што так нельга, ты забіраеш нашых людзей. Так, сапраўды, ішла частка партыйных людзей, частка новых людзей.

І сёння ў нас дыскусія на дыскусіі, можа, трэба было ня слухаць партыйных лідэраў, трэба было набіраць рух і ўсё. Але быў яшчэ маральны момант такі. Лідэрам мяне зрабіў Кангрэс, дагэтуль я меў вельмі нізкі рэйтынг. Я адчуваў перад імі адказнасць, я ня мог сказаць, маўляў, папрацавалі хлопцы на мяне, дзякуй.

— **Як Вы сталі кандыдатам у лідэры апазыцыі?**

— Можна прачытаць, што гэта амэрыканскі праект, эўрапейскі праект, польскі праект, чый заўгодна, але гэта — рэгіянальны праект. Рэгіёны ўжо даўно маюць прыстойную грамадзянскую супольнасць. Я ў гэтай грамадзянскай супольнасці ў рэгіёнах з часу перабудовы. Яшчэ калі ствараліся першыя нефармальныя арганізацыі, я быў актывістам. І я быў там добра вядомы, але, канечне, сярод актывістаў, не сярод насельніцтва. Чымсьці мой лёс падобны да лёсу Домаша. У 2001 г.,

калі ў Менску ішла дыскусія, дэмакратычныя сілы ніяк не маглі выбраць лідэра, рэгіёны парадзіліся — і нарадзіўся праект «Домаш». Я мяркую, гэта быў вельмі добры праект. Яго было лёгка раскручваць. Але адзіным кандыдатам зрабілі тады іншага чалавека. Мяркую, што гэта прывяло да калясальнай дэпрэсіі ў дэмакратычных сілах, агромністая колькасць людзей папросту сышла з палітыкі і актыўнага жыцця.

Я — рэгіянальны праект.

— **Як гэта тэхнічна адбываецца? Чыя была ідэя высунуць Мілінкевіча?**

— Я ўзначальваў асацыяцыю, якая працавала ў 72 гарадах, у тым ліку і ў Менску. Гэта арганізацыя — Беларуска асацыяцыя рэсурсавых цэнтраў. Яна дбала пра тое, каб у кожным рэгіёне было як найболей неабыхавых людзей. Мы маем супольнасць. Там ёсць партыйныя і беспартыйныя. Гэта была іхная ідэя, што кагосьці трэба высунуць. Тады спрачаліся ў рэгіёнах: ці Мілінкевіч, ці Карніенка. Я яго вельмі паважаю, маем з ім вельмі добрыя стасункі. Моцны палітык, ён жа быў яшчэ ў Вярхоўным савеце СССР разам з Сахаравым, з Ельцыным у міжрэгіянальнай групе. Ён сам сказаў: давай, будзеш ты, бо маеш больш шанцаў, болей перавагаў.

— **Ці мелі Вы плян дзьянняў?**

— Для таго, каб ісьці, браць штурмам і сядзець у фатэль, для гэтага трэба быць цалкам упэўненым, што выйграў выбары. Вось Юшчанка ведаў, што ён выйграў выбары, і ў Сэрбіі дэмакраты ведалі, што яны выйгралі выбары. Мы ж ведалі, што мы ня выйгралі выбараў. Разам з Казуліным мы набралі ў найлепшым разе 30%. У мяне, можа быць, недзе 25—30%. І казаць пра тое,

што мы перамаглі — для мяне гэта амаральна.

— **Пасля 19 сакавіка на Плошчы ўзнікла намётавае мястэчка. Цяпер ходзіць багата легендаў пра плошчу Каліноўскага, у яе столькі арганізатараў, выйшла многа кніг з рознымі вэрсіямі. Якое дачыненне Вы асабіста і аб'яднання дэмакратычных сілах да ўзнікнення Плошчы?**

— Па-першае, намётавае мястэчка я ня маю права прыпісваць сабе. Мы ведалі, што моладзь рыхтуе намёты, мы былі ў кантакце. У першы вечар гэтыя групы не звярнуліся да нас з просьбай паставіць намёты. Калі яны на наступны дзень звярнуліся, я падтрымаў, застаўся разам з імі. Хоць у штабе былі розныя меркаванні з гэтае нагоды. Многа хто казаў: нельга, яны адмарозыцца, іх паб'юць. Ішлі жорсткія спрэчкі. Канечне, гэта быў парыві такой мужнасці калясальнай, гэтых маладзёнаў, гэта найлепшыя людзі, гэта сьмелыя людзі. Мне было страшна, што я чалавек, які паклікаў, я адказны за іх, за іхную будучыню, у тым ліку адказны перад бацькамі. Я абышоў іх усіх і пытаў, што мы робім далей, якую ставім мэту. Усе як адзін казалі, самыя малыя, школьнікі: «Мы ня сядзем, мы будзем стаяць да канца». І тады мы пачалі дапамагаць: намёт, ежа і г.д., распаўсюджваць агромністую колькасць інфармацыі.

Я звяртаўся да эўраамбасадараў, спадзяваўся, што яны здолеюць пранесці біяпрыбірально, але ўлада адмыслова ўсё зрабіла так, каб ні вады і ні ежы.

Я размаўляў з высокімі людзьмі ў той час — улада хацела толькі аднаго, каб намётавае мястэчка захлынула само сабою.

Але папракаць кагось за тое, што ня ўсё было зроблена, я б ня стаў.

Я размаўляў з высокімі

людзьмі ў той час — улада хацела толькі аднаго, каб намётавае мястэчка захлынула само сабою.

— **Многа хто гаворыць, што дэмакратычныя сілы не былі гатовыя да такога развіцця падзеяў.**

— Не, ня так. Ня тое, што мы не былі гатовыя, мы ведалі, што гэта будзе, што група моладзевых арганізацыяў паставіць намёты, будзе пра-тэставаць.

Чаму не 19-га? Яны не былі гатовыя. Падкрэсьлю яшчэ раз, ня штаб выстаўляў намёты, ня штаб гэта плянаваў, але пра пляны гэтых моладзевых групаў я цудоўна ведаў, быў цалкам інфармаваны.

— **Вы казалі «высокія людзі»...**

— Гэта людзі ў сілавых структурах, якія прымаюць рашэнні, хоць, канечне, рашэнне ў нас прымае, урэшце, толькі адзін чалавек. Зь ім я не размаўляў.

3 Лукашэнкам я не размаўляў.

— **Дарэчы, пра аднаго чалавека, пра кансалідацыю з уладай. Як узнікла ідэя таго ліста. Ці вы лічыце, што цяпер уладзе патрэбная Вашая падтрымка?**

— Гэты ліст не ў падтрымку ўлады, гэта ліст клопату за краіну. Я яшчэ пры канцы лета рабіў зварот, што незалежнасць краіны пад пагрозай і многія дэмакраты мне казалі: «Мілінкевіч, ці ўсё добра ў цябе з галавой?».

Я і цяпер мяркую, што незалежнасць краіны пад вялікай пагрозай. І, апроч таго, краіна можа пагрузіцца ў сур'ёзны эканамічны крызіс. І ў выпіку гэтага крызісу краіна можа страціць незалежнасць.

Я прэзыдэнт дэмакратычнай

Працяг са старонкі 9.

І ў гэтым лісьце я ж не кажу, што я ўладзе працягваю руку і давайце ўладу ратаваць. Я кажу, давайце краіну ратаваць. Мне краіна даражэйшая за фатэль прэзыдэнта. Так, яму найгалаўней захаваць уладу, ён змагаецца за захаваньне ўлады, а мне трэба захаваць краіну. Я шчыра мяркую, што адзіны спосаб — гэта нашая супраца з Эўропай. Але Эўропа ня будзе супрацоўнічаць, калі не зрабіць вядомых крокаў.

Дыялёг мусіць быць абавязкова звязаны з выкананьнем умоваў.

— Якія мэты ўсё ж ставіць Эўропа?

— Ёсьць розная Эўропа. Тая Эўропа, якая з пасланьнем звярнулася, гэта Эўракамісія. А тыя, хто цяпер «дыялёг» робяць, — гэта Рада Эўропы, і я не падзяляю поглядаў ван дэр Ліндэна. Я ўжо пра гэта казаў, у тым ліку і яму пра гэта сказаў, калі ён прыяжджаў. Я мяркую, калі пачынаць дыялёг, а дыялёг — гэта пачатак супрацы, дык дыялёг мусіць быць абавязкова звязаны з выкананьнем умоваў. Адной з умоваў, якія ён ставіў, напрыклад, была сустрэча з Казуліным. Ён ведаў, што ўлада была вельмі зацікаўленая ў ягоньм візыце. Але калі яму не далі сустрэцца з Казуліным, ван дэр Ліндэн сказаў: «Ну, добра, тады я зь ягонай жонкай сустрэнуся». Вось тут ён ня мусіў пагаджацца. Бо гэта ж такая простая ўмова — сустрэцца зь вязьнем. Але ён ня стаў паграбаваць.

Гэтая ўлада кепска разумее, што такое кампраміс. Яны мяркую, што кампраміс — гэта права слабасьці. І калі яна

бачыць, што ёй прапаноўваюць кампраміс, дык яна пачынае ціснуць далей і далей і заваёўваць прастору.

Гэты ліст, так, выклікаў адчужэньне многіх людзей, якія мяне падтрымліваюць. Яны казалі: «Мілінкевіч — здраднік. Як ён насьмеліўся працягнуць руку гэтаму чалавеку, напісаць ліст, ды яшчэ і напісаць у лісьце «Шаноўны»? Які ён шаноўны...»

Я прагматык і ў палітыцы, і нават калі на ліст ніякага адказу ня будзе, а я думаю, ён ня пройдзе, паверце, праз год улада будзе іначай глядзець на гэты ліст. Сёньня ўлада не адчувае небясьпекі. Яна не аб'ектыўна ацэньвае сытуацыю ў эканоміцы, яна перацэньвае геапалітычны фактар. Ёй здаецца, што можна і з Расеяй зьлюбіцца, і з Эўразьвязам. Памыляецца, пойдучь у абыход. Таму праз год, можа, трохі раней ці пазьней, улада пацьверазее і зразумее, што іншага спосабу як кансалідацыя няма.

Вы мяркуеце, што нашая ўлада ня здольная ўсьвядоміць, як Ярузэльскі? Можа быць. Можа быць, яна ніколі і не ўсьвядоміць. Але мы мусім глядзець на людзей, якія ня з намі, гэта ж ня толькі ён, гэта ж нашмат шырэй, гэта цэлы спэктар.

Я толькі адну думку выкажу. Гэты ліст — гэта вельмі сур'ёзны ўдар па кансалідацыі ўнутры ўлады, гэта я ўжо ведаю. Я маю вялікую колькасць знаёмых людзей ва ўладзе, і я зь імі сустракаюся асабіста, я зь імі размаўляю, я проста добра ведаю рэакцыю на ліст.

Разумеецца, процістаяньне, якое ідзе паміж апазыцыяй і ўладай, нагадвае жыцьцё ў абложанай крэпасці для тых, хто працуе ва ўладзе. У час выбараў людзі ўсьвядомілі, што рэальныя выбары ўлада ўжо ня выйграе, зразумелі, што ў Менску ўлада, напрык-

лад, увогуле прайграла выбары. І для іх вельмі важна, хто праціўнік. Калі гэта людзі апантаньня, калі гэтыя людзі хочучь, як капусту, секчы ім галовы — гэта адно. А іншая справа, калі людзі гавораць, што краіна — гэта найважней. Там таксама многія так думаюць. Гэтыя людзі ня хочучь абвалу, гэтыя людзі хочучь жыць у незалежнай краіне.

Вы мяркуеце, што нашая ўлада ня здольная ўсьвядоміць, як Ярузэльскі? Можа быць.

— Мабыць, варта было пісаць ліст не Лукашэнку, але фігуры ня так заплямленай рэпрэсіямі, напрыклад, прэм'еру Сідорскаму?

— Не было б'эфекту, усе разумеюць, хто прымае рашэньні, я думаю, нават прэса звярнула б увагу. Важна было звярнуцца персанальна да яго, няважна, у якой ступені я верыў, што мне адкажуць.

— Але Ваш ліст — гэта, па сутнасьці, працягнутая рука для дыялёгу, да таго, як улада выканала хоць бы адну ўмову?

— Я дакладна сфармуляваў усе ўмовы, слова ў слова, як іх сфармуляваў ЭЗ. Вы ж Эўропу не асуджаеце?

— Асуджаем.

— Жорсткая ізаляцыя — гэта таксама спосаб барацьбы.

Мне часам кажуць: «Мілінкевіч, чаму ты не заклікаеш да эканамічных санкцыяў?». І спраўды, я цалкам шчыра супраць эканамічных санкцыяў, я неаднаразова гэта казаў, хоць ведаю, што страўнік вельмі добра дзейнічае на мазгі. Эканамічныя санкцыі ва ўмовах жорсткага рэжыму прыводзяць да яшчэ большага процістаяньня. Так уладзе стане яшчэ горш. І мы

прыходзім на абломках. Я мяркую, што на абломках вельмі кепска прыходзіць. У гэтым разе да новай улады таксама будзе недавер, ніхто ня будзе верыць, што такая новая ўлада мае нейкія маральныя прынцыпы.

Я мяркую, што працягнутая рука не прыніжае таго, хто яе працягвае. У Ярузэльскага рукі па локаць былі ў крыві. Па локаць. Расстрэльваў работнікаў ува многіх гарадох, і Валэнса, і «Салідарнасьць» прапанавалі ім круглы стол.

— Ярузэльскі прапанаваў ім круглы стол.

— Апазыцыя многа разоў прапаноўвала перад тым.

Санкцыі сур'ёзна могуць паўплываць на эканоміку, нашыя прадпрыемствы страчваюць рынкі збыту, яны так лёгка не ўзнаўляюцца, мой прынцып — паспрабаваць прайсьці эвалюцыйным шляхам. Калі ўлада не ўсьвядоміць, здарыцца вуліца, жорсткая вуліца, але ўлада будзе вінаватая ў гэтым. Нам вельмі важна сказаць, што ня мы вінаватыя ў гэтым, ня мы прывялі да гэтага. Мы прапаноўвалі іншы шлях. Гэта вельмі важна.

— Чаму вы не акцэнтуеце ўвагі на тым, што прыватызацыя і прыцягваньне інвэстыцыяў — гэта праграма апазыцыі, але не Лукашэнка?

— Я ня згодны, што мушу забіраць у яго пальму першынства. То бок, што мы калісьці казалі пра гэта, а цяпер ён гэта робіць. Іншая справа, мы сумняемся, ці здольны ён на гэта. Мы ж хочам, каб ён пачаў лібэралізацыю, рэструктурызацыю, каб ён пачаў рэформы. Мы хочам, каб ён павярнуўся на Запад. Мы хочам, каб ён гэта зрабіў. Мяне не засмуціць, калі ўлада будзе гэта рабіць.

Калі б я думаў толькі пра ўладу і толькі пра свой рэйтынг, напэўна, гэты было б выгадна, замінаць яму. Я за-

Часткі грамадства

пэўніваю вас, што можа каліе эканомікі здарыцца вельмі сур'езны, таму што нашая эканоміка не гатовая канкураваць. Хіба пра гэта ня трэба думаць?

— Пра гэта трэба казаць. І цяпер акурат час для гэтага. Хай вы ня хочаце забіраць ад яго пальму першынства, але склаліся выдатныя ўмовы для папулярызацыі рынкавых каштоўнасцяў.

— Я згодны. Адсутнасць працы ў гэтым кірунку — гэта ёсць паказнік, што мы зачыкліліся ў сваім курніку, пачынаем адно з адным ваяваць, а сур'езныя рэчы прапускаем. Я згодны з вамі, што няма нашай пазыцыі ў пытанні будаўніцтва ў Беларусі атамнай станцыі. Мы робім гэта, але са спазненнем. Пра нафтагазавы канфлікт нічога не было сказана. Цалкам справядлівая крытыка. Але гэта толькі падкрэслівае, як небяспечна цалкам замкнуцца на сабе і не займацца вялікай палітыкай.

Сёння мы ня маем сур'езных адрасных пасланьняў да пэўных групаў: да настаўнікаў, прадпрымальнікаў. Усе ведаюць, што гэта — барацьбіты за свабоду, але трэба паказаць, што ж яны нам прапануюць, калі прыйдуць. Гэтага вобразу няма. Хоць кожная партыя мае сваю праграму. Гэтай працы не стае. Мы плянуем, маем добрую групу. Я хачу, каб мы мелі дакладную пазыцыю на той выпадак, калі краіна стане дэмакратычнай. Абяцаю, што будзе.

Раней мы казалі, нестае гэтаў, тэлебачання. Цяпер інтэрнэт ёсць, так што болей ні на кога нельга сыпхаваць віну.

Мы, канечне, на гэтых выбарах змагаліся не за ўсё насельніцтва, і таму што ў нас сілаў не хапала, і таму што былі рэпрэсіі. У мяне 90% штабістаў сядзелі ў турме. Мы стараліся правесці актыўных

людзей, мы працавалі на гэтую частку. І яна дала нам веры.

— 25 Сакавіка — Дзень Волі, плянуецца акцыя. Што Вы скажаце людзям, пісьць праграма дзеянняў?

— Стратэгія ёсць, з гэтай стратэгіяй я праехаў больш як 50 гарадоў, з актывістамі. Нармалёвая добрая стратэгія, разлічаная на цэлы шэраг кампаніяў нацыянальных. Каб яна рэалізавалася, трэба аб'яднаць сродкі і трэба, каб мы перасталі займацца разборкамі. Гэта проста неабходна. Краіна каліасальна губляе аўтарытэт па-за яе межамі, а мы, апазыцыя, губляем яго ўнутры краіны.

— Цяпер стратэгію рэалізоўваць няма каму. Усе занятыя разборкамі вакол Кангрэсу. Ці ён патрэбны, Кангрэс?

— Ужо столькі разоў казаў. Мая пазыцыя нязменная. Я лічу, што Кангрэс ёсць сэнс праводзіць ня дзеля таго, каб разабрацца, а дзеля таго, каб аб'яднацца. Раскол ёсць. Адныя галасуюць за адно, другія — за другое.

— На мінулым Кангрэсе Вас абралі лідэрам. Калі на плянаваным Кангрэсе ў апошні момант будзе зменены парадак дня і ў выніку будзе абраны новы лідэр. Што будзе рабіць у гэтым разе Эўропа?

— Я вам так скажу, Эўропа працавала са мной ня толькі таму, што я ёй спадабаўся, мая заслуга ў гэтым невялікая. Яна працавала са мной вельмі дакладна — я для іх прэзідэнт дэмакратычнай часткі грамадства, той часткі, якая дэмакратычным чынам правяла Кангрэс, той, які прызнаны легітымным і Эўропай, і намі.

У выпадку абрання новага лідэра на Кангрэсе, у якім я ня буду ўдзельнічаць, новы лідэр ня стане цалкам тым, што яны хацелі б бачыць, але і я як

лідэр для іх перастаю існаваць.

Але я перажываю не за сябе. Краіна згубіла ў падтрымцы міжнароднай супольнасці. Лідэр ня той, каго абяруць на Кангрэсе, лідэр — гэта той, хто можа арганізаваць заўважную дзейнасць для вока, для вуха. Калі гэтага ня зробіць, то мне, напэўна, таксама трэба ехаць адпачываць у вёску.

Я так скажу, у Эўропе будзе горш працаваць, яна будзе, напэўна, і са мной кантактаваць, і з лідэрамі партый, але яна са шкадаваньнем скажа, яна ўжо пра гэта гаворыць: вы страцілі той арэол, які быў вакол вас, арэол таго, што ў Беларусі здарылася немагчымае — аб'ядналіся супрацьлеглыя партыі.

— Ці 25-га можа нешта змяніць у гэтай сытуацыі?

— Мне б гэтага хацелася. Некаторыя гавораць, што 25 Сакавіка — гэта і будзе дэмакратычны Кангрэс, хоць на Плошчы не галасуюць. Такого нацыянальнага ўздыху, як у мінулым годзе, канечне, у краіне няма, гэта відавочна.

Інфармацыя больш чым дастатковая. Ці ёсць настрой?

Я распаўсюдзіў аграмадную колькасць інфармацыі, мне здаецца, я ўжо надакучыў. Я казаў і кажу, што на Бангалор я не пайду. Што яны зробіць з Плошчай? Дазволяць ці не? У нас ёсць варыянты, але мы ня лічым, што трэба раскрываць сэрнары.

— Ці Вы ў палітыцы яшчэ надоўга? Ці не стаміліся?

— Не, я не адступлю. Калі я на выбарах хадзіў па краіне, на кожным мітынгу людзі пыталі: «Мілінкевіч, ты ня зваліш, як сыходзілі іншыя?». Я казаў, што я ў эміграцыю не паеду, і пад пагрозай зьяявольнення не ўцяку.

— Чаму Казулін сядзіць, а Мілінкевіч — не?

— Пытаньне цяжкае для

мяне. Але вы правільна робіце, што задаеце яго. Я звычайна думаю: адзін вярнуўся з вайны паранены, адзін наагул забіты, а другі здаровы — чаму?

Я думаю, што пераслед Казуліна — гэта рэакцыя не закону, а вярхоўнай улады. Каго ўлада баіцца найболей? Што, Брусэлю ці Варшавы? Не, улада найбольш баіцца Масквы. Цалкам відавочна, і гэта казалася адкрыта, што ў Казуліна ёсць падтрымка ў Маскве. Я ня ведаю якая, але ёсць.

Першая прычына — гэта тое, што ў Лукашэнка ёсць канкурэнт у Маскве. Другая прычына ў тым, што ён быў вельмі вялікай намэнклятуры. Я сышоў з улады ў 1996 г., мяне Лукашэнка ня ставіў на пасаду. А гэты чалавек быў вельмі блізкі, і так жа ж ня толькі з ім зрабілі. А з Чыгіром хіба іначай зрабілі? А з Марынічам? Так, гэта помста за тое, што блізкі здраджвае. Трэцяя прычына — паказана ўсім, гэта сыгнал для астатняй намэнклятуры: збочыш управа — будзе кепска.

Каго ўлада баіцца найболей? Улада найбольш баіцца Масквы.

— Як доўга яшчэ пратрымаюць Казуліна?

— Я думаю, што Казуліна і астатніх трэба выпускаць, калі ўлада хоча мець шанец на супрацоўніцтва з Эўропай, а гэта вельмі важна. І гэта таксама для ўлады спосаб самазахавання ў складанай эканамічнай сытуацыі. Канечне, яны не прызнаюць, што гэта палітычны зьяявольнены, ну, пад амністыю хоць бы.

Калі мы нават усе разам даможамся таго, што хоць бы іх выпусьцяць — гэта невялікая, але перамога. Бо людзі сядзяць за кратамі, так што дзеля

Я прэзыдэнт дэмакратычнай часткі грамадства

Працяг са старонкі 11.

гэтага варта змагацца.

— **Вы кажаце пра барацьбу, а сярод апазыцыянераў часта кажуць, што ў Мілінкевіча няма ўласнай думкі, што ўсе свае дзеянні і ўсе рашэнні Мілінкевіч узгадняе са сваёй жонкай Інай Кулей.**

— Гэтая легенда хадзіла. Гэта людзі, што мяне ня любяць. Тыя, хто мяне любяць і ведаюць, лепш ведаюць, што рашэнні я прымаю сам. І я заўсёды кажу, я так вырашыў і так зраблю, хоць я і раюся і тут у штабе, і з ёй раюся. Яна чалавек моцны і з нялёгкай характарам. У яе вельмі добрыя веды, яна палітолаг, яна мае вялікі досвед у грамадзянскай супольнасці, я давяраю ейным парадкам.

У Савецкім Саюзе наагул жонак нельга было паказваць. Калі я вывеў яе на Кангрэсе, некаторыя ўхвалілі, іншыя сказалі: «Ну вось, пачынаецца». А я яе прывёў, таму што ейная заслуга вельмі вялікая ў маім жыцці, у тым, кім я стаў, што я мог зрабіць, хоць канечне, мы спрачаемся часта.

— **Распавядзіце пра супрацоўніцтва Мілінкевіча і Харты'97. Кажуць, што ліст Лукашэнку і акцыя 25 Сакавіка — гэта вашыя супольныя практы?**

— Я прыйшоў з рэгіёнаў, як той казаў, ня з гэтага раёну. А тут такое насласнае памылак, крыўдаў, падазрэнняў, што кансалідаваць менскіх лідэраў неверагодна складана. І я сабе абраў прынцып: кожны, хто можа быць карысным, незалежна ад свайго мінулага, таго, што пра яго кажуць, будзе працаваць разам са мной. З Хартыяй у мяне нармальнае супрацоўніцтва. Яны не сябры

майго штабу, але гэта арганізацыя, з якой я вельмі паспяхова супрацоўнічаю, як, дарэчы, і з іншымі.

Так, многія ідэі, якія яны падавалі, вельмі сур'ёзныя, яны мне падабаюцца, яны крэатыўныя, гэтыя хлопцы. У інфармацыйным полі — у іх цудоўны сайт, які проста так падтрымліваў мяне ў маёй кампаніі.

Ліст Лукашэнку? Так, мы вельмі шмат абмяркоўвалі, яны нават раней за мяне выказаліся на карысць гэтай ідэі. Яшчэ ў Бандарэні былі выказванні на гэтую тэму, крыху адрозныя ад маіх.

Пра акцыю 25 Сакавіка нельга казаць, што гэта чыйсьці адзін праект — Хартыі, Мілінкевіча ці БНФ. Мы заўсёды ладзілі акцыі 25 Сакавіка. Заўсёды. Гэта шлён калектыўны, і нават цяпер пазыцыі розных структураў адрозніваюцца. Але, дзякуй Богу, ёсць аргкамітэт, які займаецца падрыхтоўкай.

— **Што Вы думаеце пра праект Сяргея Калякіна — Саюз левых партыяў?**

— Нармальна ідэя. Нармальна, калі ствараюцца блёкі, правыя, левыя, цэнтрыйскія і гэтак далей. Формы супрацоўніцтва могуць быць больш шчыльныя, могуць быць менш. Горш іншае, што ў выніку стварэння ўнутры кааліцыі блёкаў, мы пераходзім да шпартформаў, да ідэалогіі.

А я за тое, каб цяпер у гэтых пытаннях не спрачацца. Тое, што мы не рабілі з Калякіным падчас выбараў. Мы не спрачаліся з ім, мы ані разу не абмяркоўвалі тэму камунізму ці кансерватызму. Я за тое, каб так і працягвалася. Мы захавалі нармальныя адносіны, даверлівыя, хоць напружаньне ў дыскусіях бывае.

Але я працягваю яму руку. Мы здароўкаемся. Я з павая-

гай да яго стаўлюся.

— **Адкуль такое перакананне, што незалежнасці краіны нешта пагражае?**

— Гарантыяй незалежнасці Беларусі можа быць толькі ўстойлівая дэмакратыя. А сёння мы з вамі не ўплываем на рашэнні, якія прымаюцца, рашэнні могуць быць прынятыя чыста суб'ектыўныя, амаральныя, антыгістарычныя.

Гарантыяй незалежнасці можа быць толькі ўстойлівая дэмакратыя. А сёння рашэнні могуць быць прынятыя чыста суб'ектыўныя, амаральныя, антыгістарычныя.

— **Вы кажаце пра пагрозу незалежнасці, якая сыходзіць з Масквы ці з Менску?**

— Больш за ўсё з Менску. Таму што пры ўладзе такі чалавек, для якога сувэрэнітэт не зьяўляецца абсалютнай каштоўнасцю. Для мяне гэта проста сьвятое. А для яго гэта ўсё-ткі хутчэй спосаб умацаваць уладу. Таму я ня маю ўпэўненасці, што ён будзе адстойваць незалежнасць. Ня ўпэўнены я ў гэтым. Вы ведаеце, што будзеца Саюзная дзяржава з 1996 г. Я праціўнік гэтай дзяржавы. Я за добрасуседзкія адносіны, але я лічу, што яна бесперспектыўная, і кожны народ мае права на сваю дзяржаву.

Кіраўнік Расеі цяпер кажа: давайце пяройдзем на рынкуныя адносіны. Я лічу, што з гэтага пачынаецца сяброўства. Добрае сяброўства пачынаецца з таго, што мы па-

чынаем лічыць грошы. Не падарункі адно аднаму робім, а потым папракаем, а проста пачынаем працаваць паводле рынкавых правілаў.

— **Ці можна ўвогуле дамаўляцца з Крамлём?**

— Канечне, можна, нават трэба. У маёй сытуацыі гэта вельмі складана. Таму што там дагэтуль палітыка такая — працаваць з уладай. Я многа разоў казаў у Маскве: вы можаце падтрымліваць і ўладу, але вы сустракайцеся і з апазыцыяй, вы вывучайце яе. Бо гэта пэўная пераемнасць. Улада ніколі не бывае вечная. Цяпер прыходзіць іншыя, а вы іх адштурхоўваеце, гэта кепскі старт. Але ў Расеі ёсць і прамагтыкі, якія хочучь будаваць эканамічныя адносіны, яны мне імпануюць.

— **Лукашэнка заўтра кажа: «Я стаміўся, я сыходжу». Ці гатовыя Вы ўзяць уладу? У сытуацыі, калі, як Вы кажаце, эканоміка рухаецца да крызісу?**

— Так, канечне, гатовы. Я ведаю, гэта аграмадная адказнасць. Я ведаю, што чалавек, які сёння прыедзе, наўрад ці ляўра атрымае. Хутчэй за ўсё, яго чакае такі лёс, як Бальцаровіча ў Польшчы, але гісторыя пра гэтых людзей добра скажа.

Мы разумеем, што мы будзем рабіць рэформы, сур'ёзныя рэформы, болесныя рэформы і, самае галоўнае, хуткія рэформы. Мы маем добрую каманду, маем годных людзей, некаторыя з іх і цяпер ва ўладзе.

— **Дапусьцім, у Вас сёння сустрача з Лукашэнкам у фармаце «сам на сам». Што б Вы яму сказалі?**

— Я не баюся такой сустрачкі, я маю што сказаць. Хоць, напэўна, самае галоўнае, я сказаў бы яму пра гістарычную адказнасць. Пра тое, што важней за ўсё тое, што напішучь пра яго ў падручніку на гісторыі праз 10 гадоў, праз 50 гадоў. І калі ён пра гэта будзе думаць, дык ён зробіць нашмат меней памылак.

КАЛІЖА АРЦЫМА ЛЯВЫ

Тапаграфія БНР

Месцы, што пазначаны на мапах часам маленькімі кропкамі, становяцца адпраўнымі пунктамі, зь якіх бяруць пачаткі лёсы цэлых нацыяў. Менск на сумежжы XIX—XX ст. стаў гэтакім пунктам нулявога адліку ў найноўшай гісторыі ўсёй Беларусі й ня толькі яе.

У Менску братамі Луцкевічамі была ўтворана першая нацыянальная партыя беларусаў — Беларуская сацыялістычная грамада. Тутсама дзейнічала іх партыйная друкарня, а ў 1906 г. тут адбыўся II зьезд БСГ.

З пачаткам I Сусьветнай вайны адбудова беларускае дзяржаўнасьці не перапынялася. У 1917 г. дзейнічаў Беларускі нацыянальны камітэт на чале з Раманам Скірмунтам. Адна зь першых публічных акцый камітэту — наладжаны 12 сакавіка 1917 г. дзень беларускага значка ў Менску. Як паведамлялі газеты, у гэты дзень на вуліцах гораду прадаваліся «значкі нацыянальных колераў Беларусі — чырвонага зь белым. Упершыню забытая мова забытай беларускай вёскі дамінавала ўсюды: на вуліцах, у кавярнях, кінематографіях».

25 сакавіка 1918 г. у Менску была абвешчана

незалежнасьць БНР. Ад таго дня і вядзе радавод гісторыя нашае сучаснае дзяржаўнасьці. Паводле цудоўнага наканаваўня тут, у сталіцы, ацалелі ўсе адрасы, тым ці іншым чынам звязаныя з ідэяй незалежнасьці Беларусі.

У былым гарадзкім тэатры — цяпер тэатар імя Янкі Купалы — пры канцы 1917 г. адбываліся пасяджэньні Ўсебеларускага зьезду.

Засталіся тыя самыя будынкі дэпо Лібава-Роменскае чыгункі, куды пасяля разгону бальшавікамі ў 1917 г. перанеслі сваю працу дэлегаты Ўсебеларускага зьезду. Яны месцяцца паміж веткамі чыгункі, што кіруецца на Стоўпцы: паміж прыпынкамі «Інстытут культуры» й «Сталічны». Кожны, хто ехаў гэтым шляхам, мусіў бачыць з вокнаў вагонаў старасьвецкія цагляныя будынкі вытворчага прызначэньня ў стылі мадэрн.

У колішнім біскупскім палацы пры кляштары езуітаў — тады рэзідэнцыі расейскіх губэрнатароў — у 1918 г. засядалі спачатку выканаўчы камітэт Рады Ўсебеларускага зьезду, а затым і Народны сакратарыят Беларусі. Тут была прынятая Першая ўстаўная грамата. Над гэтым домам лунаў бел-чырвона-белы сьцяг, пакуль нямецкія акупацыйныя ўлады не адабралі будынак. Цяпер гэта памяшканьне музычнага ліцэю пры кансэваторыі (плошча Свабоды, 7). Выбітны помнік беларускага барока быў знявечаны да непазнавальнасьці рэканструкцый канца 1960-х.

Ацалёў у выдатным стане й той самы будынак на вуліцы Валадарскага, 9 (былая Серпухаўская, 9), дзе ў залі на трэцім паверсе а восьмай раніцы 25 сакавіка была ўхвалена Трэцяя ўстаўная грамата БНР. Ён быў арандаваны ў Сялянскага пазямельнага банку ад сярэдзіны сакавіка для Народнага сакратарыяту.

На супрацьлеглым баку вуліцы застаўся амаль у першапачатковым стане яшчэ адзін помнік беларушчыны. Гэта дом па адрасе Валадарскага, 6 (былая Серпухаўская, 12). Ён вельмі вылучаецца сярод пазьнейшае забудовы сваёй пекнай эклектычнай стылістыкай у духу нэаба-рока. Тутака ўжо ад 25 лютага 1918 году працавала Менскае беларускае прадстаўніцтва (Беларускае народнае прадстаўніцтва) на чале з Раманам Скірмунтам. Мэтаю гэтае арганізацыі было «прадстаўляць інтарэсы беларускага народу й быць нацыянальным цэнтрам» у Менску. Апрача Р.Скірмунта, у кіроўнае ядро арганізацыі ўвайшлі А.Уласаў (віцэ-старшыня), П.Аляксюк (сябар прэзы-

дзьому), генэрал К.Кандратовіч, протаярэі С.Кульчыцкі, В.Гадлеўскі, В.Чавусаў, Р.Зямкевіч, Э.Русецкі.

Застаўся нязьменным і будынак, дзе праходзіла праца Рады БНР ад ліпеня да жніўня 1918 г., а да бальшавіцкае акупацыі засядаў Народны сакратарыят. Гэта дом колішняга Царкоўна-археалагічнага музэю, пабудаваны паводле праекту архітэктара І.Струева ў 1912 г. у псеўдарасейскім стылі. Ён уваходзіў у разьлеглы комплекс Архіярэйскага падворку са Сьвята-Крыжовай царквою. Усе яго будынкі былі перабудаваныя да непазнавальнасьці ў адзіны Дом афіцэраў. Але будынак былога музэю стаіць і добра вядомы любому менчуку як «дом з шакалядкі»: колісь яго фота было на шакалядных абгортках. Выява гэтага, званнага яшчэ Юбілейным домам, будынку была зьмешчана й на паштовых марках БНР.

Ацалёў і яшчэ адзін ня менш значны помнік — будынак колішняе друкарні Якава Грынבלата на вуліцы Леніна, 13 (былой Губэрнатарскай, 32). Тут друкаваліся ўсе ўстаўныя граматы й дакумэнты БНР. Цяпер цяжка меркаваць, як ён выглядаў у 1918 г., бо яго перабудоўвалі й рэканструявалі для розных патрэбаў шматкроць. Цяпер там месцяцца службы Нацбанку.

Шмат было страчана й зьнішчана ў Менску за XX ст. Але тыя помнікі гісторыі, што засталіся, адным фактам свайго існаваньня яскрава сьведчаць — тут сталіца Беларусі. Тут і толькі тут, у сэрцы краю. Кропка на мапе, адкуль на ўвесь сьвет прагучаў заклік беларусаў да Волі.

Сяргей Харэўскі

Чыстка падручнікаў

Праляскоўскі і Чаргінец баяцца ўплыву «нацыяналістычных пісьменьнікаў».

На мінулым тыдні начальнік галоўнага ідэалігічнага ўпраўлення адміністрацыі прэзідэнта Алег Праляскоўскі выступіў са сваімі прапановамі адносна ўнясення зменаў ў школьную праграму па беларускай літаратуры. Прэзтэнзі чыноўніка выклікалі творы «апазыцыйна настроеных» пісьменьнікаў і іхны ўплыў на школьнікаў. У наступным навучальным годзе са школьных падручнікаў могуць быць выключаныя творы самых вядомых беларускіх пісьменьнікаў.

Пасьля таго як Праляскоўскі азнаёміўся з праграмай Міністэрства адукацыі па беларускай літаратуры, ён прапанаваў унесці ў іх пэўныя змены. У прыватнасці, ён патрабуе: «Мінімізаваць у праграмах выкарыстаньне твораў апазыцыйна настроеных пісьменьнікаў: усюды, дзе выкарыстаньне твораў Ніла Гілевіча, Рыгора Барадуліна, Генадзя Бураўкіна і другіх ня выклікае крайняй неабходнасьцю характарыстыкі іх творчасьці як прадстаўнікоў літаратуры другой паловы ХХ ст., змяніць іх творы на сачыленьні іншых пісьменьнікаў і паэтаў».

Праляскоўскі патрабуе выключыць з вучэбнай праграмы «творы нацыяналістычнага, палітызаванага характару». Што менавіта маецца на ўвазе пад гэтым выразам, не тлумачыцца. Ён прапанаваў цалкам выкі-

нуць са школьнай праграмы творы Сьвятланы Алексіевіч, Сяргея Законьнікава, Вольгі Іпатавай, Уладзімера Арлова, Міхася Скоблы, Вітаўта Чаропкі і іншых апазыцыйных пісьменьнікаў «сярэдняй рукі». Цікава, чыімі творамі збіраюцца запоўніць прарэхі, што ўтворацца ў выніку нова-

Алег Праляскоўскі.

ўвядзеньняў? Хіба пачнуць перакладаць на беларускую мову творы Чаргінца.

Выключыць зь ілюстрацыйных матэрыялаў і карціны Аляксея Марачкіна.

Яшчэ галоўны ідэоляг краіны лічыць неабходным

адцэнзураваць «палітызаваныя ацэнкі літаратуры 30-х і 50-х гадоў», то бок маюцца на ўвазе масавыя сталінскія рэпрэсіі, у выніку якіх з трохсот беларускіх пісьменьнікаў на свабодзе засталіся 20. Пасьля гэтага зразумелым становіцца, чаму Праляскоўскі рэкамендуе выключыць са школьнай праграмы апавесць «Аблаву» Васіля Быкава. Прыбярэць з падручнікаў таксама «Тутэйшых» Янкі Купалы.

Важным пунктам прапановаў Праляскоўскага зьяўляецца «абавязковае ўзгадваньне пра стварэньне Саюзу пісьменьнікаў Беларусі і яго ролі ў аб'яднаньні літаратурных сілаў, разьвіцьці літаратуры». Ідэоляг кажа, што праекты праграмаў будуць узгадняцца з тым самым Саюзам пісьменьнікаў. Разам з тым Праляскоўскі не бярэ на сябе ўсю адказнасьць за гэты дакумэнт, а спасылаецца на «аўтарытэтнае меркаваньне» старшыні Саюзу Мікалая Чаргінца.

Зьміцер Панкавец

PS: Як паведамілі ў аўторак газэце «Звязда» ў Міністэрстве адукацыі, гэта неправераныя факты. Ніякіх афіцыйных дакумэнтаў, зьвязаных са зьменамі ў школьных праграмах па беларускай літаратуры, не паступала. У Міністэрстве адукацыі паралілі не спяшацца ўспрымаць чуткі як «кіраўніцтва да дзеяньня». «Будуць дзейнічаць паўзучым мэтадам, — камэнтуюе сытуацыю намесьнік дырэктара Коласаўскага ліцэю і ганаровы старшыня Беларускага ПЭН-цэнтру Лявон Баршчэўскі. — Цяпер для ўлады спрыяльны момант: праграмы для 11 і 12 класаў яшчэ ня выдадзеныя. Магчыма, сваім абурэньнем грамадзтва здолела адбіць «Тутэйшых» Купалы, але частка твораў, безумоўна, будзе зьнятая».

ГОД ПАЭЗІІ

ГЕНАДЗЬ БУРАЎКІН

КАМПРАМІСЫ

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Улева крок ці ўправа крок.
І ўжо жандар праходзіць міма,
І ўжо ня ўзьведзены курок.

І ўжо ня выдумкаю злою
І не абразьлівым радком,
А літасьцівай пахвалою
Цябе аблашчваюць крадком.

Табе руку падаць гатовы,
Хоць і з аглядкаю, а ўсё ж...
А за сьпіной — напатагове
Крывы, з зазубінамі нож.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Малочных рэчак берагі.
Давай другім і сам карміся.
Кінь сухары — еж пірагі!

Табе ваду заменяць супам,
Худы сьнянік — пухавіком.
Ты толькі волю дай уступкам,
Сярод ваўкоў завый ваўком.

Ты толькі збоч, ты толькі збойся,
Зьянверся ў нечым хоць на міг —
І лоўка прашмыгне забойца
Тваіх сяброў, ідэй тваіх.

Ах, кампрамісы, кампрамісы —
Стратэгіі тонкая гульня.
А ўжо душу халоднай пысай
Вынюхвае шпікоў гайня.

І ўжо ўсучыць лаўчыцца вораг
Свае паскудныя дары.
І ўжо сырэе гнеўны порах.
І ўжо тупеюць тапары.

А потым будзе кроў дыміцца,
Удараць боты па касьцях...
Ах, кампрамісы, кампрамісы!..
І рукі выпускаюць сыцяг...

Старшынька
«Бацькаўшчыны»
Алена Макоўская.

КДБ сканфіскавала кнігі Туронка й Віцьбіча

16 сакавіка на прыватнай кватэры, дзе захоўваецца маёмасьць згуртаваньня беларусаў сьвету «Бацькаўшчына», адбыўся ператрус.

Недзе а 15-й гадзіне ў кватэру патэлефанавалі два чалавекі. Адзін зь іх прадставіўся ўчастковым Савецкага РУУС, другі быў у цывільным, але сказаў, што таксама з РУУС. Яны казалі, што паступіла скарга ад суседзяў пра тое, што нехта паліць на лесвічнай пляцоўцы і ў кватэру ўвесь час ходзяць незнаёмыя людзі. Трапіўшы ўнутар, міліцыянты пачалі патрабаваць, каб на месца прыехаў гаспадар кватэры.

Варта адзначыць, што са жніўня 2006 году «Бацькаўшчына» засталася бяз офісу, бо ў будынку, дзе і ён месць-

іцца па вуліцы Рэвалюцыйнай, цяпер праходзіць капітальны рамонт. Спробы знайсці нейкае іншае памяшканьне не далі плёну. З гэтай вымушанай прычыны маёмасьць аб'яднаньня знаходзіцца на розных прыватных кватэрах.

Празь некаторы час падцягнуліся яшчэ чатыры чалавекі. Агулам ператрус рабілі шасьцёра чалавек. Правяраліся дакумэнты, аргтэхніка, друкаваная прадукцыя. Да кніжак, што былі выданыя ў Беларусі, прэтэнзій не было. Пытаньні выклікалі выданыя ў

Літве і ўвезеныя ў Беларусь кнігі Юр'я Туронка «Людзі СБМ», Юрка Віцьбіча «Антыбальшавіцкія паўстаньні і партызанская барацьба на Беларусі» і Дзьмітрыя Касмовіча «За вольную і сувэрэнную Беларусь». Усяго сканфіскавалі 1067 асобнікаў выданьняў.

Увесь час пры ператрусе на кватэры знаходзіліся старшыня ЗБС «Бацькаўшчына» Алена Макоўская і яе намесьніца Ніна Шьдлоўская. Ператрус доўжыўся каля пяці гадзінаў і скончыўся толькі а восьмай вечара.

У аўторак 19 сакавіка

«Бацькаўшчына» афіцыйна выказалася адносна пятнічнага ператрусу. Сярод іншага ў іх тлумачэньні гаворыцца: «Відавочна, што ўчынены ператрус не выпадковы, а ёсьць чарговым крокам з боку ўладаў у стварэньні перашкодаў працы «Бацькаўшчыны». Лічым, што гэтае здарэньне не паспрыяе ўмацаваньню адносінаў дзяржавы зь беларускай дыяспарай». МГА «Бацькаўшчына» аб'ядноўвае вакол сябе 135 арганізацыяў з 28 краінаў сьвету.

Пакуль няма ніякай яснасьці, дзе захоўваюцца канфіскаваныя кніжкі, бо ніхто апроч участкавага Савецкага РУУС не прад'яўляў дакумэнтаў. У самой «Бацькаўшчыне» паўжартам выказваюць спадзяваньні, што хоць нехта з «налётчыкаў» прачытае канфіскаваныя кніжкі.

Зьміцер Панкавец

Усіх выціснулі, але нікога не забралі

19 сакавіка апазыцыя на Кастрычніцкай плошчы адзначыла гадавіну выбараў.

Гадавіну правядзення прэздэнцкіх выбараў моладзь адзначыла флэш-мобам на Кастрычніцкай плошчы. Удзельнікі мусілі сабрацца і стаць там, дзе быў намётавы гарадок. Як летась.

За паўгадзіны да пачатку акцыі на Плошчы перасталі спыняцца «сотыя» аўтобусы. Мэтро, праўда, не было перакрытае. На пляцы дзяжурылі некалькі дзясяткаў АМАПаўцаў і людзей у цывільным. Апошнія настойліва раілі моладзі не збірацца ў групы. На самым бачным месцы, ля Палацу прафсаюзаў, для застра-

шэння стаялі аўтазак і міліцэйскія машыны.

А 20.00 на пляц пачалі падцягвацца удзельнікі акцыі, сярод іх лідэры ПКБ і АГП Сяргей Калякін і Анатоль Лябедзька, намеснікі старшыняў БСДП (Г) і ПБНФ Анатоль Ляўковіч і Алесь Міхалевіч. Палітыкі трымалі ў руках чырвоныя гваздыкі. Агулам сабралася болей за сто чалавек. Людзям на Плошчы ў знак салідарнасці пачалі сыгналіць машыны, што пражджалі праспэктам.

Пяць дзяўчат накіраваліся да месца, дзе стаяла намёта-

вае мястэчка, і разгарнулі там бел-чырвона-белы сыяг. Яны скандавалі «Жыве Беларусь!» і «Верым! Можам! Пераможам!». Міліцыя рэагавала досыць спакойна. Здалёку ўсё гэта крыху нагадвала леташняе намётавае мястэчка.

Праз пэўны час у гукаўзмацняльнік было паведамлена: калі за пяць хвілін удзельнікі акцыі не разыдуцца, будзе ўжытая сіла. А яшчэ праз хвіліны тры АМАПаўцы, утварыўшы жывы ланцуг, мэтанакіравана пачалі выпясыняць людзей з Плошчы. АМАП «павярнуў» уд-

зельнікаў акцыі на вуліцу Янкі Купалы. Меркаваньні, што ў дварах людзей будуць чакаць аўтазакі, ня спраўдзіліся. Калёну павялі далей, на мост перазь Сьвіслач.

У міліцэйскіх рацыях было чуваць: «Бангалор. Бангалор». Думалася, вядуць туды. Асабліва, калі калёна павярнула на вул. Багдановіча. Нечакана на прыпынку «Опэрны тэатар» частку мітынгуюцаў, 20 чалавек, АМАПаўцы пасадзілі ў тралейбус. Зь іншымі працягвалі рух. У калёне былі і Калякін зь Лябедзькам.

На перакрывацьні вуліцаў клясыкаў нашае літаратуры Багдановіча і Пашкевіч, АМАПаўцы пачалі паціху зьнікаць. Хутка іх не засталася ўвогуле. Адзін з апошніх байцоў уздыхнуў з палёгкай: «Цяпер і на Дзень нараджэння з чыстым сумленьнем можна».

Ніхто з удзельнікаў акцыі затрыманы ня быў.

Зьміцер Панкавец

Іван Антановіч: «Мне сьняцца сны аб Беларусі...»

Былы міністар замежных справаў Іван Антановіч напярэдні свайго 70-годзьдзя даў інтэрвію «Звяздзе». У ім ён гаворыць аб прычынах паразы сацыялізму, жыцьці ў Маскве, балта-чарнаморскім калектары і будучыні Беларусі. Вось некалькі цытатаў:

«Магутная дзяржава памерла ціхай сьмерцю ад унутраных супярэчнасьцяў. Сацыялізм прайграў капіталізму эканамічна. Капіталістычная сыстэма ўнікальная па здольнасьці вытворчасці багацьця ў лішчавых маштабах. На аснове высокай вытворчасці капіталізму нарадзілася грамадства масавага спажываньня, масавая культура забавы і

г.д. Галоўныя пабуджэньні да сацыялістычнай рэвалюцыі патухлі. Сацыялізм, на жаль, выявіў сябе сыстэмай недастатковай вытворчасці, хоць і заявіў, што яго мэтай зьяўляецца павышэньне дабрабыту мас».

«У 70—80-я гады вышэйшыя колы партыі і ўлады ахапіў фантастычны цынізм. Савецкая структура ўлады была зьнішчана. Абвал стаўся нечаканым, але незваротным. Віна тут усёй сыстэмы кіраваньня: і дзяржаўнай, і партыйнай, пабудаванай у рэжыме жорсткай цэнтралізацыі. Магчымасьць для новага сацыялістычнага экспэрымэнту зьявіцца няхутка».

«Сёньня адзіны шлях для

Беларусі — дзяржава рэгіянальнага, эўрапейскага значэньня. Мы можам адпрацоўваць праграмы інтэграцыі з Эўрапейскай супольнасьцю. Сувэрэнітэтам нельга рызыкаваць ні пры якіх умовах».

«Будаўніцтва балтыйска-чарнаморскага эканамічнага супрацоўніцтва не зьяўляецца чымсьці нечаканым. Амэрыканцы ўхопяцца за гэтую новую садружнасьць, каб выкарыстоўваць як фактар ціску на «старую Эўропу». Таму Беларусі трэба глядзець, каб ня стаць закладніцай чужых ідэй і палітыкі, і ні адзін крок у Чарнаморска-Балтыйскім рэгіёне не павінен разьвівацца так,

PHOTO BY MEDIA.NET

каб ствараць шкоду для інтарэсаў Расіі».

Галоўны вывад з жыцьця — «заставацца самім сабой, ня дрэйфіць у крызісных сытуацыях і памятаць, што за няўдачамі прыходзяць удачы, за няпосьпехам прыйдзе посьпех. Трэба толькі працягваць працу, быць шчырым з людзьмі, не ўчыняць амаральных учынкаў і злачынстваў. Самае галоўнае ў чалавека на зыходзе жыцьця — каб сумленьне было чыстае».

МБ

Каля Сьвятога Язэпа

Маліцца за храм бэрнардынцаў прыйшло болей людзей, чым на акцыю на Кастрычніцкай.

Увечары 19 сакавіка больш за 130 чалавек з запаленымі сьвечкамі ўзялі ўдзел у маленькім за вяртаньне манастыра бэрнардынцаў з касьцёлам каталікам. Такім чынам у дзень Сьвятога Язэпа ля сьценаў былога храму адзначылі другую гадавіну маленьняў. Яны адбываюцца пад мурамі бажніцы па вечарах, а 19-й.

Паводле сяброўкі камітэту грамады Івоны Мацукевіч, з 7 сакавіка сабрана

PHOTO BY MEDIA.NET

больш за 3 тыс. подпісаў пад зваротам да кіраўніка дзяржавы за вяртаньне вернікам помніка.

Збор подпісаў пачаўся пасля таго, як стала вядома аб плянах гарвыканкаму перадаць будынак манастыра інвэстам дзеля рэканструкцыі і прыста-

саваньня пад гасьцінічны комплекс і забавкі. Манастыр сканфіскавалі ў 1864 годзе ўладамі пасля разгрому паўстаньня супраць царызму пад кіраўніцтвам Кастуся Каліноўскага.

Паводле радыё «Рацыя»

**ПАВАЛ
СЕВАРЫНЕЦ**

Дзень свабоды й рашучасьці

Павал Севярынец — у 1998—2004 лідэр незарэгістраванага «Маладога фронту». Асуджаны за арганізацыю акцыяў пратэсту пасля рэфэрэндуму 2004 году. Цяпер у высылцы ў Малым Сітне, на поўначы Полаччыны.

— Вясна!.. — соладка пацягваецца сусед-«хімік». — Хутчэй бы *на волю!* Можа, якая амністыя будзе, Паш, га?.. Да Перамогі ці хаця б Дня Незалежнасьці?

Для любога асуджанага дзяржаўныя сьвяты — надзея на вызваленьне. Перапытваю, якога зь *дзён незалежнасьці* сусед спадзяецца вярнуцца дадому. Адказвае, «да сапраўднага» і, канечне, «таго, які бліжэй».

Значыць, да Дня Волі. І, хоць вядома, што 25 Сакавіка ў Сітне чакаецца хіба што ўзмоцненая міліцэйская варта, сусед падрабязна распытвае і пра БНР, і пра прызнаньне беларускай незалежнасьці 1918 г. эўрапейскімі краінамі ды Патрыярхам Маскоўскім Ціханам, а наапошак цікавіцца, чаму сьвята так называецца. «*У сьмысле, волі?* «Вольнаму воля» — ці во такая?» — і сьціскае кулак.

У беларускай мове *воля* сапраўды азначае і свабоду, і рашучасьць. Больш за тое — сплаўляе іх у адно ды ясна сьведчыць пра ўзаемазалежнасьць першага й другога. Толькі свабода дае чалавеку магчымасьць выявіць годнасьць, самастойнасьць і моц пакліканьня; і толькі праз імкненьне, высільваньне й жалезнае трываньне тая

самая свабода дасягаецца.

Сьняняшняму Сітну вельмі не стае волі. І волі-рашучасьці, і волі-свабоды. Млявасьць, кволасьць, абыякавасьць — «ад нас нічога не залежыць» — перадвызначае стан прыніжанага рабства й трымае вёску ў безнадзейным упадку. І хоць жывуць тут моцныя мужыкі-лесавікі — як той казаў, і сіла ёсьць, і воля ёсьць, а сілы волі няма. Сымбалічна, што наймаладзейшую з тутэйшых актывістаў дэмакратычнага руху, што год таму зьбірала подпісы за Мілінкевіча, а цяпер распаўсюджвае матэрыялы ТБМ ды налесткі «За свабоду!» (магчыма, яна — самае яскравае ўвасабленьне сьветлае сіценскае будучыні), завуць менавіта *Воляй*.

Апошнія некалькі гадоў акурат перад Днём Волі характэрны бязвольны настрой апаноўваў і вярхі апазыцыі. У той самы момант, калі належала выяўляць моц ды цвёрдасьць, запачаткоўваць агульнанацыянальныя кампаніі й арганізоўваць масавыя шэсьці — пераважалі настойлівыя прапановы «правесці канцэрт у парку», «паслухаць прамоўцаў і разысьціся», «не псаваць людзям сьвята». Адсутнасьць

ХРОНІКА

15 сакавіка

У Горадні забаранілі мітынг да гадавіны 19 сакавіка

Гарадзенскія ўлады адмовілі абласной арганізацыі АГП у правядзеньні мітынгу 19 сакавіка. У адказе гарвыканкаму зазначаецца, што заяўнікі акцыі ня здольныя «забясьпечыць арганізацыю мерапрыемства і бясьпеку грамадзянаў».

Скрабец невыязны

Былому дэпутату Сяргею Скрабцу адмовіліся паставіць дазвольны штамп у пашпарце. Пра гэта яму паведамілі усна, не назваўшы прычыны адмовы. Да ўсяго ў Скрабца апсалі маёмасьць дзеля пагадзеньня запазычанасьці перад «Беларусбанкам». Паводле прысуду Вярхоўнага суду, С.Скрабец мусіць выплаціць паўтара мільярда руб. (каля 700 тыс. дзяляраў), якія нібыта выманіў у дзяржавы ў той час, калі быў дэпутатам.

Саюз левых партый скардзіцца на Мін'юст

Саюз левых партый (СЛП) падаў у Вярхоўны суд Беларусі скаргу ў сувязі з адмовай Міністэрства юстыцыі зарэгістраваць арганізацыю.

Фашысты апаганілі

У Віцебску закідалі бутэлькамі з чорнай фарбай будынак консульства Латвіі. Па словах актывістаў незарэгістраванай расейскай **Нацыянал-бальшавіцкай партыі (НБП)**, гэтак яны пратэставалі супраць перагляду Латвіяй і Эстоніяй вынікаў Другой сусьветнай вайны.

16 сакавіка

Вярхоўны суд адмовіўся

Вярхоўны суд Беларусі пакінуў без увагі рашэньне **Рады ААН па правах чалавека** аб аднаўленьні дзейнасьці ў Гомелі грамадзкага аб'яднаньня «**Грамадзянскія ініцыятывы**». Ліквідаваўшы «Грамадзянскія ініцыятывы», лічаць сябры Рады па правах чалавека ААН, беларускія ўлады парушылі арт. 22 Пакта аб грамадзянскіх і палітычных правах (права на свабоду асацыяцыі).

У Магілёве, Бабруйску, Полацку, Салігорску, Новалукомлі, Дзяржынску, Менску адзначылі Дзень салідарнасьці

У Магілёве Дзень салідарнасьці адзначылі запальваньнем традыцыйных сьвечак памяці. Актыві-

сты моладзевых арганізацыяў з запаленымі сьвечкамі прайшлі цэнтральнымі вуліцамі гораду, а таксама да будынку Магілёўскага гарвыканкаму. У **Бабруйску** актывісты Сацыял-дэмакратычнай партыі (Грамада) правялі акцыю ля капліцы перад Менскімі могілкамі. Прыблізна праз гадзіну пад'ехалі міліцыянты, якія вымусілі актывістаў спыніць акцыю. **Полацкія маладафронтаўцы** стаялі з запаленымі сьвечкамі ў руках ля помніка Скарыну. Агулам у акцыі бралі ўдзел восем чалавек і доўжылася яна 15 хвілін. У **Новалукомлі** ў акцыях Салідарнасьці прымалі ўдзел 20 чалавек — актывісты кампаніі «За Свабоду» і незарэгістраванага «Маладога фронту». У **Салігорску** у гэты дзень традыцыйна прыбылі байцы спэцназу і аўтазак. Моладзь вырашыла зьмяніць фармат акцыі, каб выключыць арышты актывістаў напярэдадні Дня Волі: замест выхаду на плошчу запалілі сьвечы салідарнасьці ля будынка гарадзкага Суду. У **Менску** Акцыі Салідарнасьці адбыліся на праспэкт Скарыны (Незалежнасьці), плошчы Перамогі, каля храма сьвятога Язэпа па вуліцы Кірылы і Мяфода. На вуліцы Няміга быў зладжаны незвычайны пэрформанс: невядомыя людзі, падобныя да прадстаўнікоў беларускіх спэцслужбаў і міліцыі, пабудавалі там мініятурную клетку турму з кратаў, у якую зганялі «карыштантаў» зь недазволенай сымбалай. Пазьней каля турмы зьві-

волі поруч з бракам веры зрабілася галоўнай праблемай беларускіх дэмакратычных сілаў. Колькі разоў «Маладому фронту» даводзілася да вялікага сораму старэйшых партыйных дзеячоў, пасья закліку «разысьціся», выводзіць людзей на Праспэкт, каб сьвет пабачыў: жыве Беларусь!

Летась у Беларусі нарэшце зьявіўся лідэр, які не збаяўся збудаваць стратэгію перамогі менавіта на Плошчы — Аляксандар Мілінкевіч. Зьявіўся лезунг, які трапіў людзям у самае сэрца: «За свабоду!» (дарэчы, рух, які ўзначаліў Аляксандар Казулін, назвалі гэтаксама паказальна: «Воля народу»). Узьнялося цэлае пакаленьне моладзі, гатовае стаць новым фронтам змаганьня.

Пасья бурлівае вясны-2006, галадовак восені-2006, пасья цэлага году апазыцыйных сварак ды тужлівае бясьсіласьці Дзень Волі — гэта самае тое, што трэба. Калі рэжым змаўляецца то з Расеяй, то з Эўропай, быццам беларускага народу як самастойнай велічыні тут увогуле не існуе, 25 Сакавіка мусіць зрабіцца днём нашага *волевыяўленьня*.

Заплянаваны збор на Плошчы Каліноўскага — выдатная заяўка на Дзень Волі-2007. З рэзыдэнцыі будзе добра відаць Плошчу, запоўненую людзьмі. Але свабода й рашучасьць — гэта не таптаньне на месцы ды слуханьне штатных прамоваў. Дзень Волі — гэта рух. Як і сама воля выяўляецца ў дзеі, сапраўдны Дзень Волі мае сэнс

толькі як відовішчная маніфэстацыя. Гул беларускай волі павінны чуць і Эўропа праз «Эўраньюз», і Расея праз маскоўскія тэлеканалы. Беларуская свабода і беларуская рашучасьць вымагаюць фармуляваньня ў канкрэтных патрабаваньнях да рэжыму, які б здолеў на пальцах пералічыць любы актывіст-агітатар, якія ведалі б на памяць усе эўрапейскія беларусаведы і якія б паўтарылі без запінкі любы чыноўнік, абуджаны ўначы.

Як і летась, у Менску, як і ў Сітне, сёлета надзея на моладзь і на лідэра руху «За свабоду!». Беларуская Воля апоўдні 25 Сакавіка будзе там, дзе сыягі «Маладога фронту» і Мілінкевіч.

Беларуская воля патрабуе веры. Толькі тады і *зможам*, і *пераможам*. Наша жажлівая нацыянальная бязвольнасьць нараджаецца тады, калі беларусы адварочваюцца ад волі Божай. Брыдкае й жаласнае відовішча: Рэч Паспалітая ў часы Сасаў, застойная БССР ці цяперашняя «апошняя дыктатура Эўропы». І наадварот, беларуская Воля, натхнёная Духам Сьвятым, сплаўленая ў кулак, падначальвае чалавечэе і пераварочвае цэлыя краіны ды эпохі.

«Хто ня любіць волі — ня нашага роду», — пісаў Янка Купала.

Вось чаму рэжым рыхтуецца да Дня Волі з дапамогаю арыштаў, допытаў і ператрусаў.

І вось чаму беларусы чакаюць Дня Волі як дня нацыянальнага абуджэньня.

в.Малое Сітна

Толькі свабода дае чалавеку магчымасьць выявіць годнасьць, самастойнасьць і моц пакліканьня; і толькі праз імкненьне, высільваньне й жалезнае трываньне тая самая свабода дасягаецца.

ХРОНІКА

лася дзяўчына з шыльдай «Свабода», якая вызвала арыштаваных.

У Баранавічах стыхійны мітынг

Дробныя прадпрымальнікі баранавіцкага рынку сабраліся насупраць будынку адміністрацыі рынку й падаткавай інспэкцыі на стыхійны мітынг. Яны патрабавалі адмяніць прэзыдэнцкі ўказ №760, паводле якога індывідуальным прадпрымальнікам забаронена наймаць на працу несваякоў. Супрацоўнікі міліцыі прапанавалі абраць зь ліку мітынгоўцаў дэлегатаў і накіраваць іх на перамовы ў адміністрацыю рынку й падаткавую інспэкцыю. Прадпрымальнікі ў адказ выклалі свае патрабаваньні пісьмова і паабяцалі найбліжэйшым часам зноў правесць мітынг.

19 сакавіка

Страйк на менскім «Тэрмаплясьце»

Паводле неафіцыйнай інфармацыі, ад 8-й раціцы на менскім заводзе «Тэрмапляст» адбыўся стыхійны страйк рабочых. Людзі пратэставалі супраць затрымак заробкаў і іх малага памеру. У прыёмнай дырэктара «Тэрмаплясту» казалі, што нічога пра гэта ня ведаюць, астатнія тэлефоны заводу не адказвалі.

60 гарадоў сьвету патрабавалі свабоды для беларусаў

У 60 гарадах Эўропы, ЗША і Канады адбыліся акцыі пад дэвізам «**Дайце голас народу Беларусі**». Моладзевыя актывісты ў ноч на 19 сакавіка заклеілі рты помнікам, усталяваным у гарадах гэтых краінаў. Ладзіла акцыю моладзевая арганізацыя **JEUF (Jeunesse Europeene Federaliste/Маладыя Эўрапейскія Фэдэралісты)**. Акцыя была праведзеная ў рамках «тыдню салідарнасьці зь Беларуссю», якая працягнецца да 25 сакавіка.

Затрыманыя юнакоў

Супрацоўнікі міліцыі зьнялі зь цягніка актывіста незарэгістраванай арганізацыі «Малады фронт» **Івана Шылу**, які ехаў з Салігорску ў Менск 19 сакавіка. Потым 16-гадовага хлопца адвезьлі на допыт у КДБ, на які не пусьцілі яго бацьку. У Горадні быў затрыманы **Андрусь Фамін** — студэнт 4 курсу мэдычнага ўнівэрсытэту. Пазьней ён быў асуджаны на 7 сутак арышту за «нецэнзурную лаганьку».

Каталікі маліліся за касьцёл

19 сакавіка споўнілася роўна два гады, як каталікі штодня моляцца ля сьценаў манастырскага комплексу сьвятога Язэпа ў Менску за вяртаньне храму.

А 18.15 адбыўся вялікі малебен за вяртаньне храму каталікам.

«Міжнародная амністыя» падтрымлівае Дашкевіча

19-21 сакавіка нямецкае прадстаўніцтва праваабарончай арганізацыі «**Міжнародная амністыя**» ладзіць акцыю «**1 цэнт у абарону правоў чалавека**» у падтрымку лідэра незарэгістраванага «Маладога фронту» **Зьмітра Дашкевіча**. Удзельнікам акцыі прапануецца пераказаць на адзін з банкаўскіх рахункаў беларускай амбасады ў Нямеччыне 1 цэнт з пазнакай «Свабоду Дашкевічу!».

У Горадні на 10 сутак

19 сакавіка суд Ленінскага раёну Горадні за судзіў на 10 сутак арышту **Ігара Банцара** — сябра Саюзу палякаў. Судзьдзя **Наталля Коцел** паверыла паказаньням сьведкаў-міліцыянтаў. Банцара затрымаў 18 сакавіка маёр міліцыі **Пётр Ленец** у другой палове дня ў цэнтры гораду. Банцара прымусова даставілі ў РУУС Ленінскага раёну, дзе склалі пратакол аб адміністрацыйным правапарушэньні і пакінулі нанач у ізалятары часовага ўтрыманьня. На наступны дзень суд пакараў журналіста 10-сутачным арыштам нібыта за «брыдкаслоўе».

Беларускую сьвініну ў Расеі чакае лёс цукру

Пра магчымасьць абмежаваньня ўвозу беларускага мяса ў Расею паведаміў міністар сельскай гаспадаркі РФ Аляксей Гардзееў. Прычына нагадвае сытуацыю зь беларускім цукрам — нашых пастаўшчыкоў вінавацяць у кантрабандзе. Нібыта летась на расейскі рынак нелегальна завезьлі

200-250 тыс. тонаў.

Міністар паставіў беларускім калегам умову — спыненьне кантрабандных паставак, а таксама рээкспарту мяса з Польшчы. У адваротным выпадку Беларусь чакае істотнае скарачэньне паставак айчынай сьвініны ў Расею.

Нагадаем, што сёлета

Беларусь мусіла пайсьці на саступкі Расеі ў гандлі цукрам. Беларусы тады таксама спачатку зьвінавацілі ў кантрабандзе. У выніку Менск быў вымушаны пайсьці на самаабмежаваньне паставак цукру ў РФ.

Іншая саступка Лукашэнкі тычыцца бровараў: ад 1 сакавіка зьнятыя абмежаваньні ў пастаўках расейскага піва на беларускі рынак.

Сямён Печанко

Менскія кватэры каштуюць як бэрлінскія

Паводле індэксу сайту realt.by, сярэдняя цана аднапакаёўкі ў сталіцы дасягнула 64700 у.а. за кватэру, 1866 за кв.м. (+49 даляраў за тыдзень).

Сярэдняю трохпакаёўку ў Менску сёньня можна набыць за \$107300.

Менскія цэны даганяюць эўрапейскія — напрыклад, у Бэрліне панэльная аднапакаёўка ў сярэднім каштуе 50 тыс. эўра.

СП

Лукашэнка ўвёў зьмелыны падатак на ЛЭП, нафтаправоды, газаправоды

Указ прэзыдэнта № 130 «Аб некаторых пытаньнях рэгуляваньня зьмелыных адносін» быў падпісаны 19 сакавіка.

Плошча зьмелы ляснога фонду, занятых прасекамі

пад лініямі электраперадачы, складае 40929,6 га, занятых прасекамі пад газаправоды — 6079 га, нафтапрадуктаправоды — 1685 га. Пры гэтым трубы «Белтрансгазу» займаюць 4474

га, газаправоду «Ямал — Эўропа» — 1605 га, нафтапрадуктаправоды юрыдычных асоб Беларусі — 1448 га, расейскага «Захад — Транснафтапрадукту» — 237 га.

Паводле БЕЛТА

Спыняюцца давальніцкія пастаўкі

Расейскія кампаніі з сакавіка могуць спыніць давальніцкую перапрацоўку нафты на беларускіх нафтаперапрацоўчых заводах. Нафтавікі лічаць, што ім нявыгадна перапрацоўваць нафту ў Расеі.

У сакавіку ад давальніцкіх паставак адмовіліся «Лукойл» і «Руснефть». Па схеме працэсінгу працягваюць працаваць «Славнефть» і «Роснефть». У гэтым выпадку загрузка беларускіх НПЗ будзе забяспечвацца толькі за кошт іх уласных і купленых рэсурсаў. Зыходзячы з раней запланаванага сярэднямесячнага аб'ёму перапрацоўкі ў 1,8 млн тонаў, для закупкі нафты патрэбна больш за 400 мільёнаў даляраў штомесяц, але ў беларускіх НПЗ такіх грошай няма.

Беларускі ўлады мусяць зрабіць выбар: зьнізіць падатковы цяжар з нафтаперапрацоўкі й зрабіць яе рэнтабельнай, уважае Яраслаў Раманчук, кіраўнік дасьледніцкага цэнтру Мізэса ў Менску. Аднак у гэтым выпадку зьнізяцца даходы бюджэту краіны.

АК

Мільярдныя інвэстыцыі ў аўтамабілебудаваньне ў Польшчы й Славаччыне

Цэляы 6 млрд даляраў у найбліжэйшыя пяць год інвэстуюць аўтамабільныя канцэрны ў дзяржавах Цэнтральнай Эўропы, — прагназуе дарадчая фірма «PriceWaterhouseCoopers».

Гэта вялікі шанец для прафэсійных кадраў — працоўных рук ужо цяпер не халае на новых заводах у Славаччыне.

На працягу 1991—2006 сусьветныя аўтаканцэрны ўжо інвэставалі ў Цэнтральнай Эўропе \$20 млрд. Удзел гэтых дзяржаваў у сусьветным аўтамабілебудаваньні ўзрос да 6,8%. У найбліжэйшыя гады захавецца тэндэнцыя пераводу вытворчасьці з Захаду ў ЦЭ.

«Peugeot» закрыў завод у Вялікабрытаніі і перанёс зборку ў Славаччыну. Новая вэрсія гараджкоў машыны «Ка» ўжо ня будзе больш вырабляцца на заводзе «Fogd» у Гішпаніі. Амэрыканскі канцэрн даручыць яе заводам «Fiat» у польскіх Тыхах. Дзякуючы гэтаму ўдзел дзяржаваў Цэнтральнай Эўропы ў глабальным аўтамабілебудаваньні падскочыць да 8%.

ВД

«Гомсельмаш» упершыню прадаў камбайны ў ЭС

Як паведамілі карэспандэнту БЕЛТА у аддзеле продажаў прадпрыемства, цяпер вядзецца зборка першых двух збожжаўборачных камбайнаў «Палесьсе-1218» на продаж чэхам.

Права на пастаўку прадукцыі ў ЭС «Гомсельмаш» атрымаў у 2006 годзе на падставе вышрабаваньняў на плячах Чэхіі. Атрыманьня сэртыфікаты на кормаўборачны комплекс «Палесьсе-6», касілку-плюшчылку і камбайн «Палесьсе-1218».

Паводле БЕЛТА

Шэйман у Вэнэсуэле папулярны аграгарадкі

Беларускі вопыт стварэньня аграгарадкаў будзе выкарыстаны ў Вэнэсуэле. Гэта адзначыў Часовы Павераны ў справах Баліварыянскай Рэспублікі Вэнэсуэла ў Беларусі Амэрыка Дыяс Нуньес.

Паводле яго слоў, цяпер Беларусь і Вэнэсуэла абмяркоўваюць праектаваньне і будаўніцтва з удзелам беларусаў.

У Вэнэсуэле зь візытам да 25 сакавіка знаходзіцца ўрадавая дэлегацыя Беларусі на чале з сакратаром Рады Бяспекі, сустаршынём беларуска-венэсуэльскай сумеснай камісіі высокага ўзроўню Віктарам Шэйманам.

Паводле БЕЛТА

Прэміяй «Гліняны Вялес» сёлета быў уганараваны Валянцін Акудовіч. На фота: цырымонія ўзнагароджання.

Боб Марлі на Дзень Волі

25 сакавіка шэраг беларускіх музыкаў возьме ўдзел у акцыі «Салідарныя зь Беларуссю».

На пляцы Замковым у Варшаве яны разам з польскімі рок-зоркамі выканаюць песьні Боба Марлі. Плянавалася зрабіць беларуска-польскі трыб'ют ямайскаму музыканту. Аднак ўладальнікі правоў на песьні славутага растамана запатрабавалі завялікія грошы, таму спадчына Марлі будзе перасьпяваная на мове арыгіналу. Там засьпяваюць Лявон Вольскі, лідэр гурту В:Н Аляксандр Лютыч і іншыя музыкі.

Лідэр Neuro Dubel Аляксандар Кулінковіч, якога гэтым разам не запрасілі да ўдзелу ў праекце «Салідарныя зь Беларуссю», упэўнены, што музыка павінны быць там, дзе яго хочучь пачуць. Летась аkurat 25 сакавіка Neuro Dubel выступаў у Празе. «Я вельмі пашкадаваў, што ня быў у той час на Радзіме, — апавядае музыка. — У Празе мы ўсе сталі ля ноўтбука ў клубе і чыгалі навіновыя стужкі ў інтэрнэце. Да сьлёзаў шкадавалі, што мы ня ў Менску. Вельмі спадзяюся, што сёлета нашым музыкам шкадаваць не давядзецца».

Сяргей Будкін

Хадановіч — ляўрэат украінскай прэміі

Як паведамляе ўкраінскі часопіс «Сучасність», сярод трох ляўрэатаў прэміі гэтага выданьня ды Лігі ўкраінскіх мэцэнатаў за 2006 г. — беларус Андрэй Хадановіч. Ён атрымаў прэмію «за цыклы вершаў «Лісты зь Беларусі» ды эсэ «Кожны чацьверты — прэзыдэнт, або Плошча Элегантнай Перамогі».

ВП

Том Стопард бярэ ўрокі беларускай

3 красавіка ў офісе «Міжнароднай амністыі» ў Вялікабрытаніі адбудзецца паказ фільмаў, прысьвечаных падзеям у Менску ў сакавіку мінулага году, калі пасля прэзыдэнцкіх выбараў адбыліся масавыя дэманстрацыі пратэсту. Будзе паказаны фільм «Урок беларускае» польскага рэжысэра Мірэка Дэмбінскага. У офісе «Амністыі» прэс-цэнтру Харты'97 паведамлілі, што ў паказе возьме ўдзел вя-

домы брытанскі драматург Том Стопард.

Фільм апавядае пра сакавіцкія акцыі пратэсту і беларускіх студэнтаў, якія змушаныя былі пакінуць краіну з прычыны сваіх палітычных поглядаў.

Харты-97

Трэцяя складанка песьняў свабоды

19 сакавіка выйшаў у свет трэці выпуск «Песьняў Свабоды», прымеркаваны да дня народнага пратэсту на плошчы Каліноўскага ўвесну 2006-га.

Музыка даступная ў электронным варыянце на сайце za-svabodu.org, а таксама распаўсюджвацца на CD праз папярэдняю падпіску.

Зборка прадастаўляе твораў рознага веку ды стылю ды сумяшчае ў сабе вельмі непадобныя кампазыцыі: лёгкія і цяжкія, наўныя і іранічныя, узьнёслыя і задумныя, рэп і рок, інструмэнтаўку бяз слоў і дэклімацыі бяз музыкі.

Ул. інф.

Пакараньне як злачынства

або «У нас палітзняволеных няма». Піша Віталь Тарас.

Признаньне Шэйха Мухамэда

Тыповы герой апавяданьняў О. Гэнры мог паступіць наступным чынам: дастаць са шкапіка ёд і марлю, узяць лязо і парэзаць сабе палец. Пасьля гэтага памазаць ранку і перабінтаваць яе. Лёгіка тут ёсьць. Проста прычыны й наступствы памяняліся месцамі. Прыкладна такой лёгкай нярэдка кіруюцца ў сваіх дзеяньнях многія людзі, а таксама карпарацыі і нават дзяржаўныя інстытуты.

Нядаўна мэдыі ўсяго сьвету абляцела навіна – вязень турмы Гуантанама Халід Шэйх Мухамэд прызнаўся ў тым, што ён арганізаваў тэркт 11 верасьня 2001 году ў Нью-Ёрку, выбух на курорце Балі ў Інданэзіі, а таксама планаваў падрыў Панамскага каналу, лёнданскага Біг Бэна і забойства Папы Рымскага. Магчыма, так яно і ёсьць. Магчыма таксама, што пакараньне на электрычным крэсьле ў ЗША выглядае больш гуманна, чымся павешаньне ў Іраку. Але сумненьні застаюцца.

Вядома, усё рабілася й робіцца з самых высокіх памкненьняў. Дзеля барацьбы з міжнародным тэрарызмам у ЗША ў 2001-м быў прыняты Патрыятычны акт. Ён пашырыў некаторыя паўнамоцтвы спэцслужбаў і, адпаведна, — крыху абмежаваў канстытуцыйныя правы грамадзянаў Злучаных Штатаў. І ў яшчэ большай ступені правы неамерыканскіх грамадзянаў. У прыватнасьці, як сьведчыць адмысловая камісія Эўрапарлямэнту, агенты ЦРУ здзяйснялі тайныя арышты падазраваных у тэрарызме на тэрыторыі некаторых эўрапейскіх краінаў і дастаўлялі іх на амерыканскую базу Гуантанама на Кубе. Усе, хто перабывае ў гэтай турме, лічацца палоннымі. На вайне як на вайне. Але ў адносінах да некаторых зь іх, калі верыць СМІ, ня дзейнічаюць ня толькі некаторыя юрыдычныя нормы ЗША, але нават Жэнэўская канвэнцыя наконт гуманнага абыходжаньня з ваеннапалоннымі.

Наўрад ці вязьні Гуантанама зазналі такія ж катаваньні, што й вязьні

турмаў у Чачэніі. Магчыма, у амерыканскай турме ўвогуле нікога не катавалі ў клясычным сэнсе гэтага слова.

У адрозьненьне ад маньяка Чыкацілы, пра якога быў зняты фільм у Галівудзе, у ЗША наўрад ці хто-небудзь чуў пра сэрыйнага забойцу Міхасевіча. Але ж гэтае імя многія добра памятаюць у Беларусі. І ня толькі таму, што яму ўдалася беспакarana забіваць жанчын цягам дванаццаці гадоў. Але яшчэ й таму, што па так званай Віцебскай справе былі асуджаныя 11 ні ў чым не вінаватых людзей. Адзін зь іх быў расстраляны. Адзін спрабаваў здзейсьніць самагубства. Магчыма, гэтых людзей вельмі жорстка не катавалі. Яны проста прызналіся на допытах у тым, чаго не рабілі.

Дарэчы, Міхасевіч напісаў некалі ліст у газэту, дзе паведаміў, што жанчын забівае «віцебскі патрыёт». Міжволі ўзьнікае алюзія на Патрыятычны акт. Ніхто ня будзе адмаўляць, што з тэрарызмам трэба змагацца. Напэўна, пашырэнне паўнамоцтваў спэцслужбаў прынесла свае вынікі. Прынамсі, пасьля 11 верасьня на тэрыторыі ЗША тэрктаў больш не было, у адрозьненьне ад Англіі ці Гішпаніі. А ўсё-ткі ў чыстасардэчнае прызнаньне Шэйха Мухамэда верыцца зь цяжкасьцю. І гэта ня толькі патэнцыйная праблема для судзьдзяў, але й праблема даверу амерыканскаму ўраду і правасудзьдзю, ў тым ліку з боку міжнароднай грамадзкасьці.

«У нас палітзняволеных няма»

Дык можа, Міністэрства замежных спраў Беларусі мае рацыю, калі называе даклад дзярждэпартамэнту ЗША аб стане правоў чалавека крывадушным ды заяўляе, што амерыканскі ўрад ня мае права чытаць мараль Беларусі ці каму б ні было яшчэ?

Чытаць мараль, сапраўды, ніхто ня мае права. Але ж ніхто ня мае права забараніць зьбіраць, аналізаваць і распаўсюджаць інфармацыю аб

стане правоў чалавека, прадастаўленую праваабаронцамі, а таксама журналістамі розных краінаў, у тым ліку Беларусі. Хіба замежнапалітычнае ведамства РБ і дзяржаўная прэса не дазваляюць сабе крытыкаваць палітыку іншых краінаў? Асабліва часта, да прыкладу, даводзіцца чуць крытыку наконт дыскрымінацыі правоў расейскамоўнага насельніцтва Латвіі ды Эстоніі. Такім чынам, правы чалавека не разглядаюцца беларускай дзяржавай як нешта маргінальнае. Пра іх шмат гавораць у розных тэле- й радыёпраграмах, пішуць у газэтах чыноўнікі і журналісты афіцыйных СМІ.

Заўсёды падкрэсьліваецца, што гэтая праблема існуе абсалютна ва ўсіх краінах... за выключэньнем Беларусі. Кожнаму чалавеку, які ўмее разважаць лягічна, гэтая тэза падаецца спрэчнай.

Цьверджаньні аб тым, што «палітзняволеных у нас няма», працягваюць савецкія традыцыі. За Брэжневым палітвязьняў дзяржаўная прапаганда пачала абзываць хуліганамі, адпчаченцамі, марнатраўцамі ды параноікамі. Не называлі хіба толькі «адмарозкамі» — гэта вынаходніцтва пазьнейшага часу.

Між тым, за Брэжневым у крывадушным кодэксе захоўваліся артыкулы «антысавецкая агітацыя й прапаганда» і «распаўсюд чутак, якія ганяць савецкі лад». І былі людзі, якія судзілі на падставе гэтых артыкулаў і адпраўлялі ў лягеры. Таму ўлады СССР вымушаныя былі гандлявацца з Захадам і некаторых дысьдэнтаў часам выпускаць ці абменьваць (як гэта было ў выпадку з Букоўскім і Карваліям). У сучаснай Беларусі такіх артыкулаў няма. Ёсьць толькі панятка «бяссьпека дзяржавы», бараніць якую ад дэстабілізацыі ды тэрарыстычных пагроз закліканьні органы гэтай самай бяссьпекі.

Карані сучаснай рэпрэсіўнай палітыкі трэба шукаць у сталінскай эпосе, а ня ў брэжнеўскай. Праўда, ні Сталіну, ні Вышынскаму не прыходзіла да галавы казаць, быццам ворагі савецкай улады ёсьць нейкімі дробнымі хуліганамі. Наадварот, таго, хто насмеліўся б такое сказаць пра «ворага народу»,

адразу абвінавацілі б у страце клясавай пільнасьці ды мяккацеласьці. Якімі б абсурднымі ні выглядалі абвінавачаньні – імпіянаж на карысьць мілітарызмаў Японіі і буржуазнай Польшчы, тэракт супраць Сталіна ці пракладаньне сакрэтнага тунэлю зь Менску ў Бамбэй – заўсёды гэтыя абвінавачаньні былі палітычнымі. Калі трацістаў альбо меншавікоў называлі «бандай тэрарыстаў і забойцаў», мелася на ўвазе, што яны ставілі на мэце падрыў савецкай улады. Самым страшным злачынствам была здрада правадыру. Усе крымінальныя злачынствы лічыліся даравальнымі. Палітычныя прадугледжвалі «вышэйшую меру» ці, у лепшым выпадку, 10 гадоў бяз права перапіскі.

Гэта адпавядала сталінскай дактрыне ўзмацненьня клясавае барацьбы па меры будаўніцтва сацыялізму (маўляў, адміраючыя эксплоататарскія клясы накіпталт сялянаў-«кулакоў» змагаюцца супраць пралетарыяту з асаблівай лютасьцю).

У сёньняшняй Беларусі пра клясавую барацьбу ўспамінаюць меней. Але паколькі дзяржаўнай ідэалёгіі ў барацьбе з уплывам Захаду паранейшаму надаецца агромністая роля, апазыцыю трэба разглядаць як антыдзяржаўніцкую варожую сілу, як імпэрыялістычнае ахвосьце. І рост колькасьці рэпрэсаваных павінен сьведчыць аб росьце аўтарытэту дзяржавы як флягмана барацьбы зь міжнародным імпэрыялізмам.

Так мусілі б казаць улады па шчырасьці. Але яны так ня кажуць.

Апошняя апірышча рэжыму

Нягледзячы на аповеды пра падрыхтоўку беларускіх баевікоў амэрыканскімі інструктарамі, пра дохлых пацукоў ды іншыя жахі, беларускаму грамадзтву так і не прадставілі ў судзе тэрарыстаў і дывэрсантаў, хаўруснікаў і гвалтаўнікаў, у якіх рукі па локаць у крыві, а кішэні адтапырваюцца ад пачкаў даляраў і эўра.

Замест тэрарыстаў мы ўбачылі на лаве падушных інтэлігентных маладых людзей зь незарэгістраванай арганізацыі «Партнэрства», якіх засудзілі за жаданьне арганізаваць назіраньне за прэзыдэнцкімі выбарамі. Потым пачалі хапаць і судзіць юнакоў і дзяўчат за прыналежнасьць да незарэгістраванага «Маладога фронту». Гэта і ёсьць дзяржаўныя злачынцы нашага часу. Была, праўда, спроба «прышыць» аднаму зь іх датычнасьць да выбухаў у Віцебску, аднак сыстэма да такога аказалася не гатовая.

Нашы ідэалёгі, сьледчыя, пракуроры й судзьдзі, дыпляматы і чыноўнікі адміністрацыі ў адзін голас заяўляюць: у нас няма і ня можа быць палітзьявольных. А той, хто кажа, што ёсьць, паклёпнічае на краіну. Такое ўражаньне, што ўладам сорамна прызнавацца ў тым, што экскандыдат у прэзыдэнты Аляксандар Казулін сьдзіць у лягеры таму, што ён асьмеліўся выступіць супраць кіраўніка дзяржавы. Ім ня хочацца ўспамінаць пра тое, як і чаму разганялі дэманстрацыю 25 сакавіка

2006 году. Таму яны цьвердзяць, што ён пакараны за хуліганства – таксама, як Мікола Статкевіч і Павал Севярынец.

Уладам няёмка, што лідэра БНФ Вячорку, вышталцонага філёляга высокай клясы, а таксама журналістаў, выкладчыкаў ВНУ, гісторыкаў, іншых інтэлектуалаў затрымліваюць і судзяць па абвінавачаньні ў тым, што яны, нібыта, лаюцца матам ці спраўляюць патрэбу ў публічных месцах.

А можа, імі кіруе ня сорам? Можа, гэта звычайны страх?

Супрацоўнікі КДБ у справе аб незарэгістраванай моладзёвай арганізацыі пачалі дапытваць старшаклясьніц. Гэтыя старшаклясьніцы расьлі й вучыліся пры Лукашэнку. Яны паступілі ў школу нават не тады, калі ён стаў прэзыдэнтам, але тады, калі ў яго ўжо была неабмежаваная ўлада. Калі нацыянальны сыяг быў ужо абвешчаны па-за законам. Калі пачалі перапісваць падручнікі па гісторыі й літаратуры. Калі прэса канчаткова ператварылася ў сродак масавай прапаганды.

Дык што, атрымліваецца, кепска спрацавалі БРСМ, органы народнай адукацыі ды ўсе іншыя органы? Куды глядзелі школа і міліцыя?

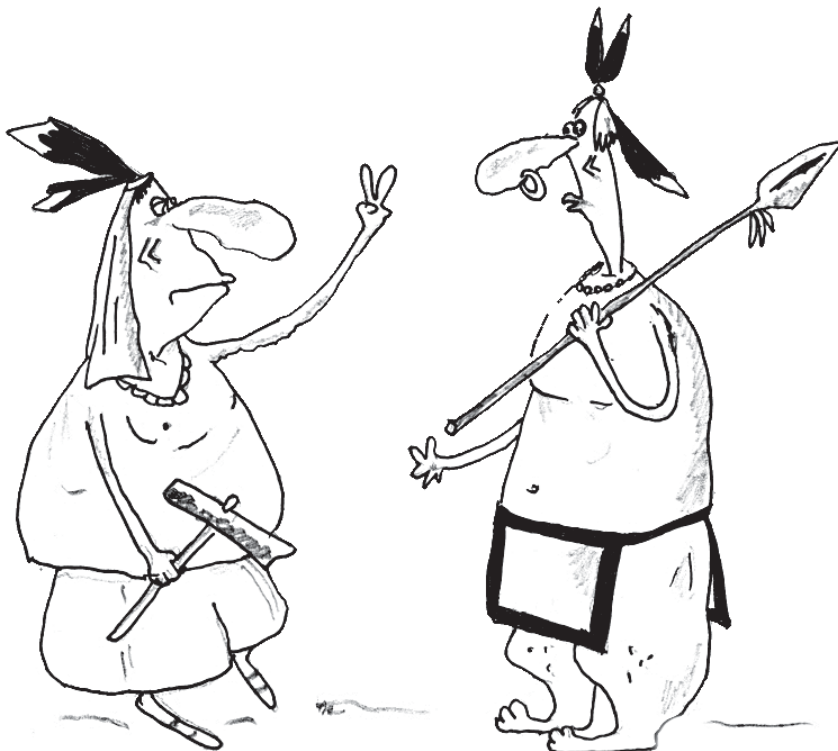
Запалохваньне й прымус эфэктыўна дзейнічалі заўсёды, пры лобных рэжымах. Калі фанатыка Шэйха Мухамэда можна прымусіць прызнацца ў злачынствах, дык што чакаць ад нармальных людзей? Чалавек па сваёй прыродзе слабы й даверлівы.

Ды толькі калі ўлада ад самага пачатку свайго існаваньня замяпаная на хлусьні, калі яе прадстаўнікі самі ня вераць у тое, што гавораць, калі яны «саромеюцца» прызнаць відавочнае — палітычныя рэпрэсіі як штодзённую рэальнасьць, як адзінае апірышча рэжыму, калі яны баяцца даты 25 Сакавіка і тых, хто яе сьвяткуе, гэта азначае, што яны самі ня вераць у сябе й свае сілы. Больш за тое, яны адчуваюць, што іхны час ня вечны. Ад таго яны так адчайна чапляюцца за парадак, заснаваны на гвалце й хлусьні.

Але ня важна, што яны думаюць і адчуваюць. Важна, што сёньня адчуваюць і ў ва што вераць тыя, хто па гэты бок барыкадаў.

...ён дасылаў тэлеграму
Кайзэру.

...беларуская мадэль
аграгарадкаў, якімі
зацікавіўся Чавэс, была
перанесеная ў джунглі
Вэнэсуэлы.

— Вітаю цябе, шаман
Вялікая Прыпіска!

— Хао і табе, правадыр
Дзяржаўная Датацыя!

Дзякуй

Юр'ю М. з Кармянскага раёну.
 Г.К., Галіне Л. з Горадні.
 Фёдару К. з Талачынскага раёну.
 Тацяне Б. з Магілёва.
 Канстанціну К. з Рэчыцы.
 Яну Т. з Гарадзенскага раёну.
 Віктару А. з Берасьця.
 Леакадзіі Н. з Валожынскага раёну.
 Аляксандру К., Андрэю Ч. з Карэліцкага раёну.
 Антонію Д., Сяргею С., Івану А., Аляксандру С., Сяргею А. з Горадні.
 Валер'ю Н. са Сьветлагорску.
 Канстанціну К. з Шаркаўшчынскага раёну.
 Аляксандру М. з Астравецкага раёну.
 Андрэю Л. з Салігорску.
 Канстанціну Т. з Маладачанскага раёну.

Сяргею С., Сяргею С. са Стаўпецкага раёну.
 А.З., Дар'і Л. са Смургонскага раёну.
 Юр'ю Н., А.Ш. з Аршанскага раёну.
 Георгію С. з Воршы.
 Вячаславу С., А.М., Сяргею Г., Але П., Валер'ю П., Лідзіі А., Аляксандру Р. з Баранавічаў.
 Алене Г., Г.К., Натальлі Б. з Менскага раёну.
 А.Н. са Слуцкага раёну.
 Сяргею У., Вользе Р. з Бабруйскага раёну.
 А.Ч. з Ліды.
 Андрэю М. з Новалукомлю.
 Андрэю Ч. з Рагачова.
 Леаніду А. з Гарадоцкага раёну.
 Уладзімеру Ц. з Лагойскага раёну.
 Ірыне Ж., М.К., Зьмітру Ш., Аляксандру П., Андрэю Г. з Наваполацку.
 Ёсіфу Д. са Сьвіслацкага раёну.
 Івану Б. з Барысава.

Аркадзію М. з Гомелю.
 Тамары К. з Жодзіна.
 Уладзіславу І., Раісе А., Яну Дз., Леаніду Д., Юр'ю Б., Леаніду С. з Віцебску.
 Івану К., С.Т. з Бярозаўскага раёну.
 Л.Я., Аляксандру З. з Полацкага раёну.
 Вользе Б. са Столінскага раёну.
 Уладзімеру Д. з Мазыру.
 Тадэвушу Ш. з Маладэчна.
 Леанарду М. з Берасьця.
 Галіне Ю., Антону Б. з Верхнядзьвінскага раёну.
 Зьмітру К. з Мастоўскага раёну.
 Людміле Р. з Капыльскага раёну.
 Леакадзіі Н. з Валожынскага раёну.
 Сюзане Г., якая цяпер у Нямеччыне.
 Э.П., Вячаславу Б., Юрасю Г., М.С., Ірыне Г., Ігару Б., Сьвятлане В., А.В., Ігару Л., Але К., С.П., К.П., В.П., Вользе К., Віталю Р., В.С., Паўлу Л., П.Д., Лідзіі Т., П.С., Георгію П., Аляксандру С., Яўгену Р., Ігару Г., Георгію П., Барысу А., Сьвятлане Ш., В.В., Л.Г., Ю.В., Уладзімеру В., Алене М., Натальлі К., Ларысе П., Юр'ю Г., А.К., Паўлу Ч., Сьвятлане Б., Генадзію К., Натальлі З., І.З., Андрэю Б., Багуславу У., Васілю З., Вользе Б., Ю.П., Ізмаілу А., Э.С., Марату К., Н.Ш., Ю.Г., Валянціне Ш., Валер'ю І., Л.В., І.І., Эдуарду К., Сяргею Г., Алесю Л., Валянціну Ш., Л.П., Аляксандру М., Л.Ж., Канстанціну Ж., Паўлу Дз., Людміле І., Галіне А., Максіму К., Але Г., Тацяне Ц., Ганьне Л., Галіне К., Натальлі М., І.Я., Зьмітру Н., Натальлі Р., Івану К., Марыне З., Н.Б., Юр'ю М., Надзеі М., Ірыне А., Рэгіне Б., А.А., Ліліі Б., Фёдару К., Уладзімеру Х., Алегу Г., Ларысе С., Арсеню Л., Уладзімеру З., Андрэю Ш., Віктару П., Н. А., Тацяне Ж., Надзеі В., Вользе В., Міхаілу Ш., Н.С., Я. з Менску.

Каб штотыдзень атрымліваць газету, дасылайце адрасы і прыватныя ахвяраваньні.
 1) Просім усіх ахвотных чытаць газету паведамляць у Рэдакцыю свае адрасы і тэлефоны. Гэта можна зрабіць праз: тэлефон: (017) 284-73-29, (029) 260-78-32 (МТС), (029) 618-54-84, e-mail: dastauka@tut.by, паштовы адрас: а/с 537, 220050 Менск.
 2) Просім кожную сям'ю чытачоў пераказаць на рахунак газэты ахвяраваньне з разьліку 8000 рублёў на месяц. Гэтага хопіць на выхад і дастаўку газэты. У блянку банкаўскага паведамленьня ці паштовага пераказу дакладна і разборліва пазначайце адрас, у тым ліку паштовы індэкс і код пад'езду. Тыя, хто перакажа 24000 рублёў за раз, забясьпечыць выхад «НН» на 3 месяцы. Хто перакажа 48000 рублёў адразу, гарантуе публікацыю «НН» на паўгоду.

ПАВЕДАМЛЕНЬНЕ	Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521				
	МГД ААТ «Белінвестбанк», вул. Калектарная, 11, Менск, код 764				
	Рахунак атрымальніка	3015 212 000 012	Асабовы рахунак		
	(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)				
	Від аплаты		Дата	Сума	
	Ахвяраваньне				
Касір	Агулам				
КВІТАНЦЫЯ	Фонд выданьня газэты «Наша Ніва», УНП 101 115 521				
	МГД ААТ «Белінвестбанк», вул. Калектарная, 11, Менск, код 764				
	Рахунак атрымальніка	3015 212 000 012	Асабовы рахунак		
	(прозьвішча, імя, імя па бацьку, адрас)				
	Від аплаты		Дата	Сума	
	Ахвяраваньне				
Касір	Агулам				
	М.П.				

Мінулі часы савецкія, мінуць і гэтыя

Водгук на артыкул Янкі Саламевіча «Мова Беларускага радыё» з №8.

Такая «крытыка», як у гэтым артыкуле і некаторых камэнтарых да яго, — гэта, я б сказаў, ня крытыка, а паклёп. Што праўда, паклёп, відавочна, не наўмысны — а проста аўтару так «баліць» праблема, што ён ня ў стане глядзець на рэчы аб'ектыўна. Яму здаецца, што ўсё дрэнна. Такі сіндром цяпер, на жаль, уласцівы вельмі многім прадстаўнікам апазіцыйнай часткі грамадства.

Адносна радыё — канечне, няма таго, што раней было, мінулі бласлаўленыя савецкія часы, калі была такая дыктарская (савецкая, між іншым, а не абы-якая) школа, калі ўсё так вывяралася, вычытвалася перад этэрам, літаратурны кантроль быў будзь здароў. Праўда, і тады хопала матэрыялу для крытыкі (якую можна было ўбачыць у друку) на прадмет культуры мовы і на адрас радыё, і на адрас нашых акадэмічных драматычных тэатраў, і яшчэ на іншыя адрасы. Што ж, цудоўная ілюстрацыя таго, што, з аднаго боку, людзі ніколі не бываюць задаволеныя тым, што маюць, а з другога — што ніколі ў жыцці не бывае ідэалу. Нашым таварышам фанатыкам і ідэалістам на ніве адраджэння варта было б гэта ўлічыць.

Дык вось, мінулі тыя часы, пра якія настальгічна ўспамінае Янка Саламевіч. Але вы не перажывайце — мінуць і гэтыя. Мінуць часы, калі ў нас ёсьць аж тры праграмы радыё, якія працуюць пераважна на беларускай мове, прычым адна зь іх безь перапынку ўночы, што дае ў выніку найбольшы за ўсю гісторыю суткавы аб'ём беларускамоўнага вяшчання. Не параўнаць, дарэчы, з савецкімі часамі, калі і адной праграмы паўнацэннай не было (дакладней, былі дзеве, але «непаўнацэнныя», г.зн. там ішлі ня толькі беларускія перадачы). Мінуць часы, калі Беларускае радыё зьяўляецца найбуйнейшым, найбольш масавым і заадно фактычна адзіным беларускамоўным электронным СМІ.

Гэтыя часы мінуць, але вось калі, і колькі тады будзе праграм Беларускага радыё, і на якой мове яны будуць вяшчаць — гэтага я не ведаю. Але заракацца ня стаў бы ні ад чога.

Успамінаецца, як у дзевяностыя гады такіх ж «добразыхліўцы», як Янка Саламевіч, гэтак жа сама «аналізавалі» мову Беларускага тэлебачання. Маўляў, фу, якая дрэнная мова, як няўмела гавораць карэспандэнты і вядоўцы, адразу відаць,

што не ад душы, а па прымусе... немагчыма слухаць, калі ж гэта ўсё скончыцца?! Скончылася. Цяпер на Беларускам тэлебачанні ўсе карэспандэнты і вядоўцы гавораць «ад душы», нязмушана і натуральна. Мабыць, і расейская мова ў іх не зусім ужо такая правільная, але ж затое русісты іх за гэта не крытыкуюць і не мяшаюць з гразей.

Ня ведаю, як каму, а я б не адмовіўся цяпер ад БТ і з той «недасканалай» мовай... і ад таго, каб, скажам, Инга Хруш-

Усё-такі Беларускае радыё — гэта пакуль яшчэ асяродак беларускай культуры, прапагандыст і пашыральнік роднай мовы.

.....
чова выступала ў этэры па-беларуску так, як яна тады выступала, хай сабе ў яе і былі пэўныя праблемы з асыміляцыйным памякчэннем зычных...

Характэрна, што ў матэрыяле Я.Саламевіча практычна адсутнічае канкрэтыка. Не прыведзена ніводнай назвы перадачы, у якой аўтар пачуў тыя ці іншыя памылкі, няма спроб прааналізаваць маўленьне канкрэтных супрацоўнікаў радыё, супаставіць, у каго лепш, у каго горш (толькі невядомага мне Віктара Бабея аўтар пахваліў, хоць і даволі няўпямна). Аж увогуле ўзьнікае пытаньне, наколькі часта і пільна аўтар слухае Беларускае радыё, каб з такой безапэляцыйнасьцю ганьбіць яго. Бо інакш чаго б ён пытаўся: дзе канцэрты па заяўках, дзе «Тэатар перад мікрафонам»? Канцэрты па заяўках, да ведама аўтара, кожны дзень а 20.10 на Першым нацыянальным канале (хоць і дзіўна, чаму аўтар так перажывае за канцэрты па заяўках? Там жа акурат «папсу», якую замаўляюць слухачы, і круцяць), а «Тэатар перад мікрафонам» — вось ён, ня так даўно пачаўся, цяпер ідзе на канале «Культура». Перадаюць спэтакль «І змоўклі птушкі» паводле Івана Шамякіна. А ў суботы бывае «Музычны радыётэатар», дзе перадаюць оперы і апэраты. Перадаюць і канцэрты, і казкі для дзяцей, і спэтаклі з удзелам Б.Платонава. Вядома ж, ня кожны дзень і не пастаянна — за праграмай трэба сачыць...

Ясна, канкрэтыка і не патрэбная, калі

хочаш расказаць, як у нас усё дрэнна. Бо ўсё — яно і ёсьць усё. Можна проста заявіць: «Там супэльная непісьменнасьць!»

Але вось асабіста мне чамусьці ўдаецца пачуць пісьменную мову на радыё. Няхай не заўсёды і не ад усіх ідэальную. Але ж ёсьць. Працуюць яшчэ дыктары старой школы Святлана Шушакова (гэта ўвогуле практычна ўзор) і Маргарыта Захарыя (праўда, на сучасным радыё, на жаль, дыктарам мала даюць работы). Прыемна слухаць адносна «новых» вядоўцаў Анто-на Васюкевіча (адзін зь вядоўцаў «Радыёфакту», цяпер дырэктар інфармацыйнай службы) і Ўладзімера Трапянка (у асноўным працуе на канале «Культура»), Максіма Ўгляніцу. Маўленьне, напрыклад, Юрыя Зайцава, з аднаго боку, як бы і ня ўзорна-паказальнае, але і істотных хібаў у ім няма — нават праславуе асыміляцыйнае памякчэнне зычных прысутнічае. Ёсьць і нямала іншых супрацоўнікаў, мову якіх можна характарызаваць хутчэй са знакам «плюс», чым са знакам «мінус».

Ёсьць, вядома, і памылкі, і парушэньні літаратурных нормаў (хоць і не ў такой прапорцыі, як гэта можа падацца пасля працытаньня Саламевічавага артыкулу). І крытыкаваць работнікаў радыё за гэта можна і трэба, але ж ня так, як гэта робяць падобныя да Я.Саламевіча «добразыхліўцы»-ідэалісты. А па-добраму. Усё-такі Беларускае радыё, як бы там ні было, — гэта пакуль яшчэ асяродак беларускай культуры, прапагандыст і пашыральнік роднай мовы. І людзі, якія працуюць там, — няхай яны не такія апантаныя, нацыянальна сьвядомыя беларусы, як хацелася б многім аўтарам і чытачам «Нашай Нівы», — але ўсё-такі шмат хто зь іх прыхільна і неабьякава ставіцца да гэтай культуры і да гэтай мовы. Калі б было ня так, дык не было б у нас беларускамоўнага радыё і тых іншых астраўкоў беларускасьці, якія ёсьць у нашай дзяржаве. У тым ліку і таксама не заўсёды правільных, але ж беларускамоўных аб'яў у грамадзкім транспарце.

І я лічу, што нават з чыста псыхалогічнага пункту гледжаньня намнога важней пахваліць людзей за тое добрае, што яны робяць для беларускай мовы, чым тыскаць ім у вочы памылкі. І я ўдзячны Беларускаму радыё за многія рэчы, якія на ім ёсьць, а памылкі... Адны памылкі прайдуць, а другія зьявяцца — што зробіш, людзям у прыныце ўласціва памыляцца.

**Сяргей Петрыкевіч,
Менск**

Дваццаць шэсьць пароляў свабоды

Плошчу—мэтафару не акупеш.
Яна засталася ў гісторыі як
уводзіны ў нашу будучыню.
Піша **Валянцін Тарас**.

Маленечкая, велічынёю з далонь,
кніжачка. Семдзсят дзье старонкі раз-
зам з тыгулам і выходнымі звесткамі. І
менавіта з гэтых звестак атрымліваеш
першае моцнае ўражаньне. Яны небыва-
лыя, нечуваныя. Ужо адны яны робяць
кніжачку ўнікальнай. Таму што гэта не
звычайныя тэхнічныя звесткі, а малю-
нак грамадзянскай зьявы, малюнак узру-
шальнай падзеі. Вось гэтыя дадзеныя:
«Укладальнік – Жыцьцё. Час укладаньня
– сакавік 2006 г. Падпісана ў друк уначы
з 23.03.2006 на 24.03.2006. Наклад невя-
домы. Менск, плошча Каліноўскага, 1».
Назоў кніжачкі: «Рэпартаж зь месца пад-
зеяў. Вершы і песні Плошчы». Двац-
цаць шэсьць аўтараў, шаснаццаць зь іх
выступаюць пад сваімі імёнамі, астатнія
замест імёнаў падаюць свае электронныя
адрасы. Упэўнены, што не праз боязь, а
проста, выходзячы зь Сеціва ў тыя сака-
віцкія дні й ночы, яны забылі свае імёны,
распусьціліся ў хвалях моладзевага мора,
распуцьціліся ў якае пераўтварылася Плошча.

Не скажу, пры ўсім сваім захашленьні
гэтай унікальнай кніжачкай, што зьмешча-
ныя ў ёй вершы і песні – шэдэўры
паэзіі. Не шэдэўры. Але бяздарных, ня-
шчырных, халодных вершаў і тэкстаў пе-
сень у кніжцы няма. І без адзінай на-
цяжкі можна сказаць, што ў цэлым
кніжка ёсьць узорам грамадзянскай
паэзіі. Сапраўды грамадзянскай, бо доўгі
час за грамадзянскасьць выдавалася
рыфмаваная палітычная траскатня, го-
лая рыторыка, прапагандысцкія клішэ
савецкай дыктатуры, чаго патрабуе ад
паэтаў і цяперашняя ўлада.

**Рэпартаж зь
месца падзеяў:
Вершы і песні
Плошчы.**
Укладальнік
Жыцьцё; час
укладаньня —
сакавік 2006;
палітычны
карэктар Н.Е.
Было. Падпісана
ў друк уначы з
23.04.2006 на
24.04.2006.
Наклад
невядомы.

Насамрэч, грамадзянская паэзія ёсьць
від лірыкі, у якой паэт выказвае свае
думкі аб той ці іншай, палітычнай альбо
сацыяльнай зьяве самастойна, перажы-
ваючы гэтыя зьявы ўсёй сваёй істотай,
асэнсоўваючы іх па-свойму. Таму што
паэт-мастак гэтым і адрозьніваецца ад
прапагандыста зь ягоным казённым
мысьленьнем. «Вершы і песні Плош-
чы» – менавіта лірыка, грамадзянская
лірыка, інтымнае перажываньне таго,
чым жыве грамада, а разам зь ёю і аўта-
ры. Яны часьцінкі грамады, і разам з
тым кожны зь іх – індывідуальнасьць,
асоба, «Я», зьлітае з «Мы». Што і робіць
грамаду грамадою, а не натоўпам.

Кніжачка пачынаецца вершам паэта
Славаміра Адамовіча «Беларускай Мо-
ладзі», напісаным у Осла, сталіцы Нар-
вэгі, дзе паэт апошнім часам жыве. Ня
буду крывіць душою, рабіць Славаміру
патураньняў. Верш ня зь лепшых у
кніжцы, занадта рытарычны, лёзунгавы,
просталінейны, адзіны, мабыць, верш
гэткага кшталту сярод усіх астатніх. Але
я, прачытаўшы яго, адразу згадаў, як не-
калі, недзе ў 90-я гады, удзельнічаючы ў
вулічнай акцыі пратэсту супраць уціску
свабоды слова, Славамір Адамовіч
зашыў сабе рот на вачох у дэманстран-
таў, амапаўцаў і спалоханых разьвакаў.
Зашыў літаральна іголкай зь ніткай. І
гэты зашыты рот паэта крычаў на ўсю
Беларусь, на ўвесь свет грамчэй за ўсе
радыёрупары, усе мэгафоны. Гэта быў
учынак! Жывая мэтафара. І вось яна ста-
ла ў маім ўяўленьні на старонцы вершаў

і песень Плошчы: я ўбачыў, як Славамір
вышмаргнуў тыя ніткі з роту, бо тут, на
Плошчы, былі адно свае людзі, «свабод-
ныя, вольныя птахі», новая моладзь Бе-
ларусі, і чытала яна вершы, і сыпала
песні свабодна, на ўсе грудзі. Бо гэта
была ейная Плошча, ейная тэрыторыя,
адваяваная ў несвабоды назаўсёды,
Плошча, якая зрабілася сымбалам зма-
ганьня, паэтычнай мэтафарай Волі. І
хоць проста плошчу зноў акупавалі вар-
таўнікі парадку несвабоды, Плошчу-
сьмбаль, Плошчу-мэтару не акупеш.
Яна засталася ў гісторыі як уводзіны ў
нашу будучыню. Яна ня будзе Эдэмам
(дзякуй Богу, мы не ўтапісты), а будзе
нармальным жыцьцём нармальных сва-
бодных людзей.

... Дачытваў кніжачку пры сьвятле сэр-
цаў, бо

Безь ліхтароў на Плошчы — кожны
крышачку Данка.
Раніцы б дачакацца. Раніцы і вясны!
(безыменны аўтар)

І вяртаўся да тых, хто гукае Вясну і
Свабоду на ўсёй прасторы кніжачкі, та-
кой маленькай і такой вялікай, увабраў-
шай ў сябе ўсю Плошчу і ўсю маладую
Беларусь. Да вершаў Андрэя Хаданові-
ча, Цемрыка Велета, Сяргея Прылуцка-
га, Веры Бурлак, Алесья Аркуша, да вер-
шаў усіх дваццаці шасьці валанцэраў
новай беларускай паэзіі. Да вершаў, кожны
зь якіх – пароль Свабоды.

19 сакавіка 2007 году

Хто выратуе расейскую свабоду?

Толькі нацыянальныя рухі і рэгіянальныя эліты супрацьстаяць спаўзанню Расеі да дэспатыі. Піша **Сяргей Богдан**.

Многім беларусам разгон антыпуцінскае дэманстрацыі ў Санкт-Пецярбургу нагадаў менскія падзеі дзесяцігадовае даўніны. Але калі тагачаснае беларускае вулічнае змаганьне можна было ўпісаць у чорна-белую схему барацьбы Добра і Ліха, дык наконт Пецярбургу пэўнасьці няма. За інтэлігентным абліччам Гары Каспарова было зашмат прыхільнікаў рэваншысцкіх, камуністычных ці нават фашыстоўскіх арганізацыяў.

Усяеднасьць расейскіх дэмакратаў

Над шэсьцем апанэнтаў Пуціна, геройства якіх (асабліва Лімонава) маляўніча апетае расейскімі лібэральнымі журналістамі, луналі шматлікія бела-жоўта-чорныя сьцягі імперыі Раманавых ды стылізаваныя пад гітлераўскія нацыянал-бальшавіцкія штандары. На гэтым тле асабліва цікавая гатовасьць апошніх непасаджаных расейскіх дэмакратаў да такой палітычнай усяеднасьці.

На беларускіх дэманстрацыях таксама побач ішлі прыхільнікі анархістаў і нацыяналістаў-«краёўцаў», лібэралаў ды хадэкаў. Яны ішлі побач, бо іх яднала задача адстаяць незалежнасьць краіны.

А што яднае расейцаў — нацбола і лібэрала? Іх погляды на палітычны лад

цалкам процілеглыя. Лімонаўцы мараць, што «наші МіГі сядут в Ріге», а «яблычнікі» хочучь партнэрства з ЗША... Толькі апошні адчай і банкруцтва прымусілі гэтых людзей аб'яднацца. Зрэшты, цяжка назваць палітычным уздымам зусім нешматлікі як на расейскія маштабы мітынг. Пецярбурскі мітынг зноў паказаў, што ў Расеі, зь яе спэцыфічнай палітычнай культурай, партыі як такія — хутчэй анамальна зьява.

Сёньня ўжо не застаецца сумневаў, што цяпер гаворка ідзе ня столькі пра захаваньне расейскай дэмакратыі, колькі пра супрацьстаяньне працэсу кансалідацыі яўнай дэспатыі. То бок, хай сабе будзе нават хаатычнае невядома што, як за Ельцыным, абы ня новы сталінізм. І супрацьстаяць таму могуць толькі рэгіянальныя эліты і нацыянальныя рухі.

Нацыяналізм па дыктатуры

Разумеючы гэта, Пуцін пачаў перабудоўваць адміністрацыйную структуру. Скасаваў выбарнасьць мясцовых кіраўнікоў. Пачаў ліквідоўваць аўтаноміі, выходзячы з гурту слабейшых. Надоечы, 11 сакавіка, у выніку рэфэрэндуму сьмяротны прысуд атрымала Агінская Бурацкая аўтаномная акруга, якую маюць уклю-

чыць у Чыцінскую вобласць, а дзяржаўнасьць бурацкай мовы ды іншыя сымбалі бурацкасьці — скасаваць. Пасьпяхова сваю дзяржаўнасьць адстойваюць пакуль толькі Адыгея (яе хацелі далучыць да Краснадару) ды Горны Алтай, які выступаў супраць зьліцьця з Алтайскім краем.

Любая асобная адміністра-

Свабода Расеі аказалася безабароннай, бо цалкам свабодная Расея не патрэбная амаль нікому.

рацыйная адзінка, пагатоў нацыянальная квазі-дзяржава, аўтаномія, сама сабе спрыяе незалежнайству. Чым лепш разьвітая гэтая квазідзяржава, тым хутчэй яна можа трансфармавацца ў незалежную краіну, тым мацней зь яе насельніцтва паўстае, побач з этнічнай, палітычнай нацыя — аснова магутнасьці палітычнай эліты.

За Ельцыным гэтыя працэсы з розным посьпехам у розных рэгіёнах, але ішлі. У выніку сёньня ўладзе Масквы пагражае, напрыклад, усё мацнейшы Татарстан, дзе нацыяналізм пашыраўся і артыкуляваўся менш ваяўнічым і шумным чынам, але ад таго ня менш пасьпяховым. Перад

АНДРЭЙ ПАНКЕВИЧ

казанскімі татарамі стаіць фактычна толькі адная праблема — як пашырыць сваю дзейнасьць на ўсё Паволжа-Ўрал, і перадусім, пераадолець адвечнае амаль расіскае стаўленьне сваіх суродзічаў да башкіраў.

Сытуацыя на Каўказе характарызаваўся цягам апошніх гадоў выразнымі тэндэнцыямі да пагаршэньня. Становішча ў Чачэніі, кіраванай крымінальна-тэрарыстычнымі мэтадамі, ня можа лічыцца нармальным у цывілізаванай краіне. Фактычна, на частцы тэрыторыі краіны існуе зусім іншы палітычны рэжым, адсутнічае ўяўленьне ўжо пра ўсякае права — і савецкае, і шарыяцкае, і звычайнае. У неабдымнай Расеі гэта нармальвая практыка — абы самі мясцовыя кіраўнікі былі лягальнымі.

Чачэнскі праект

Тым часам, пачалі самі сабой увасабляцца ў жыцьцё антыкаляніяльныя пляны чачэнскіх стратэгаў 1990-х гадоў. Зрэшты, яны самі і былі ці не найвялікшай перашкодай у рэалізацыі гэтых плянаў, фактычна кампраметуючы іх

сваім удзелам і манерамі. Тут трэба адзначыць адну асаблівасць міжнацыянальных стасункаў на Каўказе. Чачэнцы там традыцыйна знаходзіліся ў складаных адносінах зь іншымі этнасамі. Таму наезд Басева на Дагестан у 1999 годзе выклікаў адмоўную рэакцыю.

Шаміль высунуў неймаверныя прэтэнзіі на лідэрства, а ўзор бяспаднай Ічкерыі 1990-х гадоў быў увасабленьнем антыўтопіі любых антыкаляніяльных барацьбітоў.

Затое пасля аслаблення чачэнскага руху ў выніку цяперашняй вайны, дагестанскія партызаны ісламскай расфарбоўкі самастойна пры дапамозе чачэнскіх дарадцаў цягам апошніх трох гадоў разгарнулі ў краі сапраўдную герыллю, якая руйнуе і без таго кволую сыстэму расейскага кіравання ўсім Усходнім Каўказам.

Ісламізм як канструктыўная ідэалёгія

На Заходнім Каўказе ў мінулыя гады разгортваецца чаркескі (адыгскі) рух. Узяцьце Нальчыка чаркескімі партызанамі было хутчэй сымбалічнай падзеяй, але яно прадэманстравала патэнцыял руху, які здольны натхніць столькі маладзёнаў на самаахвяраваньне. Пра яго ўстойлівы характар сьведчаць рэгулярныя паведамленьні аб знаходках зброі і падпольнай літаратуры ў чаркескіх раёнах. Вядома, незалежнасьці і чаргесы-адыгі, і чачэны, і дагестанцы могуць дамагчыся толькі разам. І гэта самае складанае пытаньне. Калі імам Шаміль некалі даў рады задзіночыць дагестанскія народы з чачэнамі, дык чаркесы-адыгі прыныпова працягвалі тады ваяваць

з Расеяй асобна.

Пытаньне складанае і з-за таго, што фактычна адзіна магчымай канструктыўнай ідэалёгіяй для каўкаскага (як і паволска-ўральскага) антыкаляніяльнага праекту можа быць ісламізм, падазраваны Захадам ва ўсіх грахах.

Вядома, Масква спрабуе зваліць усе каўкаскія праблемы на ісламістаў, каб забясьпечыць сабе заходняю падтрымку ў каўкаскай вайне. Але наколькі сапраўды палохае Запад ісламізм на Каўказе? Гэта — не рытарычнае пытаньне, калі ўлічыць, што ўвогуле ёсьць прэцэдэнты падтрымкі Захадам ісламізму ў выглядзе карэаўскага рэжыму ў Аўганістане ці саудаўскай манархіі. І сап-

Адзіна магчымай ідэалёгіяй для каўкаскага, як і паволска-ўральскага антыкаляніяльных праектаў можа быць ісламізм.

раўды, якая розьніца, на нацыянальных мітах ці рэлігійных будаваць тую «ўяўную супольнасьць», якая стане асновай мадэрнай палітычнай арганізацыі? Што ж да канструктыўнасьці ісламізму, дык калі адкінуць стэрэатыпы, гэта адпаведнік хрысьціянскай дэмакратыі ў ісламскім сьвеце.

Пужае, натуральна, вар'яцкая рыторыка некаторых яго саманазваных прыхільнікаў, аднак жа і Джордж Вашынгтан меў спэцыфічныя ўяўленьні пра дэмакратыю. Напрыклад, цярапец ня мог партыі ды ўвогуле быць зацятым хрысьціянскім фундамэнталістам — калі чы-

таць яго разьвітальныя звароты. І яшчэ, нават калі сумнявацца ў здольнасьці ісламістаў да перамогі падставы ё, дык наконт іх здольнасьці эфэктыўна парушаць працэс функцыянаваньня расейскай адміністрацыі сумнявацца аніяк не выпадае. Вынік той самы — паслабленая Расея.

Рэгіёны супраць Масквы

Перашкаджаць спробам усталяваньня маналітнага аўтарытарнага ці нават талітарнага рэжыму будучь і незьнічныя рэгіёны. Расея завялікая, і мясцовыя ўмовы ў розных яе кутках занадта розныя, каб законы і самое кіраваньне рэгіёнамі магло быць уніфікаваным бяз шкоды для эфэктыўнасьці. Дадайце сюды больш сьвядомыя сваіх інтарэсаў некаторыя рэгіянальныя эліты. А здатнасьць рэгіёнаў да самастойных інтрыгаў даводзіць хача б згодніцтва кіраўніцтва расейскіх рэгіёнаў з Лукашэнкам, насуперак Маскве.

Да таго ж, расейскую дзяржаву точаць ня толькі нацыяналізмы нацускраінаў. Яе точыць і расейскі шавінізм. Этнічныя расейцы так і не навучыліся талераваць сваіх суграмадзянаў-«іншародцаў», перадусім з Каўказу. Пагромы «іншародцаў» у карэльскай Кандапозе былі ня меншай пагрозай для імперыі, чым дзеянні дагестанскіх маджагедаў. Прытым няважна нават, што многія расейскія рэваншысты зь піэтэтам ставіцца да «магутнай Расейскай дзяржавы» і яе інстытутаў. Яны не чапаюць сьценаў дому, але выбіваюць камяні з падмурку, уганяючы клін паміж рознымі групамі насельніцтва

— грамадзянамі, на якіх уласна і стаіць абагомленая расейскімі нацы дзяржава.

Вядома, паасобку нацменшасьці Расеі нешматлікія, але расізм прымушае іх зьяднацца лепш з-за ідэалёгіі, бо б'юць не па нацыянальнай аднацы, а па «нярускім» твары. І абліччаў гэтых становіцца ўсё больш, дзякуючы прытоку працоўных-мігрантаў з колішняга СССР. У Заходняй Эўропе варожаць супраць гастарбайтэраў некалі гасілася лібэральнымі прынцыпамі і нормаў тамтэйшых дзяржаваў і грамадзтваў. У Расеі рэжым становіцца ўсё менш лібэральным і калі не падбухторвае расізм (прыкладам, ісламафобскімі выказваньнямі Пуціна), дык, прынамсі, яму і не замінае. Анічога ня можа быць небясьпечнейшага за расізм у шматнацыянальнай краіне. «Дом падзелены стаець ня можа», — казаў некалі Абрагам Лінкальн, змагаючыся за паўднёвымі рабаўладальніцкімі штатамі ЗША.

Свабода Расеі сёньня апынулася безабароннай. Цалкам свабодная Расея, прызнаем гэты факт, не патрэбная амаль нікому, хіба што па кавалках ці з агаворкамі. Новы расейскі рэжым, удала перадушыўшы зародкі дэмакратычных партыяў, тым самым падрыхтаваў сабе поле для бітвы, якая можа аказацца для яго сьмяротнай — з рэгіёнамі і «іншародцамі». Дэмакратыя магла б сытак забясьпечыць увагу да іх інтарэсаў і абяззброіць экстрэмістаў, дыктатура ж будзе іх душыць, фактычна, падбухторваючы да бунту.

Мастацтва немагчымага

З боку спосабу вытворчасці, мы развіталіся з савецкім мінулым, але з гледзішча каштоўнасцяў — да канчатковых высноваў грамадства дагэтуль не прыйшло. Пра кнігу Вінцэся Мудрова піша Даніла Жукоўскі.

Увага да савецкае эпохі ў апошні час набірае моц, і гэта выглядае заканамерным і справядлівым. Грамадства набрала пэўную часавую дыстанцыю, пазбавілася большае часткі савецкіх рэаліяў — што ў сферы побыту, што ў сферы вытворчасці й адміністравання. Насталыя па СССР больш не ўспрымаецца як заклік да павароту назад, імгненнага вяртання да «ўчора», бо ўчора СССР ужо не было. Сённяшняе актыўнае выкарыстанне (асвятленьнем шмат якія вольныя фантазіі назваць цяжка) савецкае эпохі ў мэдыях, заўзятае культываванне насталыя ці па сталінізму, ці па брэжнеўскім застою мае на мэце ўсяго толькі вырашэнне задачай маніпулявання грамадзкай думкаю, якія ставіць новая, сучасная сытуацыя.

Адлегласць, празь якую мы азіраемся сёння на кілбасныя цяжкі і бабінныя магнітафоны, чынна спрычыняецца да выпяцнення савецкага са сферы публіцыстыкі ў сферу мастацтва. Досьвед тае эпохі (а дакладней, пэрагу эпохаў), пазбаўлены ў значнай ступені тактычнай «злобы дня», цяпер лягчэй выкарыстоўваць для даследавання адвечных праблемаў — то бок для таго, чым ахвотней займаюцца не журналісты, а літаратары. Але істотнаю перашкодаю робіцца неадрафлексанасць савецкага мінулага. Карыстаючыся моваю таго часу, з боку *спосабу вытворчасці*, мы з ім рапуча развіталіся, але з гледзішча каштоўнасцяў — да нейкіх канчатковых высноваў грамадства дагэтуль не прый-

шло.

Таму, знаёмячыся з кожным творам адпаведнае тэматыкі — ці то кніжкаю, ці то тэлеперадачаю — заўсёды шукаеш адказу менавіта на галоўныя пытанні: «добра ці дрэнна?», «злачыныя ці героі?». Кожны з аўтараў мусіць сам выносіць прысуд. Гэта нялёгкае справа, але без акрэсленай пазыцыі аўтара кожная спроба зрабіць хай сабе сціпую панараму савецкага жыцця імгненна й незваротна ператвараецца ў фальш.

Твор сп.Мудрова, на маю думку, пазбегне гэткага непрыемнага лёсу, бо выдатнай рысай ягонага аўтара ёсць спецыфічная мэмарная сумленнасць. Гэта асабліва востра адчуваецца, калі чытаеш «Альбом сямейны» ўперамешку з мэмуарамі сп.Краўчанкі¹ пра крыху пазнейшы гістарычны пэрыяд. Пра што б ні пісаў творца з Полацку, ён ня здраджвае ані сабе колішняму, ані сабе сённяшняму. Мудроў можа памыляцца, фантазізаваць і прыдумляць, але ў гэтым не зьяўляецца нічога супраць ягонай асабістай праўды, заснаванай, з аднаго боку, на добрай памяці, з іншага — на здольнасці супаставіць даўнія ўражанні з агулам асабістага досьведу.

Самі па сабе абразкі савецкага побыту мяне ня надта захапілі (выняткам стаў хіба абразок пра цукеркі-«падушачкі»). Як гэта часта здараецца, тое, што прыстасавана для гучання ў радыёэтэры, у выглядзе тэксту засмучае ляжанізмам. Патрабуецца вельмі шмат паперы, каб з дапамогаю адных толькі літараў і знакаў прыпынку данесці да чытача выразнасць жывога голасу, нюансы, нязмушана перадаваныя інтанацыяй менш чым за секунду.

Мудроў не спэкулюе на моднай сёння тэме (хоць пакост каньютурнасці ўсё адно адчуваецца) — ён узнаўляе тое, што захавалася ў памяці, і сумленна намагаецца пазбегнуць забруджвання жанру. У выніку тэкст выклікае павагу індывідуалізацыі дакладна ўваскрэшаных

эмоцыяў. Будзе недарэчным папікаць за неаб'ектыўнасць нешта нагэтулькі асабістае. Крытыкаваць «Альбом...» — усё адно што сумнявацца ў зьмесьце перакананага сну. Закінуць нешта яму можна хіба што з гледзішча Эклезіясту і Геракліта, то бок — прынцыповую марнасць змаганьня з часам. Але ці варта папікаць чалавека, што ён застаўся сабою, калі на ягоных вачах развалілася адна краіна, паўстала новая, змяніўся дзяржаўны лад, грамадства, культура, сама цывілізацыя? Хіба тое, што Вінцэсь Мудроў захаваў сябе ў гэтым катаклізме, можна паставіць яму як папрок? Вядома ж, не.

Кожны чалавек нясе ў памяці некалькі сусветаў, і найбольш яркавы з іх зазвычай — сусвет ранніх гадоў жыцця. Мудроў дазволіў слухачам «Свабоды» зазірнуць у сябе, расчыніў інвэнтары сваёй памяці, даў удыхнуць пылу найпатаемных, цяжкадаступных асабістых архіваў. Аўтар «Альбому...» не пашкадаваў захадаць, каб гэтая экскурсія па скарбніцах ягонага эга прайшла прыемна, была павучальнаю і ня надта нуднаю — няпростая задача, бо герархія каштоўнасцяў у гэтых прыватных зборах вельмі своеасабліва.

Найскладаней, не губляючы непаўторнасці, дамагчыся адэкватнага разуменьня іншымі. Аўтар з даўно ўжо несталічнага Полацку ўдала прапанаваў свой адказ на кардынальнае пытанне адносна эпохі «развітога» сацыялізму: адкуль браліся і як распаўсюджваліся ў гэтым грамадстве філоіды свабоды.

Савецкага чалавека штурхала на гэкія палітычна хісткія ўчынкi цікавасць да новага і невядомага, выхаваная ў ім савецкай школай, савецкай літаратурай, савецкім кінамаграфам. Глыбокая і невыкараняльная супярэчнасць савецкага ладу палягала ў тым, што, гвалтам трымаючы людзей у вузкіх межах ідэалічна дазволенага, гэты лад усёй моцай сыстэмы асвятляе навучаў навуковаму спосабу пазнавання сьвету там, дзе гэта ня шкодзіла ідэалічным догмам. Ідэал асвятляе, які вызнаваўся ў СССР, натуральнай лёгкай кіраваў людзей да свабоды думкі, і стрымліваць гэты працэс можна было толькі рэпрэсіямі. Задача

Вінцэсь Мудроў. Альбом сямейны (Бібліятэка Свабоды. XXI стагодзьдзе). — Радзё Свабодная Эўропа/Радзё Свабода, 2007. — 232 с.: іл.

¹ Кравченко, Пётр. Беларусь на распутье, или Правда о Беловежском соглашении. Записки дипломата и политика. М.: Время, 2006.

ўтрымліваць непарушнымі межы ідэалагічнага заповедніка і адначасна заахвочваць сьмелыя пошукі ў іншых сферах у больш-менш далёкай пэрспэктыве была вырачана на паразу.

На шляху да сумнага фіналу гэтка сыстэма кіраваньня думкамі грамадзян спараджае доўгі пэраг кампаній супраць ідалапаклонства перад Захадам, абмежаваньняў на распаўсюд «нянашых» твораў мастацтва ды іншых пачвараў «мастацтва немагчымага»: менавіта гэтак мусілі б называцца распаўсюджаныя ў пэрыяд «сьпелага» сацыялізму адносна бяскуроўныя практыкі ідэалагічнай барацьбы і контрапрапаганды. У гэтым ракурсе спробы Мудрова аднавіць жывое дыханьне эпохі атрымліваюць дадатковую сымбалічную глыбіню: прыватныя пошукі страчанага часу ўваходзяць у мастацкі рэзананс з рэаліямі ідэалагічнага абсурду: немагчымае памнажаецца на немагчымае.

Узаемадзейньне поладкага пісьменьніка з мэдыйнымі навацямі радзь «Свабода» атрымліваецца, на мой погляд, менш гарманічным. Для тых, хто ўтрапёна пакланяецца адной толькі Аўтэнтычнай Спантаннасьці, а аналіз лёгка заступае мэтадам свабодных асацыя-

цыяў ды дробна нарэзанымі цытатамі, кожная спроба творчага ўмяшаньня ў матэрыял выглядала б ерасьсю. У выніку мастацкая фікцыя ў «Альбоме...» мае столькі сама правоў, колькі ў СССР мелі буржуазныя нацыяналісты, а ў пасляваенных Злучаных Штатах — чарнакурныя камуністы. А менавіта — ёй не адмаўляюць у праве быць, але нікуды не пушчаюць. Сучасная свабодзкая канцэпцыя жорстка абмежавала творчую ініцыятыву Мудрова-пісьменьніка.

«Альбом...» выгадна адрозьніваецца ад «Верша на Свабоду», што выйшаў у той самай сэрыі, высокаю кампэтэнтнасьцю творцы ды стылёвым адзінаствам. Але пракруставы ўяўленьні рэдакцыі ператварылі шмат якія абразкі з жывых аповедаў у пыльдачкі да пакладзеных пад шклянны каўпак музэйных экспанатаў. Тое, што ў мастацкім творы, у абрамленьні сюжэту, у выкананьні цікавага характарам пэрсанажу зайграла б на струнах нашай душы, шмат калі азываецца толькі халодным пачуцьцём нэўтральнага пазнаваньня: «Так, было такое — а я ўжо амаль што забыўся. Ну і хай — вялікая каштоўнасьць: чамадан фібравы, часопісы польскія...». Патэнцы-

ял вобразу, гэтаксама, як патэнцыял аўтара, выкарыстаныя хіба на некалькі працэнтаў.

Абмежаваньні, накладзеныя на аўтара, у некаторых месцах істотна пашкодзілі твору. Прыкладам, у аповедзе пра Патрыса Лумумбу рыторыка Мудрова ня здэкліваў ў адносінах да афрыканскага дзеяча, а выкрывальніцкая ў адносінах да ілжывае нястрымнае глярыфікацыі, якую зьведвалі ў той час усе больш-менш зручныя для прапаганды выпадкі. Але, каб не палічыць кепкі Мудрова за паблажлівасьць да няпчаснага Патрыса, трэба ведаць эпоху. З самога тэксту неабазнаны чытач нічога не зразумее. Каб данесьці да яго гэткую ня надта й складаную думку трэба выйсьці па-за межы жанру карапелек з памяці.

У выніку, як у шмат якіх іншых праектах «Свабоды», мы даведваемся істотна менш пра тое, чаму твор прысьвечаны, але затое трохі пра няпростое становішча самога аўтара, якому трэба тлумачыць рэаліі аднае ідэалагічнае сыстэмы, не парушаючы табу іншае, зьвяртаючыся да аўдыторыі, для якой абедзьве гэтыя сыстэмы зьольшага чужыя. Адвечны спадарожнік ідэалізацыі — мастацтва немагчымага...

За даўнейшы час, калі яшчэ не было нас

Роля бацькі патрабуе штодзённага распавяданьня казак перад сном. Піша **Руслан Равяка**.

Напачатку я прыгадаў казкі, што баяла мне некалі мая бабуля пра Піліпкусінку ці Былінку ды верабейку. Аднак дзеля пашырэння «асартымэнту» хутка давалося заглянуць у кніжкі. У памяці пачалі аднаўляцца чытаньня некалі казкі. Зь іншага боку, пачалося пераасэнсаваньне нашай спадчыны ды параўнаньне яе з расейскім фальклёрам, які дасюль даецца нам у знакі, бо на ім вырасла большасьць з нашага пакаленьня. Зусім розныя сьветапогляды, іншыя падыходы да пытаньняў жыцьця.

У расейскіх казках хлопец ляжыць на пячы шмат гадоў, пасля ідзе на вайну ці сватацца да царовай дачкі, адкуль накіроўваецца ізноў жа на вайну ці туды, немаведама куды, за тым, немаведама чым. Гвалтуе рыбу дзеля выкананьня жаданьняў, якія зноў жа палягаюць у жанімстве з цароўнай.

Дарэчы, выкананьне жаданьняў —

цікавая тэма. Дастаткова параўнаць расейскую «Залатую рыбку» і беларускага «Катка Залатога Лабка». Наше пакаленьне добра ведае сцэнар і фінал расейскай казкі. Таму, чытаючы «Катка...», усё чакаеш, калі ж надзідзе «час расплаты» за празьмерныя патрабаваньні. Некаторыя «зрусіфікаваньня» чытачы (ня кажучы пра расейцаў), нават дзівяцца, пачуўшы заканчэньне. А далей што? Беларускія дзед і баба, якія «ні насіць ня мелі чаго, ні варыць», выпадкова знаёмяцца з казачнай істотай і выканаўцам жаданьняў у выглядзе катка «залатога лабка, залатога вушка, срэбранага вушка, залатой шарсыцінкі, срэбранай шарсыцінкі, залатой лапкі, срэбранай лапкі». Старыя замаўляюць: муку, потым соль, капусты і сала. На сале — казцы канец. Ніякіх палацаў і цароўнаў. Ня просяць нават новай хаты. А пачынаюць жыць-пажываць, дзецім казкі казаць. Як пасля не паверыць у рэжыму «чаркі ды скваркі»...

Шмат расейскіх казак было запісана ў беларускіх губэрнях, а пасля перапрацавана на расейскі капыл. Нянька Пушкіна таксама была зь Беларусі ды ўздавала расейскага клясыка-мурына на чутых у дзяцінстве казках. А той іх крыху перапрацаваў,

каб разумела расейская душа. На ўсю пырыню...

Калі мая дачка расказвае казку пра «курачку Рабу», дзеці ды дарослыя спрабуюць паправіць-дадаць пра «залатое яечка». Гэтак моцна запала ўсім каштоўнае яйка, што пабілася. Прыгадаюць дарослыя, і як курка суцішыла жыхароў хаты, што больш ня будзе выдурняцца ды зьнясе другім разам простае яечка.

— Гэта ў іншай казцы, — адказвае мая малая.

У нас усё сканчаецца па-простаму. Ніхто золата ўсёй грамадой аб стол ня б'е, мышка зьнішчае простае яйка. Тое, якое вараць ці п'юць сырым. У хаце ўздзьмаецца энк, стогн і плач. Сабака скавыча, дзеліцца горам з ваўком, той пачынае выць і распавядае пра гора мядзьведзю. Апошні, ня маючы як выказаць свой жаль, адрывае ў вялікай скрусе хвост. Таму дасюль і ходзіць без хваста.

Гэтае жартаўліва-навуковае тлумачэньне малым пра прыроду і сьвет. Дарэчы, у сваё дзяцінства я не разумеў жалю расейскіх бабкі і дзедка. Ну пабілася залатое яечка, ну і што? Золата ж застаецца золатам: нават з лухшаек зубы старым можна паставіць!

Баранавічы

Ачарняеш палітыку Сталіна?

Атэстацыйная камісія зарэзала дысэртацыю гісторыка Ірыны Кашталян на тэму «Штодзённае жыццё беларускага грамадства (1944—1953)». Жанчына мае намер змагацца за права займацца навукай, а не маўчаць, як робяць дзясяткі яе калег у аналягічнай сытуацыі.

«Бачыць у становішчы сялян-калгаснікаў нейкі новы варыянт прыгоннага права няма ніякіх падстаў. З калгаснай вёскі выйшлі многія відныя людзі, гонар арміі, мастацтва, рабочага класу, майстры высокіх ураджаяў, удастоеныя званьня Героя Сацыялістычнай працы». Гэта вытрымка з рэцэнзіі на «антысавецкую» дысэртацыю І. Кашталян, зь якой яе азнаёмілі напярэдадні паседжаньня Экспэртнай рады ВАКу 2 сакавіка.

Ірыну паўшчувалі за ачарненьне савецкага мінулага, тэндэнцыйнасьць і скажэньне фактаў. Рэцэнзія ў цэлым вытрыманая ў духу прыведзенай вышэй цытаты. На паседжаньні за магчымасьць прысуджэньня навуковай ступені за дысэртацыю прагаласавалі 5 з 8 удзельнікаў Рады, пры гэтым не хапіла аднаго голасу.

Варта адзначыць, што падчас галасаваньня на Радзе па абароне пры БДУ ў верасні мінулага году за дысэртацыю спн. Кашталян усе прысутныя прагаласавалі адзінагалосна.

Прадбачачы рэакцыю ВАКу, Ірына Кашталян па прапанове навуковага кіраўніка зьмяніла назву сваёй працы, якая першапачаткова гучала як «Рэпрэсіўныя фактары ўнутранай палітыкі СССР і штодзённае жыццё беларускага грамадства (1944—1953)», а таксама зьмяніла акцэнтны ў працы, засяродзіўшыся на панарамным асьвятленьні паўсядзённага жыцця беларусаў у той пэрыяд.

Гэта не ўратавала яе дысэртацыі, больш за тое — менавіта зьмену акцэнтаў і прыпомнілі гісторыку ўжо

АЛІЦЕМ ПІРАВА

ў другім абзацы рэцэнзіі, фактычна прызнаўшы, што гэта і зрабіла немагчымым прызнаньне працы. «Пэралічаныя ў дысэртацыі публікацыі аўтара (артыкулы, тэзісы) сьведчаць аб тым, што яе навуковыя інтарэсы факусаваліся на раскрыцьці рэпрэсіўна-прымуковай функцыі савецкай дзяржавы ў Беларусі 1944—53 гадоў. З падобнай фармулёўкай сваёй тэмы яна магла выходзіць на абарону. Але І. Кашталян пайшла другім шляхам. Яна рэпрэсіўна-прымуковую функцыю савецкай сістэмы прадставіла як галоўную, усёахопліваючую, сутнасную», — як прысуд, гучыць у рэцэнзіі Экспэртнай рады.

Ірына Кашталян

нарадзілася ў Менску, скончыла Беларускае ліцэй, гістфак БДУ, магістратуру ЭГУ, асьпірантуру гістфаку БДУ, чатыры гады ўзначальвала моладзевое грамадзкае аб'яднаньне «Гісторыка». Гадуе дачку Караліну.

Ведаючы кансэрватыўнасьць падыходаў ВАКу, матэрыялы для працы ў абыход звычайнай практыкі даследаваньня штодзённасьці І. Кашталян зьбірала ў першую чаргу ў архівах, а не з успамінаў людзей. Пры гэтым яна карысталася матэрыяламі з грыфам «звышсакрэтна» з Асобага сэктару ЦК КПБ.

Не абароніш дысэртацыю

«Мяне цікавіў разгляд гісторыі пэрыяду праз прызму паўсядзённых праблем звычайнага беларуса, якія маглі аб'ядноўваць розных людзей незалежна ад іх паходжаньня, грамадзкага статусу і месца жыхарства», — кажа дасьледчыца.

Дакумэнты Асобага сэктару — надзвычай багатая крыніца інфармацыі. У іх зафіксаваная рэакцыя звычайных людзей на дзеянні і рашэньні тагачаснай улады, ад выказваньняў і напісаньня скаргаў да ўдзелу ў антысавецкім падпольлі, аспекты штодзённасьці, якія асабліва хвалілі савецкае кіраўніцтва, зазначае І. Кашталян.

У сваёй працы дасьледчыца разгледзела паўсядзённую гісторыю беларусаў у розных аспектах. Так, паказаны традыцыйная стратыфікацыя праз асьвятленьне штодзённасьці калгаснікаў, рабочых і інтэлігенцыі, зьяўленьне ў грамадстве новых групаў — франтавікоў, здраднікаў, заходнікаў і інш. Вылучаны гісторыкам жыцьцёвыя стратэгіі паваянных беларусаў прадстаўляюць шырокі спектр паводзінаў: ад прыстасаванства да актыўнага супраціўленьня савецкай уладзе.

Разгледжаны таксама найбольш істотныя пытаньні побытавай штодзённасьці — праблемы забесьпячэньня прадуктамі, жыллём, прапіскай, найбольш распаўсюджаныя віды злачыннасьці, выкліканыя пасляваеннай галечай.

Такі падыход выклікаў вельмі нэрвовую рэакцыю «зьнешняга» (вызначанага ВАКам) экспэрта дысэртацыі, што выявілася ў рэцэнзіі. Гісторыку яшчэ да таго, як прэзыдыюм ВАКу зацьвердзіў рашэньне Экспэртнай рады, прапаноўвалі «выбар»: яна мусіла забраць дакумэнты, што дазволіла б ёй «выправіць памылкі», альбо часова залегчы на дно, чакаючы зручнага моманту.

Цяпер гісторык рыхтуе апэляцыю ў ВАК, якая мусіць быць разгледжаная на працягу двух месяцаў. «Буду націскаць на парушэньне працэдуры забесьпячэньня роўных умоваў разгляду дысэртацыі, нена-

вуковасьць гэтай рэцэнзіі, тэндэнцыйнасьць яе аўтара», — кажа яна. У выпадку няўдачы з апэляцыяй застаецца суд, які, аднак, можа адмовіцца ад разгляду справы, калі палічыць гэты выпадак навуковай спрэчкай. Так ужо здарылася з габрэямі, што звярнуліся ў суд з нагоды выхаду сумна вядомай кнігі «Война по законам подлости». Аднак у любым разе Ірына не зьбіраецца спыняцца: «Трэба бараніць гонар беларускага гісторыка».

Тэма рэпрэсіяў цікавіць Ірыну Кашталян даўно, бо сярод яе сваякоў ёсьць рэпрэсаваныя. У 1933 г. праезд па даносе быў асуджаны за ўдзел у касьцельным камітэце і не вярнуўся са знявольленьня, а яго сям'я, у якой было дзевяцёра дзяцей, апынулася на мяжы выжываньня. Больш глыбока гэтай тэматыкай гісторык захапілася падчас працы ў Архіве Найноўшай Гісторыі. Працягвала працу ў гэтым накірунку ў часе вучобы і кіраўніцтва грамадзкім аб'яднаньнем «Гісторыка», адной з заснавальніцаў якой была й сама.

Тое, што цяпер гэтая тэма знаходзіцца фактычна пад забаронай, а таксама абыходжаньне з гісторыкамі, якія хочуць без ідэалагічных абмежаваньняў аб'ектыўна асьвятляць гістарычныя праблемы, не пакінула Ірыну Кашталян абыякавай. «Будзем змагацца за права займацца навукай», — кажа яна.

Гісторык плянуе прыняць удзел у Аргкамітэце абароны незалежных гісторыкаў, што ўтварыўся зусім нядаўна і складаецца з апальных гісторыкаў, выштурхнутых зь дзяржаўных навуковых устаноў. Інстытут гісторыі — гэта «залатая клетка» для большасьці яго супрацоўнікаў, бо ўтвораная там сыстэма прымушае навукоўцаў выбіраць паміж дзяржаўным жыллом, сталым заробкам ды сумленнай, бесстаронняй працай, лічыць спн. Кашталян. На яе думку, страчвае ад гэтага толькі беларуская гістарычная навука, бо таленавітыя дасьледчыкі, выштурхнутыя сістэмай, пасьпяхова самарэалізуюцца за мяжой.

Сямён Печанко

Цытаты «экспэртнай рэцэнзіі» моваю арыгіналу:

Аўтар фактычна праігнаравала рэпартажы партыйна-савецкага друку 1944–1953 гг., дзе безумоўна адлюстраваны патрыятычны рух беларускага рабочага класа, яго працоўныя подзвігі.

Аўтар адзначае ролю рэпарацыі зь Германіі для развіцця прамысловага комплексу рэспублікі, працу германскіх ваеннапалонных. Але чамусьці замоўчвае аб даламозе БССР з боку брацкіх саюзных рэспублік абсталяваньнем, спецыялістамі, матэрыяламі. З яе разважаньня можна скласці ўражанне, што «саюзна крыша» не спрыяла, а наадварот, стварала перашкоды.

Да месца было б адзначыць у дысэртацыі, што падатковы прэс на сялян, на вёску ў цэлым мог бы быць слабейшы, каб не абставіны «халоднай вайны», не навязаная СССР гонка ўзбраеньняў, не ўзросшыя абавязальствы СССР па прадухіленню трэцяй сусветнай вайны.

Толькі ўлічваючы ўсё савецкі вопыт XX стагоддзя, можна правільна ацаніць пастановы ЦК ВКП(б) па ідэалагічных пытаньнях, якія былі прынятыя пры Сталіне пасля Другой сусветнай вайны.

Дысэртантка павінна была адзначыць вялікую работу, праведзеную спецслужбамі СССР па праверцы і фільтрацыі вяртаючыхся з палону, прымусовых работ у Германіі, з акупацыйных зон, занятых саюзнікамі.

У партызанскіх краях і зонах антыфашыстаў-агітатарамі былі не святыя айцы, а камісары і палітрукі-камуністы. Інфармацыйныя перадачы з Вялікай зямлі таксама не былі пранікнуты царкоўнымі сюжэтамі і песнапэньнямі.

Матэрыял, які сканцэнтраваны ў гэтай главе, павінен прывесці чытача да вываду, што савецкая дзяржава была не роднай маткай, а злой, бессардэчнай мачыхай для беларускага народа, што функцыяніраванне гэтай дзяржавы-монстра супярэчыла натуральнай прыродзе чалавека.

Беларускі нацыяналізм безь легендаў

**Булгакаў В.
Гісторыя
беларускага
нацыяналізму.**
— Вільня:
Інстытут
беларусістыкі,
2006. —
331 с.

ГЕНАДЗЬ СЕМЯНЧУК

Часам трапляюцца публікацыі, чытаючы якія, амаль з усім згаджаешся, а думкі аўтараў максымальна выкарыстоўваеш у штодзённым і прафэсійным жыцці. Для мяне ў беларускай інтэлектуалістыцы гэта тэксты Алега Латышонка, Юрася Пацопы і Валеркі Булгакава. Пра яго апошнюю кнігу можна пісаць многа. У Беларусі слова «нацыяналізм» звычайна выклікае адмоўную рэакцыю. Гэта абумоўлена, калі дакапацца да караня, упартым супрацьстаяньнем «вялікіх» нацый праву на самавызначэнне «малых» нацый. Сфармаваўшы ўласныя нацыяналізмы, яны бачаць у нацыяналізмах «меншых братаў» пагрозу сваім палітычным і культурным пазыцыям. Таму часта даводзіцца чуць, як беларусы апраўдваюцца за свой натуральны нацыяналізм: перад расейцамі — «мы любім і шануем багатую расейскую культуру, але маем прэтэнзіі да імперыялістычнай палітыкі вашага кіраўніцтва адносна нас, беларусаў, нашай мовы і культуры»; перад палякамі — «так, Адам Міцкевіч — гэта польскі паэт, але ён паходзіць з беларускага дробнага шляхецкага роду»; перад літоўцамі — «хоць вы і лічыце Вялікае Княства Літоўскае сваёй дзяржавай, затое ўсе пісьменныя там гаварылі і пісалі па-беларуску».

Такая сытуацыя ёсць вынікам малалікасыці ўласнабеларускіх нарацый, прысьвечаных праблемам нацыянальнай свядомасці і ідэалогіі, нацыянальнай гісторыі і культуры. І ў гэтым сэнсе твор Булгакава доўгачаканы. Аўтар здолеў паказаць развіццё нацыянальных ідэяў (у прыватнасці, беларускаю) як зьяву няцёмную, не агрэсіўную, ня шкодную, не абмежаваную, а агульначалавечую і як найважнейшы структурны элемент росту духоўнай культуры грамадстваў.

Кніга Валера Булгакава — беларускі працяг сучасных досьледаў нацыятворчых працесаў сярод народаў Цэнтральнай і Усходняй Эўропы. Фундаментам кнігі сталіся творы і ідэі Энтані Сьміта, Эрнэста Гелнэра, Бэнэдыкта Андэрсана, Міраслава Гроха, Аксаны Забужкі, Рамана Шпарлюка і іншых. На жаль, мусім канстатаваць абмежаванасць і слабасць уласна беларускай гуманітарнай навукі ў пытаньнях генэзісу і развіцця сучасных эўрапейскіх нацый. Гэта датычыць як каляніяльна-афіцыйнага кірунку, так і нацыянальнага. Па-за працамі Паўла Церашковіча і асобнымі артыкуламі Алега Латышонка, Алеся Анціпенкі, Ігара Бабкова, Алеся Смаленчука ды Сяргея Токця больш нічога не прыгадваецца.

Булгакаў, сьледам за іншымі дасьледчыкамі (Эрнэстам Гелнэрам, Энтані Сьмітам, Гансам Конам) разумее пад «нацыяналізмам» 1) «форму нацыянальнай свядомасці», 2) «працэс фармаваньня нацый, накіраваны на стварэньне палітычна самасьвядомага грамадства ў межах нацыянальных дзяржаў», 3) «пацупцё і ўсьведамленьне прыналежнасьці да нацыі», 4) «мову і сымболіку нацыі», 5) «сацыяльны і палітычны рух ад імя нацыі», 6) «дактрыну і/альбо ідэалёгію нацыі, агульную і канкрэтную»; 7) «вобраз думак, які характэрны пераважнай большасці людзей і які прэтэндуе на тое, што ён характэрны ўсім людзям». Ён лічыць нацыянальную дзяржаву ідэальнай формай палітычнай арганізацыі, а нацыянальнасьць — крыніцай творчай культурнай энэргіі і эканамічнага росквіту.

Не спаткаў я ў нарацыі Валера Булгакава відавочных аліягізмаў. Ну, магчыма, толькі думка, што нацыяналізм К.Каліноўскага быў накіраваны супраць нямецкага і расейскага гегеманізмаў. Затое адначасна шмат ідэй (і ўласна аўтарскіх, і пазычаных — у другім выпадку шкада, што не заўсёды падаецца крыніца пазыкі), якія ёсць прадуктам уласна беларускага гістарычнага мысьленьня і ствараюць падставы мэтадалёгіі нацыянальнай гістарыязофіі:

— Падзелы Рэчы Паспалітай у канцы XVIII ст. стварылі ўмовы для фармаваньня мадэрнай беларускай нацыі, бо спынілі працэс татальнай палянізацыі і рэарганізацыі грамадства РП на францускі ўзор;

— Дробная шляхта на беларускіх землях у першай палове — сярэдзіне XIX ст. мела польскую нацыянальную свядомасьць. Гэта адносіцца да Адама Міцкевіча, Яна Баршчэўскага, Вінцэнта Дуіна-Марцінкевіча і нават Вінцэнта Канстанціна Каліноўскага;

— Актыўнасьць расейскай імперскай адміністрацыі ў стварэньні альтэрнатывы для польскага нацыятворчага праекту ў другой палове XIX ст. спрычынілася да фармаваньня моўна-культурна-прасторавога разуменьня і ўсьведамленьня беларускасьці як асобнай этнакультурнай адзінкі.

Сапраўды, беларусы як нацыя — даволі пазьняе дзіця сярод іншых у сьм і народаў Цэнтральна-Усходняй Эўропы. Булгакаў правільна выводзіць, што «асноўная прычына запозьненасці беларускага нацыяналізму — не матэрыяльная, а ідэйная. З чатырох асноўных этнічных супольнасьцяў Рэчы Паспалітай рэгіён пражываньня беларусаў меў найменшую гістарычную легітымнасьць». «У адрэзеньне ад літоўцаў альбо ўкраінцаў, на пачатку XIX ст. у беларусаў не было гістарычнай традыцыі дзяржаўнасьці, якую можна было лёгка прысабечыць... Інчай кажучы, запозьненасць беларускага нацыяналізму што да іншых усходнеэўрапейскіх нацыяналізмаў была звязаная з тым, што для ягонага ўзьнікненьня доўгі час адсутнічала крытычная ўмова ў выглядзе асьвечанага традыцыйнага гістарычнага рэгіёну «Беларусь». Ня столькі мадэрнізацыя грамадства, колькі канструяваньне ўдзельнага аб такім рэгіёне было рамкавай умовай ягонага зьяўленьня».

Сапраўды, беларускай гуманітарнай навукі заўсёды нестала дэфініцыйных аргумэнтаў, навуковай лексыкі, этымалёгіі і сэмантикі паняцьцяў, што ставіла беларускіх навукоўцаў у сытуацыю апраўданьня ці то зь літоўцамі наконт

«літоўскага княства, ліцьвінаў», ці то з расейцамі наконт «русі, рускіх», і апошнім часам нават з украінцамі, зноў жа наконт «русінаў, русі». Толькі хочацца нагадаць: ніводзін з нашых «суседзяў» не далучае летапіснай Полацкай зямлі да сваіх нацыянальных ідэалёгіяў і гістарыяграфіяў. Ааналіз беларускалітоўскіх летапісаў XV—XVI ст., зроблены ў свой час Юр'ем Заяцам, падтрыманьня Алегам Латышонкам, Алесем Бельм і Альбінай Семянчук, яскрава паказвае ідэалёгічную спробу выкрасыць полацкую гісторыю з пэўнай гістарычна-геаграфічнай і разумовай прасторы. Ці ня ёсьць такая абьякаваньне да значнага кавалка гістарычнай традыцыі на тэрыторыі Ўсходняй Эўропы абсалютнай большасьці нацыянальных цэнтраў і творцаў адлюстраваньнем прызнаньня сваёсаблівасьці Полацкага (крывіцкага, беларускага) рэгіёну, — а гэта яшчэ і Смаленск. Таму называць «гістарычным мітам» стаўленьне стваральнікаў беларускага нацыяналізму ў канцы XIX — пачатку XX ст. да полацкай гісторыі IX—XIV ст. у нейкім сэнсе справядліва, толькі трэба гэта рабіць з большым аптымізмам.

Што цікава, афіцыйныя гісторыкі, ня кажучы пра чыноўнікаў Міністэрства адукацыі, не знайшлі альтэрнатывы Полацкаму пэрыяду як пачатку ўласна беларускай гісторыі.

Па-другое, ня можна не згадзіцца з Булгакавым, што на тэрыторыі, заселенай беларускім народам на працягу XIX—XX ст., былі прапанаваны і рэалізаваліся чатыры нацыянальныя праекты: польскі, расейскі, украінскі і беларускі. Як ні дзіўна, але перамагае менавіта беларускі. Вынікамі небеларускіх праектаў можна лічыць значную колькасць расейцаў сярод насельніцтва Беларусі, амаль 11%, без зафіксаваных гістарычна вялікіх міграцыяў прадстаўнікоў дадзенага этнасу. У меншай ступені, але гэта датычыць і палякаў. Адносна ўкраінскага праекту, відавочна і сёння барацьба за тэрыторыю і людзей, асабліва на польскім баку між Нарвай і Бугам. Сьведчаньнем перамогі беларускага нацыянальнага праекту ёсьць таксама амаль поўная адсутнасьць у яго культурных і навуковых прасторах расейска і польскаэтнічных значных элементаў. Цудоўна, што ніхто не чытае «рускоязычных белорусских писателей» кшталту Чаргіна ці Скобелева, а інтэлектуальны ўнёсак «białoruskich historyków polskiego pochodzenia» (Зьдзіслаў Вініцкі) кшталту Тадэвуша Кручкоўскага альбо Эўгэніюша Скрабоцкага роўны нулю.

Па-трэцяе, палкам згодны з аўтарам, што сучасная Беларусь, дзяржава пад

кіраваньнем А.Лукашэнка, — гэта ўзор каляніяльнай культуры. Так званы «газава-нафтавы крызіс» у канцы 2006 — пачатку 2007 г. — яскравы прыклад таго, як цынічна прадаюць нацыянальны інтарэсы сучасныя беларускія дзяржаўныя эліты. На апазыцыйным баку беларускага жыцьця таксама увесь час бачым прыклады каляніяльнай культуры.

Па-чацьвертае, палкам згодны з аўтарам, што сапраўдная гісторыя беларускага нацыяналізму ў разуменьні дадзенай дэфініцыі сучаснай гуманістыкай пачынаецца ад Багушэвіча. Папярэднія часы ў XIX ст. — гэта падрыхтоўчы пэрыяд. На жаль, аналізаваная кніга прысьвечаная толькі пачатковай асобе беларускага нацыяналізму Францішку Багушэвічу, таму яе назва не зусім адпавядае зьместу. Але аўтар і ня ставіў мэты напісаць поўную гісторыю беларускага нацыяналізму. Галоўнае — ён паказаў мэтадалёгію падобнага дасьледаваньня і прапанаваў нарацыйную форму. Гэта не павінна быць чыста гістарычнае, альбо філязофскае, альбо этналягічнае, альбо культурна-антрапалягічнае дасьледаваньне. Гэта павінна быць комплекснае, інтэрдyscyплінарнае, культуралёгічнае дасьледаваньне, калі прызнаем ідэю (у тым ліку нацыянальную) і яе рэалізацыю за найважнейшыя элементы духоўнай культуры.

Што сапраўды непрымальна для мяне ў кнізе Булгакава, дык гэта нейкія пазытыўна-рацыянальныя спасылкі на Якава Трашчанка, прызнаньне за ім нейкай ісьціны. Калі гэта постмадэрнісцкая правакацыя, дык няўдалая і нясьмешная. Ня мае нават самай маленькай «долі ісьціны» магілёўскі выкладчык Я.Трашчанок, бо нічога не стварыў сам, а толькі выконваў рашэньні розных «ідэалёгічных сэмінараў», «чарговых паседжаньняў дзяржаўных, партыйных і савецкіх органаў».

Перакананы, што мы павінны ведаць тэксты нават такіх асобаў, як Я.Трашчанок альбо П.Петрыкаў, нават выказваць свае эмоцыі адносна іх зьместу, паказваючы іхняе сапраўднае месца. Толькі ні ў якім разе не губляць час і сілы ў дыскусіях з імі, ні тым больш спасылкацца ў сваіх працах. Лепей падумаць і супольна стварыць «чорную бібліяграфію» антыбеларускіх тэкстаў у галіне гуманітарных навук, каб самі ведаць і пераказаць нашчадкам, хто, калі і якімі словамі ўпарта шкодзіў разьвіцьцю беларускага нацыяналізму. Ня «спальваць» дадзеныя творы, а наадварот стварыць бібліятэку антыбеларускасьці і глупства...

Мы наўрад ці дачакаемся рэакцыі «афіцыйных гісторыкаў» на кнігу Булгакава. Хутчэй за ўсё акадэмічны і ўнівэрсытэцкія супрацоўнікі атрымалі негалосны

загад не рэагаваць без дазволу на навуковыя і публіцыстычныя тэксты, прысьвечаныя беларускай культуры, гісторыі, сьветапогляду, філязофіі, ідэалёгіі, і напісаньня з нацыянальных пазыцыяў на ўзроўні сучасных навуковых мэтадалёгіяў. Зь іншага боку, стаўленьне да высьноваў з кнігі Валера Булгакава будзе добрым сэргэгатарам гуманітарнага асяродзьдзя.

Шанавальнікі «ліцьвінскай ідэалёгіі» надалей будуць працягваць бараніць беларускасьць шляхцічаў-рамантыкаў з першай паловы — сярэдзіны XIX ст (Булгакаў яе рапуча адпрэчвае). Адэпты «западнаруускай ідэалёгіі» павінны будучы канкрэтна выказацца ў падтрымку ідэі аўтара аб «расейскім праекце стварэньня сучаснай беларускай нацыі», а зь іншага боку, абуралі лексыкай і высновамі аўтара. «Афіцыйныя акадэмічныя і ўнівэрсытэцкія вучоныя» ўсьпешацца аўтарскім прызнаньнем існаваньня беларускага нацыяналізму, які пагражае актуальнаму палітычнаму, ідэалёгічнаму і культурнаму стану Беларусі. А зь іншага боку, спалохаюцца, бо падобная канстатацыя адбірае ў іх прывілей на крытыку беларускага нацыяналізму.

* * *

Пасьля прачытаньня кнігі Валера Булгакава я ўспомніў свой асабісты шлях да сапраўднага беларускага нацыяналізму. Пачалося ўсё ў ліпені 1983 г. падчас археалёгічных працаў пры рэстаўрацыі Мірскага замку. Разам з намі, студэнтамі гістарычнага факультэту Гарадзенакага дзяржаўнага ўнівэрсытэту імя Янкі Купалы, аб'яднанымі ў камсамольскі будатрад, працавалі (як навуковыя кіраўнікі) Алег Трусаў, Алесь Краўцэвіч, Алесь Кушнірэвіч, Ігар Чарняўскі, Іра Ганецкая, Ала Сташкевіч, прыяжджалі Міхась Ткачоў і Ўладзімер Арлоў, Алесь Бяляцкі і Ендрусь Акулін, Вінцук Вячорка і Генадзь Сагановіч. Яны ўсе гаварылі па-беларуску! І вось цуд, без усялякай агітацыі, на духоўным і мэнтальным узроўні я загаварыў на мове дзедка Івана і бабы Зосі з Данікаў Шукайлаў і бабы Алесі са Шчасных Семянчук. Першае, што я зрабіў, — напісаў ліст да бацькоў у Ваўкавыск па-беларуску. І другі цуд — яны адрагавалі натуральным чынам, падтрымаўшы мае прагненьні і памкненьні. Чаго, на жаль, я так і не дачакаўся з боку сваіх ўнівэрсытэцкіх выкладчыкаў, апроч праф. Міхася Ткачова. Тады нас у Мірскім замку працавала недзе каля 25—30 асобаў пасьля 3-га і 2-га курсаў. Сапраўднымі беларускімі нацыяналістамі засталіся я, Мікола Жук, Іван Лантух і Сяргей Урбановіч. Большасьць засталіся «абычнымі людзьмі».

Юлія ДАРАШКЕВІЧ

Маленькая жанчына ў шэрым мэгаполісе

Ужо восем год інвалід з маленства Данута Лебедзева працуе псыхолягам тэлефону даверу. Новы артыкул Дар'і Ліс з цыклу пра жыццё людзей з абмежаванымі магчымасцямі.

«...Малюнічыя агні начнога гораду адлюстроўваліся на мокрым асфальце... Такая прыгажосць... За што ня любяць дажджу?...»

У савецкія часы была такая пастаnova — дазвол часовай прапіскі для студэнтаў-завочнікаў. Выкарыстаўшы, можна было паспрабаваць атрымаць бясплатнае жыллё. Данута Лебедзева скарысталася гэтым шанцам... Горад даваў ёй незалежнасць ад хваробы і магчымасць самарэалізацыі. Інвалід зь дзяцінства. Вельмі складаны дыягназ. Больш за дваццаць пераломоў. Магчымасць перамяшчання

толькі на мыліцах або вазку. Школа ў Івянецкім доме-інтэрнаце. Вучоба на факультэце расейскае мовы і літаратуры пэдагагічнага інстытута. Спадзяваньня на працу па спецыяльнасці не было, але... Дана жыла і дыхала вершамі і прозай, мовай. На апошніх курсах філфаку — сустрэча з будучым мужам. Аляксандра, запароскага хлопца, падарожны вецер закінуў у Менск. Горад спадабаўся, і спадабалася маладая жанчына на вазку, зь якой сустрэліся ў адных знаёмых. А ёй хацелася сям'і і моцнага мужчынскага пляча, разуменьня і падтрымкі. Любоўі? Напэўна... Дана і Саша ра-

зам 15 год. Іх сыну Пашу — 12, але гэта ўжо асобная гісторыя...

Жанчыне-інваліду мець дзяцей забараняецца...

Дана разумела — цяпер ці ніколі. Яна вельмі хацела сына, муж таксама хацеў дзіця. Ім было цяжка. Дане трэба было заканчваць інстытут. У Сашы — невялікі заробак. Вырасьлі — дадуць рады. Была кватэра, і пляны на будучыню — таксама былі.

Жанчыне ў такім становішчы патрэбна хоць крыху падтрымкі і такту, але спадзявацца прыйшлося адно на свае сілы і... веру ў Бога. Прыйшоў-

шы ў паліклініку, Данута адразу адчула агрэсію мэдыкаў і непрыняцьце таго факту, што жанчына-інвалід хоча дзіця. Пасьпяхова прайшоўшы ўсе аналізы, яна зноў і зноў чула словы загадчыка аддзяленьня: «Вы інвалід. Вы не павінныя і ня можаце нараджаць. Навошта дзіцяці маці-інвалід? Вазьміце лепш дзіця з дому-інтэрнату!» Было крыўдна і балюча, але Дана мужна паспрабавала спрачацца і даказваць адваротнае. Тое, што многія рэчы па гаспадарцы яна здольная рабіць сама... Тое, што ёсьць муж і кватэра, муж працуе, а яна набывае вышэйшую адукацыю... І, нарэшце, тое, што ніхто ў нашай краіне не дазволіць чалавеку з абмежаванымі фізычнымі магчымасьцямі ўсынавіць сірату. Не дапамагло. Жанчыне даказвалі адваротнае — вам павінна быць сорамна, што вы захачелі мець дзіця. Пасьля такога сутыкненьня з «самай лепшай і гуманнай на сьвеце мэдыцынай» прыйшлося хуценька здаць сэсію ды зьехаць на вёску да бацькоў — супакоіцца, прыйсьці ў сябе, адпачыць. Дана зьявілася ў больніцы, калі нельга было адкладваць: да апошняга моманту яна балялася прымусовага абарту...

Дана і Саша разумелі, што наўрад ці адважачца на другое дзіця — трэба ж улічваць здароўе Даны і нельга забывацца на праблемы фінансавыя. Ём бы вырасьціць-выгадаваць першынец! Яны ўсё ведалі — свае магчымасьці і свае цяжкасьці. І ўсё ж... Маленькую (а рост Даны — 130 см) і мужную жанчыну паставілі перад фактам — гэта ня вашае рашэньне. Звычайная практыка беларускай мэдыцыны — стэрылізацыя жанчын-інвалідаў падчас родаў. Вы — інвалід. Мы лепш ведаем, што патрэбна вам. Падпішыце паперы. Падпісала. Стамілася змагацца з постсавецкім марзам. Галоўнае — дзіця. Толькі б нарадзіўся здаровенькі! Толькі б яму не перашкаджалі нарадзіцца!.. Жыцьцё цудоўнае і прыгожае, ён мае права ўбачыць і зразумець гэта. Пашка нарадзіўся здаровы — сын, падтрымка, надзея.

Ці разумелі вышэйназванья дактары, што яны парушалі правы чалавек? І законы сумленьня.

І яшчэ. Нярэдка выпадакі, калі маці-алькагалічка нараджае восем, дзесяць дзяцей (іх нельга назваць здаровымі), а потым кідае на волю лёсу, дзяржавы і падаткаплатнікаў. Такой жанчыне **ня сорам** мець дзяцей? Пытаньне без адказу.

Звычайнае жыцьцё звычайнай жанчыны

Ужо восем год Дана працуе псыхольягам тэлефону даверу. Дома. Тэлефон і голас чалавека, якому цяжка і патрэбна дапамога, парада, падтрымка... Слова, зноўку СЛОВА, якое можа даць надзею або зьнішчыць яе. Калі не надзею — пазытыўны настрой.

Адукацыю псыхольяга Дана атрымала пасьля нараджэньня Пашы. Праца падабаецца. Падабаюцца зносіны з новымі людзьмі. Усім хочацца дапамагчы: «цяжкім» падлеткам, бабулям, што не знаходзяць параўменьня з унукамі, людзям абмежаваных фізычных магчымасьцяў, якія зь цяжкасьцю атрымалі адукацыю, а цяпер ня могуць знайсці працы, хлопцу, які паралізаваны на працягу шаснаццаці гадоў і імкнецца рассуnúць межы свайго судакрананьня са сьветам (зь ім побач — толькі маці...).

Зразумела, галоўная прафэсія Даны — мама. Хвалюецца за сына. Засмучаецца няўдачам, радуецца посьпехам. Перажывае, што Пашка, як і многія тынэйджары, мала чытае... Спрабуе выправіць такую сытуацыю.

Прыгажосьць выратуе сьвет? Магчыма. Дану заўжды ратуе прыгажосьць прыроды і... мастацтва: карціны, кнігі, тэатар. Ня так даўно з дапамогай пляменьніка трапіла на балет. Надвор'е было жудасна дажджлівае. Выйшаўшы з машыны, Дана ўбачыла, што «ўсе маляўнічыя агеньчыкі начнога гораду адлюстроўваюцца на мокрым асфальце...». Яна заўважае мноства залацістых дзьмухаўцоў увесну, зьркія фарбы лета, чырвоныя клёны на фоне блакітнага неба восеньню, дрэвы ў сьнезе ды шэрані зімой... Прыгажосьць прыроды — тое, што заўважае чалавек са шчырым сэрцам і сьветлай душой. Тэатар — таксама цудоўна, але трапіць вачніку ў любы тэатар Менску перашкаджае вялікая колькасьць прыступак. Хтосьці падумае: тэатар, кіно, карцінная галерэя — ня самыя неабходныя рэчы ў жыцьці. Але ж... Ня хлебам адзіным жыве чалавек. Кожны выбірае па сабе — і нельга пазбаўляць іншых права выбару.

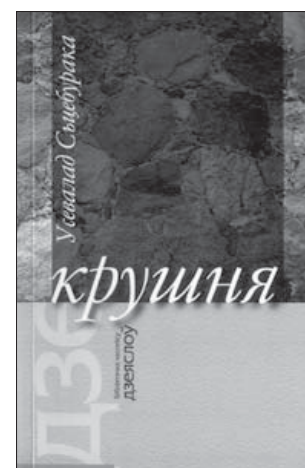
На разьвітаньне Дана сказала: «Заўжды трэба шукаць варыянты рашэньня пастаўленых лёсам задач. Нават калі штосьці здаецца немагчымым — гэта вырашаецца лёгкай рэчаў».

Быкаў Васіль. Бліндаж. — Менск: выдавец Віктар Хурсік, 2007.

У кніжцы — аповесці «Бліндаж», узноўленая паводле запісаў клясыка, і «Апошні баец», што не перавыдавалася пасьля 1958 г.

Бібліятэчка часопісу «Дзеяслоў»

Сьцэбурака Ёсэвалад. Крушня. — Менск: выдавец Віктар Хурсік, 2007.

Паэзія і проза Ёсэвалада Сьцэбуракі, першая кніжка аўтара «НН» і «Дзеяслова». Ладная частка зьмешчаных у ёй вершаў друкавалася ў «Нашай Ніве».

У пекле Азіі

Рэпартаж з Аўганістану нашага суайчыньніка
Аляксея Лявончыка.

Працяг. Пачатак у №4-8.

Аманула Хан, Масуд ды мовы

У краіне дзье дзяржаўныя мовы — пэрсідзкая ды пуштунская. Пуштунская — таму што пуштуны складаюць палову насельніцтва, таму што кіраўнікамі краіны заўжды былі пуштуны, таму што Захір Шаг ды ягоныя папярэднікі спрабавалі пуштунізаваць усю краіну, каб пакласці канец усім кланавым спрэчкам сярод таджыкаў, узбэкаў, хазараў ды іншай паўсотні народнасьцяў, што жывуць у краіне. А пэрсідзкая — таму што гэта мова вялікай культуры. І таджыкі, другая па велічыні народнасьць Аўганістану, валодае ёй, як роднай. Але пэрсідзкая ў Аўганістане адрызымаецца ад іранскай вымаўленьнем, слоўніковым запасам, да якога шмат словаў прыйшло з пуштунскае мовы.

У правінцыях, дзе дамінуе нейкая іншая народнасьць, афіцыйна мусяць вывучацца тры мовы. Але звычайна народ на поўначы аддае перавагу пэрсідзкай. Маўляў, яна больш нэўтральная, а пуштуны займаліся асыміляцыяй.

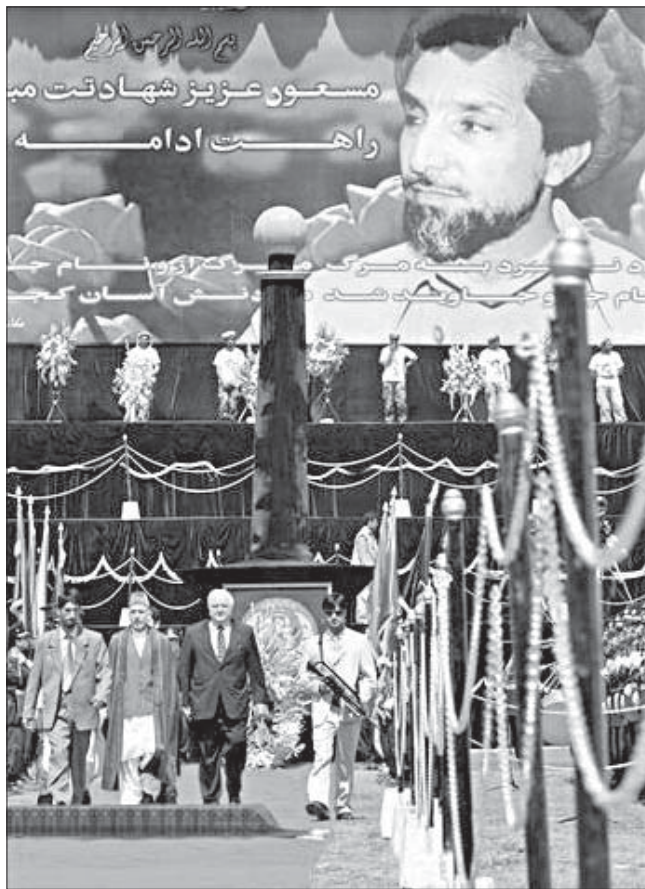
Сапраўды, усе каралі Аўганістану, пачынаючы з Аманулы Хана, вызваліцеля краіны ад брытанцаў, былі пуштунамі і расьсялялі пуштунскае насельніцтва ды распаўсюджвалі звычай паўсюль. Праглядаецца пэўная аналягія з асыміляцыйнай палітыкай Расеі ў дачыненні да Беларусі, калі расейскім магнатам даваліся маэнткі беларускіх ды польскіх бунтароў. Тое самае адбывалася і ў Аўгане. Цяпер на поўначы, пад Кундузам ды Мазорам, вельмі значная пуштунская меншасьць. І

хоць цяпер усе назвы ды дакумэнтацыя дублююцца на дзвюх дзяржаўных мовах — гэта ўплыў замежнікаў. Раней усё было толькі на пуштунскай. Нават выкладаньне ў школах — выключна на ёй.

Гавораць, што расейскамоўным вельмі лёгка навучыцца пуштунскай. Даю веры — паводле структуры яна падобная да славянскіх моваў, кшталту расейскай ды баўгарскай. Пэрсідзкая ж у аўганскім варыянце наадварот больш нагадвае польскую ці беларускую. Я нават не вучыўся граматыцы — падстаўляў словы ў беларускія канструкцыі ды ўсё пасавала. Проста казка.

Аўганцы кажуць, што калі няма ў пэрсідзкай патрэбнага слова, яны ў першую чаргу пашукаюць у ангельскай, узбэцкай і толькі потым — у пуштунскай. Між поўначчу ды поўднем краіны заўжды існавала пэўная рэўнасьць. Калі паўночнікі заўжды былі талерантнымі ды цярыліва ставіліся да ўсяго новага, што адбывалася ў краіне, то з поўдня прыходзілі кансэрватары. Талібы і іншыя. Пэўную ролю, мо, адыграла і тое, што на поўначы краіны — бабілёнскі натоўп нацыяў, а на поўдні — адна.

Пра Аманулу Хана існуе багата гісторыяў. Вызваліцель краіны ды нацыянальны герой, ён скончыў сваё жыццё ў выгнаньні, таму што ў свой час умацаваў сувязі з Турэччынай ды заходнімі краінамі і пачаў дасылаць студэнтаў, у тым ліку і дзяўчат, на вучобу за мяжу. Кансэрватары яму гэтага не прабачылі, і ў выніку перавароту той быў вымушаны зьехаць. Такі хуткі шлях ад нацыянальнага героя да выгнаньніка...

Выявы Масуда — абавязковая аздаба афіцыйных сьвятаў у Аўганістане.

Цяпер нацыянальны герой — Масуд Паўсюль на поўначы, на кожным скрыжаваньні, стаяць ягоныя выявы. Шмат хто выказваецца, якім добрым чалавекам ён быў і якімі дурнымі былі талібы і ягоныя супернікі. Супраць — толькі маленькі факт. З тых 500 ракет, што падалі штодня на абложаны Кабул у 1995 г. падчас фракцыйнае вайны, 300 належалі Масудавай асабістай арміі. Героём яго зрабілі французы, якім патрэбны быў партнэр. Менавіта Масуд вырашыў забіць Хэкаматыяра, што і распачало грамадзянскую вайну.

Масуд не сядзеў у Пандшэры. Ён не бараніў раўніны ад талібаў. У яго было пагадненьне з тымі, што яны пакінуць адно аднаго ў спакоі. Так што гэтае геройства — французскіх рук легенда.

Калі ў 1999 г. два мусульманіны-кансэрватары ўгналі з індыйскага Шрынагару, што ў Кашміры, лятак з пасажырамі ды пасадзілі яго ў Кандагары, жадаючы далучыцца да

«джыгаду», талібы пайнфармавалі ўрад Індыі, што тыя вольныя рабіць, што хочуць: штурмаваць лётнішча, дасылаць армію ці яшчэ што. Маўляў, яны бароняць сваю ўладу ў краіне, іхнай мэтай яны ёсьць будаўніцтва сусьветнага мусульманскага халіфату.

І апошняе — у час талібаў у Кабуле можна было пакінуць адчыненую машыну з грашыма, і ніхто б іх ня ўзяў. А кіраўнік мэрыі сам выяжджаў вырашаць кватэрныя пытаньні. Тады народ масава вяртаўся ў Кабул — шмат хто знаходзіў свае дамы занятымі іншымі людзьмі. Разьбірацца ў такіх пытаньнях езьдзіў сам мэр, разам са зьвязам жаўнераў. Што цікава — талібы, падаецца, былі самым непадкупным урадам Аўганістану. Іх шмат хто мянуе «самым калічным урадам», але пра непадкупнасьць ня трэба забывацца.

«Мы яшчэ пажывём хістаньнямі»

Пераможцы Конкурсу маладых літаратараў, прысьвечанага 100-годзьдзю «Нашай Нівы», адбылі майстар-клясы ў Вільні й зладзілі энэргетычную прэзэнтацыю ў Менску.

Ад 2003 году, ад першага конкурсу імя Натальлі Арсеньневай мінулі чатыры гады. Сёлетні, 4-ы конкурс быў прысьвечаны 100-годзьдзю «Нашай Нівы». Яго фіналісты былі ўзнагароджаныя паездкай у Вільню.

Слухаючы, падчас вынікавае вечарыны ў Менску, творы маладых літаратараў, чарговы раз пераконваўся, што Беларусь, сапраўды, — гэта нацыя паэтаў. Большасьць пераможцаў чыталі вершы. Тонкія і інтымныя, сьцёбныя і экспрэсіўныя, вялікія і малыя, у рыфму і вэрлібры, па-беларуску і па-расейску.

Гледзячы на некаторых паэтак, амаль адвольна згадалася прапанова Алеся Аркуша — зьмясьціць эратычныя здымкі маладых паэтак у часопісе «Калосьсе».

Хлопцаў-паэтаў таксама было многа. Калі мазырчук Валянцін Бойка прачытаў свой верш пра Вільню, здалося, што гэты літаратар хутка зможа скласьці сур'ёзную канкурэнцыю Андрэю Хадановічу. Сяржук Семянюк быў ляканічным, але трапным. Хуліганскія фразы зь яго вершаў, кшталту «ў адной руцэ трымаю чэ-

лес, ў другой — мабільны тэлефон», ня раз зрываўлі ашлядысмэнты глядачоў.

Паміж выступамі пераможцаў конкурсу іграў гурт «Індыга». Вакалістка Руся прызналася, што вельмі задаволеная, што трапіла на такую вечарыну, а то ўсё рокеры і рокеры.

Сярод пераможцаў быў і супрацоўнік «Нашай Нівы» Алесь Кудрыцкі. Ён прачытаў невялічкі ўрывац зь дзіцячай кнігі пра хлопчыка Казіка, які трапіў у дзівосную краіну. Кудрыцкі прызнаўся, што напісаў такую кнігу, якую б хацеў прачытаць у маленстве, а цяпер, магчыма, марыць прачытаць сёньняшняга малеча. Пасья Алесь прадэманстраваў невялікі мультык пра Капітана Танаку, героя «напаніўскай» «Газэткі дзеткам».

Раздваеньне асобы адбылося ў берасьцейскага літаратара Сяргея Прылуцкага. Ён выходзіў чытаць свае творы двойчы. Першы раз у іпастасі «рэальнага пацана» Сірожа Пістончыка, які працуе ў каўбасным цэху, а другі раз, як берасьцейскі паэт Сяргей Прылуцкі. Абодва разы ягоныя выступы праходзілі «на ўра».

«Чалавек-аркестар» Віктар Ёваноў, так яго назваў і Андрэй Хадановіч, выканаў уласную песьню, напісаную ў гэты самы дзень. Некалькі літаратараў выступілі у не зусім звыклай для сябе ролі. Сяржук Мядзьведзеў выявіўся ня толькі перакладчыкам «Байцоўскага клубу», але і тонкім паэтам, а Наталька Харытанюк — ня толькі крытыкам і літаратуразнаўцам, але і празаікам.

Адзін зь нешматлікіх расейскамоўных творцаў Кірыла Дубоўскі зачытаў чатыры караценькія гісторыі пра мабільныя тэлефоны. Апошнім чытаў магілёвец Віталь Рыжкоў.

А.Хадановіч прызнаўся, што яшчэ год таму ня ведаў такога імя, а цяпер для яго Віталь Рыжкоў — адзін зь лідэраў маладой паэзіі. Рыжкоў не падкачаў, ён быў эмацыйным і пранікнёным. Апошнія яго радкі маглі датычыць усіх: «Мы яшчэ пажывём хістаньнямі».

ПЭН-Цэнтар у сваю чаргу не зьбіраецца жыць хістаньнямі, а абяцае ладзіць такія конкурсы і надалей.

Зьміцер Панквец

Міністар працы зьбіў чалавека

Міністар працы і сацыяльнай абароны Ўладзімер Патупчык, кіруючы асабістым аўто, зьбіў чалавека. Пацярпелы памёр.

Здарэнне адбылося 9 сакавіка, пасля 23.00. Едучы на сваім аўтамабілі «Аўдзі-100» сталічнай вуліцай Прытышкага, Міністар зьбіў невядомага мужчыну, што знаходзіўся на дарозе. У той вечар было пагодна, дарога была асвятленая.

Міністар выклікаў «хуткую», ДАІ і паспрабаваў дапамагчы пацярпеламу. Нягледзячы на позьні час і сьвяточныя дні, на месца ДТЗ адразу прыбылі намесьнік начальніка УДАІ ГУУС Менгарвыканкаму і начальнік аддзелу ДАІ УУС Фрунзэнскага раёну.

Як усталявалі прыбылыя мэдыкі, у выніку ДТЗ пацярпелы атрымаў чэрапна-мазгавую траўму цяжкай ступені зь пераломам асновы чэрапу. Яго даставілі ў больніцу, дзе ён, так і не апытомнеўшы, памёр, не дажыўшы да ранку.

Праз колькі дзён вызначылі асобу памерлага. Ім стаўся 27-гадовы жыхар Івянцу. Памерлы быў асуджаны за крадзеж і з 23 лютага 2007 г. адбываў пакараньне «на хіміі» №37 у Валожыне. 6 сакавіка самавольна пакінуў папраўчую ўстанову і лічыўся ва ўцёках.

Канчатковую карціну здарэння выясьняе сьледзтва.

МБ

55 тысячаў баксаў на столі

У Камітэт дзяржкантролю паступіў ананімны зварот: маўляў, прадпрыемства, якое валодае шырокай гандлёвай сеткай на тэрыторыі вобласці, доўгі час утойвае выручку і не ад-

люстроўвае яе па бухгалтарскім уліку. Праваахоўнікі 7 сакавіка і правялі праверку складоў, што на тэрыторыі аптовага рынку ў вёсцы Табары Менскага раёну. Знайшлі чарнавыя бухгалтарскія нататкі. У памяшканьні намесьніцы дырэктаркі ў тайніку ў столі знайшлі грошы — 43 млн рублёў, \$35 тыс., тысячу эўра, а таксама дакумэнты. Цётка кажа: грошы — гэта часткова яе ўласныя зьберажэньні. Ідзе сьледзтва.

Паводле «Звязды»

Сок пайшоў

Раньня вясна паклікала лесьнікоў, каб сабраць бярозавы сок. Сёлета бярозавік зьбіраюць ня ў вёдры, а ў поліэтыленавыя пакеты, каб машкара не набівалася.

Лясьнічыя нагадваюць, што сок трэба браць з старых дрэваў, якія неўзабаве пойдучь пад сякеру.

МБ

Марку з уласным партрэтам можна замовіць ва Украіне

Украінская пошта ўввела новую паслугу. Сваімі памерамі марка не адрозніваецца ад звычайнай, аднак яна складаецца з дзьвюх частак. На адной разьмешчаны малюнак, прапанаваны поштай — кветкі, помнікі Кіева ці вобраз Божай Маці. На другой частцы застаецца месца для нашай фантазіі.

Каштуе новая паслуга каля 55-60 грын (каля 23-25 тыс.).

Вольга Данішэвіч

Шатляндзкая народная партыя хоча незалежнасьці

Шатляндзкая народная партыя заявіла, што пасля таго як яна дойдзе да ўлады, яна наладзіць агульны рэфэрэндум у справе незалежнасьці краіны. Шатляндзкія нацыяналісты займаюць першае месца ў апытаньнях перад выбарамі ў траўні бягучага году.

ВД

Найбагацейшыя людзі плянэты

Амэрыканскі часопіс «Forbes» апублікаваў штогадовы рэйтынг найбагацейшых людзей сьвету. Першае месца ўжо 13 гадоў запар трымае Біл Гейтс — заснавальнік імперыі «Microsoft».

Сёлета ў сьпісе апынулася рэкордная лічба мільярдэраў — 946. У рэйтынг дадаліся 19 расейцаў, 14 індусаў і 13 кітайцаў. Упершыню туды трапілі жыхар Кіпру, румын, сэрб, а таксама мільярдэр з Аману.

Што супольнага ўва ўсіх багацей? Вынаходлівасьць. Грошы яны робяць, уласна кажучы, на ўсім. Пачынаючы з мэдыяў, нерухомасьці, кавы і сканчваючы ежай і этылявым сьпіртамі.

Сярэднястатыстычны мільярдэр мае 62 гады. Самаму маладому ўсяго 23. Нямецкі князь Альбэрт фон Турн унд Таксіс сваё багацьце атрымаў у спадчыну. Большасьць жа тых, хто прысутнічае ў рэйтынгу — 60 адсоткаў — сваё багацьце збудавалі з нуля.

ВД

Грузія да НАТО

«За» ўступленьне Грузіі ў Паўночнаатлянтэчны альянс прагаласавалі 160 дэпутатаў грузінскага парлямэн-

З дому № 13 па вуліцы Раманаўская Слабада, што на рагу з Сухой, зьнікла памятная шыльда з напамінам пра Галакост. Вандалы пашкодзілі і манумэнт на могілках, усталяваны на ўспамін пра жыдоў зь Нямецчыны: была абламаная табліца з тэкстам.

ту, толькі адзін устрымаўся. Паводле сьпікера парламэнту Ніно Бурджанадзе, Дэкларацыя пра поўнае і тэрміновае ўступленьне Грузіі ў альянс «дапаможа нам вырашыць практычна ўсе праблемы, пачынаючы ад працягу дэмакратычных працэсаў і сканчаючы аднаўленьнем тэрытарыяльнага адзінства краіны».

МБ

Не дазваляюць распаўсюджаць газету ўжо і прыватнікам

Рэдакцыя незьржаўнай газеты «Брестскі курьер» атрымала адмоўны адказ з гарвыканкаму на хадайніцтва працягнуць дазвол на распаўсюд газеты ў горадзе праз грамадзкіх распаўсюднікаў у 2007 годзе. Адказ падпісаў намесьнік старшыні гарвыканкаму Вячаслаў Хафізаў.

На гэтым тыдні адбыліся масавыя маніфэстацыі за вывад амэрыканскіх войскаў з Іраку.

Дзіўны сьвет Чэслава Немэна

Выстава, прысьвечаная Чэславу Немэну, адной з найбольш яркіх зорак сярод творчых індывідуальнасьцяў другой паловы XX ст., што нарадзіліся на Гарадзеншчыне, да канца сакавіка будзе працаваць у доме-музэі Максіма Багдановіча ў Горадні.

Пачатак гэтай асабовасьці — у вёсцы Старыя Васілішкі, дзе нарадзіўся будучы музыка, паэт і мастак. Гэта адна з найстаражытных каталіцкіх парафіяў Беларусі. У юнака былі звычайна савецкая школа, касцельны хор, калгасныя «трудоўні» бацькоў і няздольная імя з бацькам-арганістам.

Дасьледчыкі здзіўляюцца: «А дзе ж беларускія песьні Немэна? Ён жа сьпяваў рускія і ўкраінскія песьні». Беларускіх Немэн ня ведаў. Ён жыў у атачэньні польскамоўнай, «крэсовай» песьні, якую выкрасьлілі з музычнай традыцыі нашага народу, як выкрасьлілі паэзію Адама Міцкевіча. Гэтая песьня застаецца і сёньня *terra incognita* ў нашай нацыянальнай сьпеўнай спадчыне.

Т. Кавэцкая

СПОРТ

Вялікі хакей у сталіцы

У Менску пачалася фінальная сэрыя чэмпіянату Беларусі. У фінал выйшлі першая і другая каманда рэгулярнага першынства — менскія «Керамін» і «Дынама». У першых двух матчах дынамаўцы перамаглі 6:1 і 3:2.

Трэба адзначыць, што гэта апошні паўнаватрасны розыгрыш чэмпіянату Беларусі. На лета дзьве менскія каманды («Дынама» і «Юнацтва») аб'ядноўваюцца ў адну, каб шукаць пшчасьця ў расейскай вышэйшай лізе (другая па рангу), а ў нацыянальным чэмпіянаце іх замяніць фарм-клуб. Такое разьвіцьцё падзеяў выклікала неразумьне ў грамадзе заўзятараў. Першапачаткова меркавалася, што кампанію «Дынама» і «Юнацтва» складзе і «Ке-

рамін», але «драконы» адмовіліся ўдзельнічаць у гэтай авантуры, таму можна прагназаваць, што большасьць заўзятараў у фінале будзе перажываць якраз за «Керамін».

Судзьця фіналы фінскія рэфэры Том Лааксонен і Тоума Саракангас. Сэрыя пройдзе да чатырох перамог: 24, 25 сакавіка, а таксама, калі спатрэбіцца, 27, 29 і 31 сакавіка.

Зьміцер Панкавец

Беларусы найлепшыя ў сьвеце ў кікбоксінгу

Шэсьць залатых мэдалёў вязе на радзіму з Бангкоку, дзе завяршыўся чэмпіянат сьвету па кікбоксінгу, зборная Беларусі. Пераможцамі ў сваіх вагавых катэгорыях

сталі Сяргей Скіба (да 51 кг), Андрэй Кулебін (63,5 кг), Віталь Гуркоў (71 кг), Юрый Гарбачоў (75 кг), Дзяніс Ганчаронак (81 кг), Сяргей Краўчанка (91 кг). Прычым у Андрэя Кулебін гэта ўжо шосты чэмпіёнскі тытул.

У камандным першынстве зборная Беларусі заняла першае месца.

Кікбоксінг — гэта жорсткі і траўматычны від спорту.

Паводле БЕЛТА

Фрыстайліст Максім Гусьцік — двойчы найлепшы ў сьвеце

Лыжны акрабат Максім Гусьцік другі год запар стаў чэмпіёнам сьвету па фрыстайлі сярод юніёраў.

На першынстве ў Швайцарыі 18-гадовы фрыстайліст на галаву апярэдзіў канкурэнтаў з ЗША і Кітаю.

АГ

Зборную Беларусі затрымалі ва Украіне

Зборную Беларусі па веславаньні затрымалі ўкраінскія памежнікі ў Адэскай вобласці за незаконнае перасячэньне мяжы. 10 спартоўцаў на васьмі байдарках парушылі мяжу на Кучурганскім лімане. Гэта ў Прыднястроўі. Байдарачнікі паведамілі, што запрошаныя Тыраспалям для трэніровак, бо на радзіме лёд яшчэ не сьшоў. Яны ведалі, што па лімане праходзіць кардон Украіны, а не ўяўлялі, дзе менавіта.

АГ

Можна па-рознаму ставіцца да «эўразьвязаўскіх» інавацыяў, але маем той факт, што ў апошнія гады ў суседніх Літве і Польшчы шмат высілкаў і сродкаў дзякуючы агульнаэўрапейскім фінансаванню і адміністраванню ўкладаецца ў разьвіццё рэгіянальных культурных традыцый, у тым ліку кулінарных. Піша **Алесь Белы**.

Выдаюцца кнігі, акрэсьліваюцца стандарты, дробныя вытворцы і вясковыя гаспадары атрымліваюць гранты і крэдыты на «раскрутку» традыцыйных лякальных прадуктаў і страў. Актыўна вядзецца такая праца і ў суседнім зь Беларусью Падляскім ваяводстве, у значнай ступені заселеным этнічнымі беларусамі. Атрымалі прызнаньне і зарэгістраваныя ўжо дзясяткі страў, нават такія, як бульбяныя кішка ды бабка, якія цяжка аднесці да «падляскіх рэгіянальных». Ну, хіба толькі з варшаўскага або брусельскага гледзішча. Гэты працэс кадэфікацыі — натуральны працяг эўрапейскіх прахавых традыцый, гвалтоўна перапыненых у нас два стагодзьдзі таму.

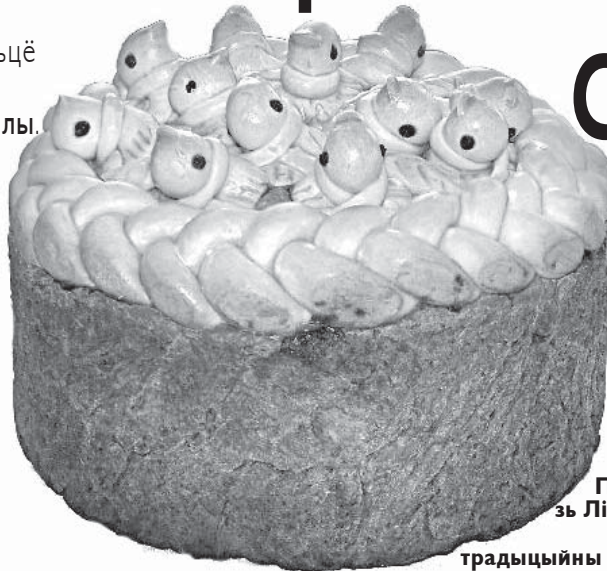
Беларусь уяўляе зь сябе гранічны кантраст з гэтай карцінай. Не выходзяць беларускія кулінарныя кнігі, акадэмічная навука не вывучае традыцыйнай кухні, сродкі масавай інфармацыі гэтай тэмы не асыягліваюць.

А рэгіяналізму замінае і адсутнасць мясцовага самакіраваньня, і ўціск праяў незалежнага краязнаўства.

Але ўявім, што пад ціскам нейкіх абставінаў узьнікне патрэба ў разьвіцці рэгіяналізму, у культывацыі лякальных культурных адозьненняў. У тым ліку і ў кухні. Адкуль тады гэтыя рэгіянальныя традыцыі возьмуцца? І дзе ўвогуле крыніцы традыцый беларускай кулінарыі ды гастронаміі? Ці сапраўды *каўбаскі памаліўску* былі вынайдзеныя менавіта ў Магілёве, а *фаршыраваная пячонка пагомельску* — у Гомелі? Калі гэта сапраўды традыцыі, дык хто і калі іх зафіксаваў? Сумневы непазьбежныя, бо «нацыянальная» кухня — як, зрэшты, балет, кінематограф і шмат яшчэ якія зьявы культуры — цягам апошняга стагодзьдзя стваралася ў нас пераважна адміністрацыйным спосабам, на загад «згары», каб адбыць нумар, каб паны-гаварышы адчапіліся і пакінулі ў спакоі. Я пакуль зь цяжкасьцю магу ўявіць традыцыйную рэгіянальную магілёўскую або гомельскую кухню, або нават полацкую, няхай прабачаць мне жыхары тых гарадоў.

Перабіраючы небагаты асартымэнт беларускага рэгіяналізму, хочацца пачаць з Горадні, самага гістарычнага з нашых

Гарадзенскі смак

Падляскія беларусы зь Ліпску зарэгістравалі правы на вось такі традыцыйны беларускі каравай.

гарадоў, зь ягонымі каралеўскімі замкамі, традыцыямі соймаў Рэчы Паспалітай, тызэнгаўзаўскіх рэформаў (са славымі корчмамі «Галечка» і «Раскоша» ў тым ліку), Жылібэрам зь ягоным батанічным садам і «Флёрай Літвы». Што мы можам пакаштаваць у Горадні такога, што дапамагае лепш уявіць сабе слаўнае мінулае гораду над Нёмнам? Ды ня тое што пакаштаваць, але і прачытаць няма чаго! У беларуска-савецкіх кулінарных кнігах за Горадню «адказныя» некалькі страў, у тым ліку «Салата «Гродзенская» — з варанай ялавічыны, капусты, памідораў, цыбулі, і «Гродзенскі» ж рулет з качкі, фаршыраванай свінінай ды ялавічнай пячонкай. Хто можа сказаць, ці гэтыя стравы вынайшлі ў Горадні? Ці часцей за ўсё гатуюць менавіта там? Не, я ўжо нават згодны лічыць іх гарадзенскімі (асабліва рулет з качкі), калі мне прапануюць нейкую прыстойную — прыгожую і ня надта хлусьлівую — легенду. І прытым сувязь з рэальнай гісторыяй гораду мусіць быць абавязкова. Славуцья «катлеты па-кіеўску», вядомыя сёння ва ўсім сьвеце як Chicken Kiev, таксама былі вынайдзеныя ў Санкт-Пецярбургу, але вядомасьць атрымалі ў грамадзянскую вайну, калі ў галодных расейскіх сталіцах хадзілі легенды пра сыты ды бесклапотны Кіеў. Там гатавалі ў тым ліку і такія катлеты, якія ў выпіку зьбегу акалічнасьцяў сталі сымбалам легендарнай эпохі, калі ў горадзе за тры гады зьмяніліся чатырнаццаць уладаў.

У Горадні, цэнтры самага перадавога аграрнага рэгіёну Беларусі, шмат прадп-

рымстваў харчовай прамысловасьці, гарадзенскія прадукты часта маюць не-благую якасьць. Але і рэцэптура іх, і назвы дагэтуль як быццам маскоўскімі НДД распрацоўваюцца. Ды які ж горад, калі не каралеўская Горадня, мусіць падаваць краіне прыклад сапраўдных нацыянальных традыцый харчаваньня? Але «старасьвецкія» рэцэптура і эстэтыка зь цяжкасьцю прабіваюцца скрозь дашчэнтную саветызаваную мэнталітэт тэхнолягаў і мэнджараў. Пазьгыўныя прыклады ўсё ж ёсьць. «*Кашианка па-гродзенскі*» выпускаецца ўжо ня толькі Гарадзенскім, але і Бярозаўскім мясакамбінатамі, намёк на традыцыйно ўжо ёсьць. Праўда, беларуская назва *кішка* пасавала б да традыцыйнай стравы лепей.

Шукаючы інфармацыю для артыкулу, натрапіў на форуме forum.grodno.net на галінку «Рэцэпты», але там фактычна няма рэцэптаў (тым больш традыцыйных гарадзенскіх), толькі беспрадметны сьцёб і мацярышчына ў духу Ўдаффа. Не існуе ў постмадэрнісцкай Горадні кулінарнага дыскурсу, што тут паробіш.

Дый скуль жа яму ўзяцца? Колькі патомных гарадзенцаў засталася ў горадзе Сьвятога Казіміра, Батуры і Панятоўскага пасья П Сусьветнай Вайны? Некалькі соцень чалавек, якія, што кропля, расчліліся ў моры савецкіх вайскоўцаў, чыноўнікаў і пралетарыяў, так што нават польскі шавінізм у Горадні мае крыху РНЭшны акцэнт. Але ж тыя, хто выехаў, павезьлі з сабой і бясцэнныя ўражаньні, і запісанія рэцэпты. А хтосьці з іх нават напісаў кулінарныя кнігі, як, напры-

лад, айцец Ян Грандэ з ордэну баніфрараў (нар. у Горадні ў 1934 г., як Ежы Маеўскі), чые «*Ojca Grande przepisy na zdrowe życie*» за апошнія 12 гадоў вытрымалі ў Польшчы некалькі выданняў, агулам больш за 500 000 асобнікаў.

Айцец Ян асабліва шкадуе пра зніклы гарадзенскі *sernik*, ці сырнік, традыцыйны польскі і беларускі кандытарскі выраб з песта і тварожнай масы. Той даваенны, кажа, быў з дражджавога песта, з цывёрдай скарынкай, ня тое што цяперашні з пясочнага песта, які стандартна вырабляюць па ўсёй Польшчы. Магчыма, гэта старэчае бурчаныне, але мне таксама шкада гарадзенскага сырніка, якога ці пакаштую калісьці?

Абапіраючыся на крэсавыя ўспаміны і фамільныя рэцэпты, варта было б паспрабаваць адрадыць рэгіянальную кухню. Але і тыя *новыя гарадзенцы*, якія прыехалі за паваяенны дзесяцігодзьдзі з навакольных вёсак і асабліва мястэчак, няўжо зусім нічога не памятаюць пра традыцыйныя стравы? Немагчыма паверыць. Проста імідж традыцыйнай кухні, як і беларускай культуры ўвогуле, загнаны ў «прыгонна-калгаснае гета», з якім ніхто ня хоча сябе атыясамліваць, як бы палымяна ён ні агітаваў за *самабытную Беларусь!* і да якога б лягеру, урадавага ці апазыцыйнага, не належаў.

Між тым, на працягу стагодзьдзяў каралям польскім і вялікім князям літоўскім падчас іх побыту ў Горадні гатавалі кухары-сяляне з вёсак Гарадзенскай «сталовай» эканоміі — Здановічы, Каменны Мост, Няпечы, Радзіцэвічы, Семярэнкі. Вёскі гэтыя былі вызвалены ад усіх павіннасьцяў, апроч кухарскай, як сьведчаць прывілеі нашых манархаў ад Сыціяна Батуры (1582) да Міхала Карыбута Вішнявецкага (1670), а можа, і пазьней. Можа, нейкія сьляды каралеўскай кухні захаваліся да нашых дзён? Наўрад ці этнографы калісь дасьледавалі гэтыя былыя «кухарскі анкляў» на сутыку Гарадзенскага, Мастоўскага і Бераставіцкага раёнаў з такімі мэтамі. Можа, у сям'ях Няпечкіх, Садоўскіх, Будзіловічаў, Урублеўскіх старадаўнія традыцыі перадаюцца з пакаленьня ў пакаленьне?

Цьмянае ўяўленьне пра былую славу гарадзенскай кухні фрагмэтарна раскіданае па сьвеце, нават калі ўвасабляецца яно не ў традыцыйных стравах, а ў наватворах. Напрыклад, беластоцкая рэстаратцыя *Grodno* прапануе як фірмовую страву *Oladzi grodzienkie*: звычайныя драпікі з мясам, вядомыя па ўсёй Беларусі, — можа, і шкада, што без стабільнай «геаграфічнай» назвы.

У Польшчы і звычайны сялядзец пад футрам (па-польску — *pod pierzyną*) дзе-

нідзе вядомы як «сялядзец па-гарадзенску». Магчыма, гэта проста стандартны агульнасавецкі рэцэпт, які так трывала ўвайшоў у мэню «шостай часткі сушы», не выключваючы і гарадзенцаў, што ўразіў нярэдка ва ўсе часы гасьцей з Польшчы як «тыпова гарадзенскі» — гісторыя кулінарыі ведае безліч такіх прыкладаў. Але калі за стэрэатыпам стаіць хоць нейкая традыцыя, нават памылковая польская, яе варта культываваць. Пакуль ніякі іншы горад не заявіў пра намеры зрабіцца «сталіцай сялядца пад футрам», гэта можа зрабіць іорадня. На жаль, беларусы пакуль не прымаюць такіх гульніў усур'ёз.

Маскоўскі рэстаран беларускай кухні «Крамбамбуля», што на ВДНГ, прапануе наведнікам, сярод іншага, сьвініну «пюродненскі» (*Свинина отбивная на косточке, подается с запеченной картошкой*). І тое добра, для пачатку. У той сытуацыі культурнай пустэльні, якую цяпер маем, любая традыцыйная беларуская стравы, асабліва за межамі краіны, мае шанцы атрымаць імідж «гарадзенскай». Але гэта самі гарадзенцы мусяць парушыцца пра пазнавальнасьць сваіх страваў, пра стандартызаваньне і кананізацыю. Наіўна думаць, што пра гэта будучь дбаць нават у Менску. Прыклад можна браць з Ліпску — яшчэ нядаўна дальняга прыгараду Горадні, але ўжо па той бок мяжы. У рамках праграмы польскага Міністэрства сельскай гаспадаркі па фіксацыі і захаваньні традыцыйных лякальных рэцэптаў, Ліпск зарэгістраваў як унікальны мясцовы прадукт традыцыйны... каравай. Як абгрунтаваньне прывёў беларускія каравайныя песьні, што да нядаўніх пор сьпявалі ў ваколіцах гэтага гарадка. Калі няма іншых прэтэндэнтаў на тытул «радзімы каравай», дык чаму б і ня Ліпск? Хто палку ўзяў — той капрал. Але што тады на гэтым канцы Аўгустоўскага каналу? Чым частаваць гасьцей, нават у сябе дома? А куды павесьці — у «Карчму», «Кронан», «Залатое цяля»? У якой гарадзенскай кнайпе мэню і інтэр'ер увакрасаюць часы хоць Панятоўскага, хоць міжваеннай Рэчы Паспалітай?

Можа так здарыцца, што калі праз колькі гадоў беларусы ачомаюцца і кінуча даводзіць беларускае паходжаньне страў ды кулінарных вырабаў, дык усё больш-менш вартае будзе занята палякамі і літоўцамі. Хто позна прыяжджае, той косяці агрызае. Пакуль нашых вытворцаў цікавіць толькі «Алёнкі» ды «Сталічныя», а калі ім з пагардай паказваюць на дзьверы, яны абзываюць іх «Любімымі Алёнкамі» ды «Стальграднымі» і, як мужі аб шкло, ізноў кідаюцца

Капуста, квашаная па-гарадзенску

2 кг белай капусты, 600—700 г сьвежых журавінаў, 3 «бабкі» (ляўровыя лісткі), пакрышанья, па некалькі каліўцаў чорнага перца і духмянага перца, 60 г солі, 60 г сушаных сьліў.

Журавіны перабраць, вымыць і адцадзіць. Сьлівы апаласнуць, заліць цеплаватай вадой і так пакінуць на ноч.

Капусты пачысьціць і дробна пашаткаваць. Зьмяшаць з журавінамі, сольлю і спецыямі. Скласыць у 3-літровыя слоікі, перакладаючы час ад часу сьлівамі. Прыціснуць чыстым адпараным таўкачам і прыкрыць адпаранай талеркай. Пакінуць на 3—4 дні ў цяпле, потым перанесць у прахалоднае месца. Некалькі дзён здымаць шум і драўляным відэльцам, вытрыманым у кіпені, прыціскаць капусту як мага глыбей да дна начыньня. Калі скончыцца фэрментацыя, перакласьці капусту ў адпараны чыстыя слоікі.

Макаронны пудынг па-гарадзенску

500 г макарон, 50 г масла, 1 шклянкі ванільнага сырка, 200 г гамагенізаванага тварожнага сырка (без чакаладу), ½ шклянкі густой сьмятаны, 1 лімон (цёртая лушпайка і адціснуты сок), ½ шклянкі разьінак, 1 кілішак (100 г) рому або гарэлки, 6 яек (бялкі і жаўткі асобна), соль паводле смаку.

Разьіныкі прамыць у гарачай вадзе і заліць алькаголем. Калі набрыняюць — адцадзіць і дробна пакрышыць. Зварыць макарону *al dente* («на зубок», г.зн. не занадта мяккая звонку і крыху цывёрдая ўнутры), працадзіць і зьмяшаць з 1 лыжкай топленага масла. Рэшту масла расьцёрці з сырком, лушпайкай і сокам лімона, сьмятанай, жаўткамі і разьінкамі. Добра перамяшаць з макаронай. Бялкі зьбіць з сольлю ў шчыльную пену, дадаць у макаронавую масу, добра перамяшаць. Нашмараваць алеем форму для запяканьня, выкласьці макаронавую масу і прыкрыць алюмінавай фольгай. Уставіць форму ў большую форму, напоўненую вадой да паловы, і запякаць каля гадзіны пры 160—170°C.

...
ў чарговую гераічную атаку ў нашай бясконцай вайне за савецкую спадчыну. Але нават калі праігнараваць культуру як самастойную вартасьць, дык чаму не працуе аргумэнт, што ня зможа наша прамысловасьць вечна зьбываць усё толькі на расейскі рынак? Дый не заўжды ён будзе такім бяздонным ды неразборлівым, якім падаецца сёньня. Вытворцы Горадні, заціснутай, як апэндыхс, паміж Польшчай і Літвой, мусілі б зразу мець гэтую праблему раней за іншых. Так, традыцыйная кухня — не гістарычная архітэктура (да якой *новыя гарадзенцы* таксама маюць надзвычай мала пашпарту), яна існуе найперш у галовах і толькі потым рэалізуецца як практыка. Праблема ў тым, што носьбіты старых традыцый няўмольна выміраюць, і на той сьвет да іх з дыктафонам або асадкай ня пусьцяць. Магчыма, ёсьць яшчэ час знайсці кагосьці, хто памятае, як даўней ялося ды пілося. Трэба сьпяшацца.

Алесь Белы

КАСТУСЬ СЕВЯРЫНЕЦ

Скарагаворкі

ЯГОРКА І РЫГОРКА

Я вучу скарагаворку
Пра Ягорку і Рыгорку:
У Ягора мара — мора,
Горы — у Рыгора.

ШЧОДРЫ ПАН

Жыў—быў пан.
Набыў пан жбан.
Паненкам — сукенкі,
Панічам — кашулі,
А мне — дзьве дулі:
— Бяры, бядак,
Аддаю за так!..

ЖУКІ — ДРУЖБАКІ

Лапкай тыцнуў жук жука:
— Рады бачыць дружбака!

СТОЛ І СТОЛЬ

На падлозе — стол,
Па-над сталом — столь.
На стале — соль,
А на столі — моль.

ПРА ДЗЯТЛА

Вось што я скажу табе,
Мой унучак любы:
Дзяцел дзюбай дуб дзяўбе —
Добра будзе дубу!

НЕ ЛЯНУЙСЯ!

Ёсць сякера — дбай дзяцюк:
Па паленцы цюк ды цюк.
Плён у працы адмысловы —
На зіму гатовы дровы!

МАЛЮНАК СЯРГЕЯ ХАТОНСКАГА

КАНЬКІ

У мяне канькі — гарэзы.
Не канькі, а лёдарэзы.
Прытарочу, прыкручу
І імчу, куды хачу!

АБЫШТОСЬКА

Я іду і какаду
На вярвачцы вяду.
Ну, магу я раз на год
З какаду пайсьці ў паход?

МАКАКА

Не ката і не сабаку —
Завяду сабе макаку.
Зь весялухай-малпачкай
Скруха мне — «да лямпачкі»!

КРАБ

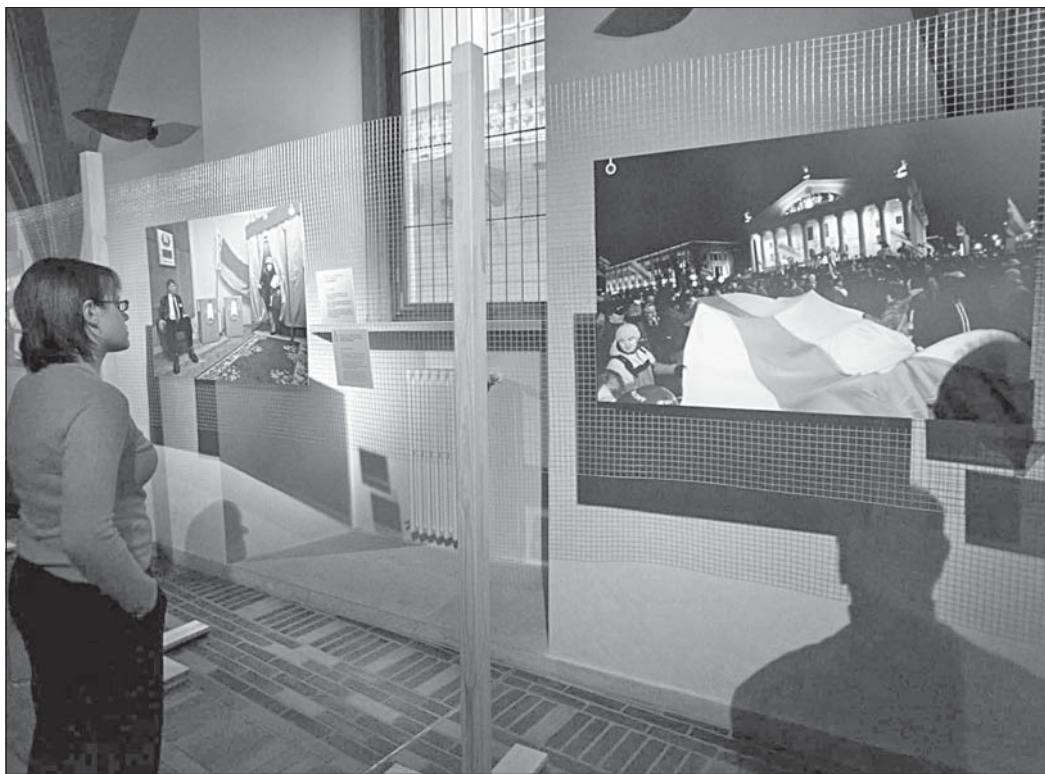
Дожджык крапае зацяты.
Дзядзька тупае цыбаты.
Нечакана краб лупаты
Цап цыбатага за пяты!
Думаў, можа — жабяняты!..

Пераклад з Ванды Хатонскай

ШЧУПАК І РЫБАК

У рацэ сядзіць шчупак,
А на беразе — рыбак.
Сам сабе рыбак: «Цягну!»
Сам сабе шчупак: «Ну-ну...»

Пераклад з Ванды Хатонскай

ВЫСТАВА

**Беларуская
выстава ў Празе**

Пад патранажам Вацлава Гаўла і рэктара Карлавага ўніверсітэту Вацлава Гампла ў Празе адкрылася выстава «Выбар бяз выбару. Беларусь — сакавік 2006».

Настрой сакавіка 2006 г. на выставе перададуць перадусім здымкі фатаграфуў «Нашай Нівы» Андрэя Лянкевіча і Юліі Дарашкевіч, а таксама чэскага фатографа Якуба Досьпівы.

Кожны фатаздымак суправаджаецца нататкамі адной з дэманстрантак — журналісткі Дар’і Касценкі, якая выклала свае тэксты ў Інтэрнэце з назваю «Сакавіцкія дзеньнікі».

Па закрыцці выставы ў Празе ўся экспазыцыя пераедзе да гораду Брно, потым — у іншыя гарады Чэхіі і замежжа.

PHOTOBYMEDIANET

КРЫЖАВАНКА

	1		2		3		4		5		6		7	
8									9					
					10									
11									12					
					13									
14		15		16					17	18		19		20
						21		22						
23								24						
						25	26							
27	28		29		30				31		32		33	
					34									
35									36					
						37								
38										39				
					40									

Па гарызанталі: 3. Возера на Барысаўшчыне, ля якога партызаны біліся з гітлераўцамі. 8. Сталіца маленькай і очань гордай дзяржавы, апісаная ў творы Алены Брва «Камэнданцкі час для ластвак». 9. Родны кантынэнт шоўмэна Джымі Нэльсана. 10. Чалавек з гітарай, які хоча пераменаў. 11. Гістарычная дэсэртная стравя. 12. Упрапуш-

чанаў 13. На ёй месьцяцца шахматныя фігуркі. 14. Баранавіцкі карэспандэнт «НН». 17. Агароджа. 21. Колькасьць, велічыня. 23. Супа, характэрная для турэмнага рацыёну. 24. Патрэба, выгада. 25. Спадар па-амерыканску. 27. Славуты фантаст Кліфард ... 31. Скупечка, хцівец. 34. Туды караскаюцца спартоўцы. 35. Асьвятляльны прыбор. 36. Кіраўнік цар-

коўнага хору. 37. Маюць рыбы і паўзуны. 38. Заслона ў тэатры. 39. На яго напаў Дон Кіхот. 40. Рог, у які трубяць.

Па вертыкалі: 1. ... Бадунова. 2. «Ня мела баба клопату, купіла ...». Каго? 3. Сяброўская прапанова. 4. Турма ў Вільні, дзе ў 1933—1934 г. сядзеў Максім Танк. 5. Нямецка-амерыканскі філэзаф, лёгкі-пазытывіст. 6. Якаў ... 100 год таму адкрыў у Менску мастацкую школу. 7. Мафія ў Японіі. 14. Від загадкі. 15. Грыб зь ліпкай шапкай. 16. Гарадзкі транспарт стогадовай даўніны. 18. Лягер для адпачынку – крымская «Зубраня». 19. Храм у лютэранаў. 20. Сакратарка «НН» ... Бакшанская. 21. Ход хакеіста. 22. Цар у старажытнай Пэрсіі. 26. Настой маладосьці. 28. Літоўскі горад над Нёмнам. 29. І матылёк, і расьліна. 30. Імя сьлыннага перакладчыка на гішпанскую і беларускую (1934—2005). 31. Збор судовых дакумэнтаў. 32. Манэта часоў Полацкага княства і раньняга ВКЛ. 33. Францускі мастак-імпрэсіяніст Агюст ...

Склаў Вольф Рубінчык

лас. 31. Справа. 32. Навата. 33. Рэнап. 26. Эліксір. 28. Алітус. 29. Матіг. 30. Кар-Артэк. 19. Кірха. 20. Наста. 21. Пас. 22. Кір. 23. Вландэ. 24. Інтэрас. 25. Сэр. 27. Сай-13. Длошка. 14. Рэвю. 15. Валуй. 16. Конка. 18. Парада. 4. Лужыцкі. 5. Карпан. 6. Кругер. 7. Палацак. 1. Палацак. 2. Палацак. 3. Сурма.

Рэнт. 37. Луска. 38. Куліска. 39. Вітрак. 40. мак. 31. Сняра. 34. Алімп. 35. Ліхтар. 36. 23. Вландэ. 24. Інтэрас. 25. Сэр. 27. Сай-13. Длошка. 14. Рэвю. 15. Валуй. 16. Конка. 18. Парада. 4. Лужыцкі. 5. Карпан. 6. Кругер. 7. Палацак. 1. Палацак. 2. Палацак. 3. Сурма. 10. Покер. 11. Кулара. 12. Навата. 9. **Па гарызанталі:** 3. Палік. 8. Гавана. 9. **Адказы**

КІНО НА ВЫХОДНЫЯ

Як розумы

Як розумы (Like Minds)

Аўстралія – Вялікабрытанія, 2006, каларовы, 110 хв.

Рэжысэр: Грэгары Дж. Рыд

Ролі выконваюць: Тоні Колет, Эдзі Рэдмэйн, Том Старыдж, Кэтрын Брэдшоў, Крэйг Кросьбі, Кэйт Мэбэрлі, Патрык Мэлагайд, Лаям Макена.

Жанр: Псыхоляга-містычны трымценьнік

Адзнака: 5,5 (з 10)

Псыхоляга-крыміналіст Салі Роў дапытвае 17-гадовага Алекса, якога абвінавачваюць у забойстве сябра Найджэла. Ад Салі патра-

буюць, каб яна знайшла доказы, якія дазволілі б пасадыць юнака ў турму, але жанчына сумняецца ў вінаватасці хлопца. Нечакана геранія выходзіць на патаемную арганізацыю – а Алекс спрабуе давесці ёй, што быў звязаны з забітым містычнымі павязямі.

Аўстралійская карціна «Як розумы» – сучасная варыяцыя на тэму Эдгара По, тампліераў і падлеткавай псыхалёгіі.

Цёмнавокі Найджэл са змярцэвельым тварам, які захапляецца анатоміяй і любіць муміфікаваць жывёлаў – двойнік Алекса. Ён паляхае героя сваімі вівісектарскімі звычкамі, і, што найгорш – здольны чытаць самыя змрочныя думкі хлопца.

Сьцень, двойнік, спакушалнік – навяяныя клясычнай навэляй «Вільям Вільсан».

Акрамя гэтага ёсьць яшчэ тайны ордэн, да якога належаць бацькі герояў... ордэн тамп-

ліераў. Але тампліеры не выглядаюць у карціне навязліва папсой – гэта частка гатычнае атмасфэры, якую любіў узгадоўваць амэрыканскі майстар кашмараў.

Аўстралійская стужка краане мэтафізычнай сур’эзнасьцю і прадумана-«рамантачнаю» культураю кадру: у традыцыях Эдгара По. І хаця фільм дэбютны – прадказальны й асьцярожны – стужка чапляе.

Стужка – з субтытрамі і жывым голасам перакладчыцы.

Карціна дэманструецца ў менскім кінатэатры «Піянэр» у праграме «За межамі». Сэансы: 20, 22 сакавіка – а 21.00, 21 і 23 сакавіка – а 15.00 і 21.00, 24 і 25 сакавіка – а 17.00 і 21.00.

У праграме таксама – арыгінальная прадмова і дыскусія з удзелам псыхоляга.

Андрэй Расінскі

ТЭАТРЫ

Купалаўскі тэатр

23 (пт), 24 (сб) — «Вечар».

25 (ндз) — «Макбэт».

26 (пн) — «Маэстра».

28 (ср) — «Сымон-музыка».

29 (чц), 30 (пт) — «Чорная панна Нясьвіжу».

ранішнія спектаклі

25 (ндз) — «Сьнежная каралева».

малая сцэна

23 (пт), 24 (сб) — «Дзікае пляваньне караля Стаха».

25 (ндз) — «Варшаўская мэлёдыя».

29 (чц) — «Балада пра кахань-

не».

31 (сб) — «Апэльсынавае віно».

Тэатр беларускай драматургіі

23 (пт) — «Іванаў».

24 (сб) — «Жан і Бэатрыса».

25 (ндз) — «Дамавічкі».

25 (ндз) — «Нязваны госьць».

27 (аўт) — «Чорны квадрат».

28 (ср) — «Кабала сьвятошаў».

29 (чц) — «Шлях у Царград».

31 (сб) — «Айбаліт, Бармалей, пра жывёл і Брэдвэй».

31 (сб) — «Белы анёл з чорнымі крыламі».

КАНЦЭРТ

Сустрэча І красавіка

31 сакавіка а 19.00 у клубе

«Катакомбы» (Рабкораўская, 2 — Вакзал, Дружная) сустрэча І Красавіка з удзелам групаў: **Адыв-Абеба, Zigzag, Tar-rach, Iris7, Мамкіны пацеркі, Рокаш, Драма.**

Гумар, конкурсы, шоў-праграма.

Цана білета: 10 000 загадзя, 12 000 у дзень канцэрту.

Т. 605-56-08, 140-08-53, 559-59-46, 255-63-25, 921-82-52.

КАІСА

«Не да танцу абадранцу»

4 студзеня ў сьвечце адзначалася сьвята шахматнай кампазыцыі. Дата, на якую забыліся нават самі шахматныя творцы Беларусі. Папраўдзе, цяпер у іх больш турбот, чым дасягненьняў, і ня толькі празь мітрэнгі з фэдэрацыяй, але і праз пэўную пасіўнасьць саміх кампазытараў. Так, у камандным першынстве РБ па складаньні ўзялі ўдзел прадстаўнікі чатырох вобласьцяў: Віцебшчына і Меншчына камандаў ня выставілі.

«У нас няма праблемаў і этудыстаў, маладзейшых за 35 год і актыўных у творчым пляне», — тужыў Мікалай Бельчыкаў, майстар з Барысава. Першынство завяршылася канфліктам між «бцацкамі» і «дзецямі»: капітан сталічнай каманды Ўла-

дзімер Сычоў (яму 71 год) апэляваў да маладзейшага арганізатара, каб той зьмяніў «суб’ектыўныя» вынікі. Ды ўсё засталася, як было: «золата» — у Гарадзенскай вобласьці (Віктар Волчак, Алесь Сымановіч), «срэбра» — у Менску. Прычым судзьдзі з Украіны, Расеі, Ізраілю адцемілі невысокі ўзровень бальшыні задачаў і этудаў.

Да жалю, і ў конкурсах рашэньняў беларусы рэдка бліскаюць. У лістападзе 2006 г. на 2-м чэмпіянаце Эўропы занялі 16-е месца з 17, апяраўдзішы толькі Бэльгію... Дарэчы, першай была каманда Сэрбіі, а ў асабовым заліку чэмпіёнам стаў паляк Пётар Мурдзя.

Мінулы год выявіў яшчэ адну мулкую праблему. Знайшліся

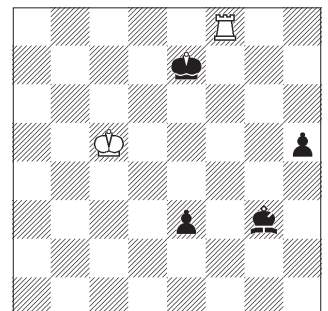
хітруны (мянчук Ш.), якія прысабечылі чужыя творы мэтадам, годным Астапа Бэндэра: пераставілі фігуры на дошцы адпаведна іх лустэркавага адбітку. Круцялёў асудзіла грамада, у прыватнасьці, бюлетэнь «Альбіно», аднак фармальна расстанюка на іншыя клеткі ёсьць новым творам! Прынамсі, райсуд — калі б да яго дайшла справа — мог узяць бок Ш. Ведаем мы тыя суды...

У Беларусі няма нацыянальнага кодэксу шахматнай кампазыцыі, які б рэгуляваў правы кампазытараў, судзьдзяў і рашальнікаў, дарма што міжнародны кодэкс — досыць абстрактны — зааховчава прыняцьце дадатковых юрыдычных актаў. Без адпаведнага да наскіх рэаліяў дакумэнту шляхетнае мастацтва «падвісае ў паветры». Чым адкажуць зацікаўленыя асобы?

ВР

Ваш ход

Я. Дзьвізаў, В. Фрыгін. Нічыя.

Адказа: 1. Тф3! Сф2! 2. Те3+! (2. Кр5? е2 3. Тф4 е1ф 4. Тф4+ Кр5-3. Сс3 5. Кр6! Кр5! 6. Кр5! Кр4! 7. Кр5! Кр4! 8. Кр5! Кр4! 9. Кр5! Кр4! 10. Кр5! Кр4! 11. Кр5! Кр4! 12. Кр5! Кр4! 13. Кр5! Кр4! 14. Кр5! Кр4! 15. Кр5! Кр4! 16. Кр5! Кр4! 17. Кр5! Кр4! 18. Кр5! Кр4! 19. Кр5! Кр4! 20. Кр5! Кр4! 21. Кр5! Кр4! 22. Кр5! Кр4! 23. Кр5! Кр4! 24. Кр5! Кр4! 25. Кр5! Кр4! 26. Кр5! Кр4! 27. Кр5! Кр4! 28. Кр5! Кр4! 29. Кр5! Кр4! 30. Кр5! Кр4! 31. Кр5! Кр4! 32. Кр5! Кр4! 33. Кр5! Кр4! 34. Кр5! Кр4! 35. Кр5! Кр4! 36. Кр5! Кр4! 37. Кр5! Кр4! 38. Кр5! Кр4! 39. Кр5! Кр4! 40. Кр5! Кр4! 41. Кр5! Кр4! 42. Кр5! Кр4! 43. Кр5! Кр4! 44. Кр5! Кр4! 45. Кр5! Кр4! 46. Кр5! Кр4! 47. Кр5! Кр4! 48. Кр5! Кр4! 49. Кр5! Кр4! 50. Кр5! Кр4! 51. Кр5! Кр4! 52. Кр5! Кр4! 53. Кр5! Кр4! 54. Кр5! Кр4! 55. Кр5! Кр4! 56. Кр5! Кр4! 57. Кр5! Кр4! 58. Кр5! Кр4! 59. Кр5! Кр4! 60. Кр5! Кр4! 61. Кр5! Кр4! 62. Кр5! Кр4! 63. Кр5! Кр4! 64. Кр5! Кр4! 65. Кр5! Кр4! 66. Кр5! Кр4! 67. Кр5! Кр4! 68. Кр5! Кр4! 69. Кр5! Кр4! 70. Кр5! Кр4! 71. Кр5! Кр4! 72. Кр5! Кр4! 73. Кр5! Кр4! 74. Кр5! Кр4! 75. Кр5! Кр4! 76. Кр5! Кр4! 77. Кр5! Кр4! 78. Кр5! Кр4! 79. Кр5! Кр4! 80. Кр5! Кр4! 81. Кр5! Кр4! 82. Кр5! Кр4! 83. Кр5! Кр4! 84. Кр5! Кр4! 85. Кр5! Кр4! 86. Кр5! Кр4! 87. Кр5! Кр4! 88. Кр5! Кр4! 89. Кр5! Кр4! 90. Кр5! Кр4! 91. Кр5! Кр4! 92. Кр5! Кр4! 93. Кр5! Кр4! 94. Кр5! Кр4! 95. Кр5! Кр4! 96. Кр5! Кр4! 97. Кр5! Кр4! 98. Кр5! Кр4! 99. Кр5! Кр4! 100. Кр5! Кр4!

пытайцеся ў распаўсюднікаў новы нумар

ПАДПІСНЫ ІНДЭКС 00345

пра-бел / пра-сьвет

Эсэістыка • Крытыка • Рэфлексіі

Валянцін Тарас. Дваццаць шэсьць пароляў свабоды	27
Сяргей Богдан. Хто выратуе расейскую свабоду?	28
Даніла Жукоўскі пра кнігу Вінцэся Мудрова. Мастацтва немагчымага	30
Ачарняеш палітыку Сталіна? Выпадак Ірыны Кашталян	32
Генадзь Семянчук пра кнігу Валера Булгакава. Беларускі нацыяналізм безь легендаў	34
Дар'я Ліс. Маленькая жанчына ў шэрым мэгаполісе	36
Аляксей Лявончык. У пекле Азіі. Працяг аўганскіх рэпартажаў	38
«Мы яшчэ пажывём хістаньнямі»: пераможцы Конкурсу маладых літаратараў да Стагодзьдзя «НН»	39

ПРИВАТНЫЯ АБВЕСТКІ

СЯБРОУСКАЕ ПАДАРОЖЖА

Зьміцер Каспяровіч запрашае ў падарожжа 13—16 кра-
савіка: Уроцлаў—Ксёнж—Явар—Сьвідніца. Т.: 292-54-58,
622-57-20, 509-12-16, 110-19-28, 573-88-17

КАНТАКТЫ

Прыхільнікі беларускай хрысьціянскай дэмакратыі Гомелю,
давайце рабіць справу разам. Т.: 329-61-96. Кастусь

DJ Адраджэньня праводзяць нацыянальную віктарыну «Шоў
Беларушчыны» у менскіх школах і ВНУ. Замаўляйце! Т.: 694-
82-80

КНІГІ

Абмен культуралогічнай інфармацыяй, кнігамі. Дашлю сьпіс
прапановаў. Канфэрэнцыі, літаратурныя вечарыны, выдавецкія
праекты. Ад Вас — каарта са зваротным адрасам. а/с 195,
220030, Менск. alessknigi@mail.ru

Шукаю кнігі: «Беларуская энцыклапедыя» т. 1-8 (для пада-
рунка, тэрмінова, можна дорага), «Старажытнасьці Панямонь-
ня» Гурэвіч (вазьму пачытаць з даплатай), картаграфія: Жодзі-
на, Заслаўе. Т.: 753-91-96 (МТС)

Беларускія фільмы ды музыка на CD, значкі, кнігі, слоўнікі,
падручнікі ды газеты на Румянцава, 13 (ТБМ) ад панядзелка да
пятніцы (15.00 — 19.30). Т.: 8-029-707-40-01

Набуду CD Ігара Паліводы «MAKSIM». Т.: 8-029-698-77-02.
Эдуард

Прапаную кнігі: Краўцэвіч «Тэўтонскі ордэн», Калубовіч «На
крыжовай дарозе», Юхо «Крыніцы беларуска-літоўскага пра-
ва», Ластоўскі «Кароткая гісторыя Беларусі» факс. 1910, поўны
збор твораў Я.Купалы ў 9 тамах, «Беларускі кнігазбор» ды шмат
іншага, багаты выбар. Т.: 753-70-05

«НН» СТО ГАДОЎ З ВАМІ

У Ігуменскім уезьдзе, у сяле Грабенцы ёсьць валасны
пісар Захарэвіч. Ён данёс у паліцыю, што яго памочнік
Вяргейчык і староста Васіль Дзярках раздаюць мужыкам
праклямаціі. Прыехаў жандар і, мусіць, хацеў іх арыш-
таваць, але яны схаваліся. Тагды жандар, паехаўшы на
пошту, палучыў па той павестьці пасылку. У пасылцы
былі кніжкі і праклямаціі, што слалі Дзяркачу зь Мінску.
Старосту Дзяркача мужыкі надта любяць і пры выбарах
у Думу выбралі яго ўпаўнамочаным ад воласьці. Калісь ён
ужо быў сасланы як «паліцэаскі праступнік».

С.Р. «Наша Ніва». №5. 1907

Адаптацыя напісана К. Кенігсберг

ВЯСНОВАЯ ПОШТА

(фотаздымкі, вершы, сьпевы, і г.д.)

удзельнічаюць:
Людміла Хейдарава-Паўлікава,
Кашыра Кенігсберг,
Таццяна Беланогова,
Наталья Кучмель,
Эдуард Хейдараў,
Алесь Камозкі і г.д.

30 сакавіка
18.00
літаратурны музей
М.Багдановіча
(Траецкае прадмесцьце)

КУР'ЁЗ

Лёс ракаў невядомы

16 сакавіка 25-гадовы мянчук
лавіў ракаў на вадасховішчы Кры-
ніца ля Ждановіч. І сам быў зло-
ўлены. Супраць яго завялі крым-
інальную справу (арт.281 КК —
незаконнае здабываньне рыбы
або водных жывёл). Максымаль-
нае пакараньне, прадугледжанае
артыкулам — 4 гады турмы.

Усёго, паводле пратаколу, ён «з
выкарыстаньнем начыння для
падводнага паляваньня незаконна
здабыў 76 ракаў на 3 млн 534 ты-
сячы рублёў». З чаго можна
зрабіць выснову, што кожны рак
ацэньваецца органамі правапарад-
ку ў 46500 рублёў.

СМ, БелаПАН

А ты падпішыся!

Каб рэгулярна атрымліваць «Нашу Ніву»,
проста паведаміце ў Рэдакцыю свой адрас.
Адначасова Рэдакцыя зьвяртаецца з просьбай
ахвяраваць на выданьне. Дэталі — старонка 25.

Наша Ніва

незалежная газета

заснаваная ў 1906, адноўленая ў 1991

галоўныя рэдактары «Нашай Нівы»:
З.Вольскі (1906), А.Уласаў (1906—1914),
Янка Купала (1914—1915), А.Луцкевіч,
У.Знамяроўскі (1920), С.Дубавец (1991—2000).

сакратарка рэдакцыі
шэф-рэдактар
фотарэдактар
галоўны рэдактар
мастацкі рэдактар
заснавальнік

Наста Бакшанская
Андрэй Дынько
Арцём Лява
Андрэй Скурко
Сяргей Харэўскі
Мясцовы фонд выданьня
газеты «Наша Ніва»
Прыватнае прадпрыемства
«Суродзічы»

выдавец

АДРАС ДЛЯ ДОПІСАЎ:

220050, Менск, а/с 537
Тел: (017) 284-73-29, 8-029-613-32-32,
8-029-707-73-29.

E-mail: nn@nn.by

On-line: www.nn.by

© НАША НИВА. Спасылка на «Нашу Ніву» абавязковая. 12 палос фарматам
А2, 6 друк. арк. Друкарня РУП «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». Менск, пр.
Ф.Скарыны, 79. Рэдакцыя не нясе адказнасці за зьмест рэкламных абвестак.
Кошт свабодны. Пасьведчаньне аб рэгістрацыі пэрыядычнага выданьня №581
ад 4 ліпеня 2002 г., выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.
Юрыдычны адрас: 220101, г. Менск, пр. Ракасоўскага, 102-71. Р/р
3012206280014 у МГД ААТ «Белінвестбанк», Менск, код 764.

Наклад 2741. Газэта выдаецца 48 разоў на год.

Нумар падпісаны ў друк 23.00 21.03.2007.

Замова № 1597.

Рэдакцыйны адрас: Калектарная, 20а-112.